РЕСПУБЛИКАДИН ОБЩЕСТВЕННО–ПОЛИТИЧЕСКИЙ ГАЗЕТ

Лезги Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр, дидед чIал хуьх!

Малумат

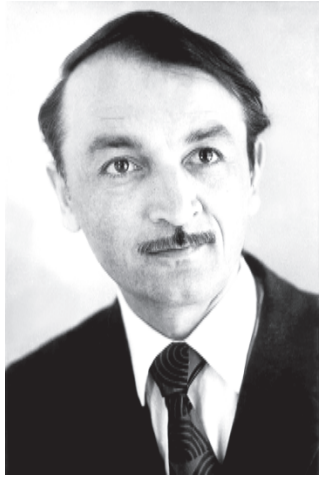

26-апрелдиз йикъан сятдин 4-даз Расул Гьамзатован тIварунихъ галай милли ктабханада лезгийрин бажарагълу шаир Алирза Саидован 85 йисан юбилейдиз талукьарнавай ширатдин чIехи мярекат кьиле фида.

Иниз шаирдин яратмишунрал рикI алай гьар са ватанэгьлидивай къвез жеда.

“Кьиблепатан Дагъустандин Жегьилрин союз”

1920–йисалай акъатзава **N 16** (10765) **хемис 20–апрель,** 2017–йис **WWW.LEZGIGAZET.RU** Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - **16 манат**

Генерал Рамазан Жафарован 60 йис

Гъетерихъди рекье…

ЮБИЛЕЙ

Мердали ЖАЛИЛОВ

Генерал **Рамазан Жафарович ЖАФАРОВ...** Чи дустунин ва амадагдин, Дагъустандин чIехи рухвайрикай садан (Р.Ж. Жафаров РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель, гзаф маса шабагьрихъ (награда) галаз санал “Дагъустан Республикадин вилик лайихлувилерай” ордендин сагьибни я) и йикъара 60 йис тамам жезва. Халис итимар патал им чпин вири алакьунар бегьерлувилелди кардик кутадай лап кутугай вахт я. Рамазан Жафаровичани алай вахтунда багъри республика патал лап кар алай везифаяр бегьемарзава. Ада чи къанун-къайда хуьдай органрин (къурулушрин) кIвалахдиз къаюмвалзава, республикадин агьалийриз, са куьнихъайни къурху, хата авачиз, зегьмет чIугвадай, ял ядай, кIелдай, къуллугъдай - яшайиш кьиле тухудай мумкинвилер хуьзва!

Дагъустандин гьалар са шумуд йисан идалай виликанбур яз амачирдакай республикадин Кьил Р.Абдулатиповани хейлин мярекатрал малумарнава. А хъсан мумкинвилерин кьилевайди вич руьгьдиз хци, гъилиз михьи, къастуниз уьтквем, гафуниз мягькем, ниятриз экуь инсан - чи генерал я! Къурушви хва Жафаров Рамазан Жафарович!

▸ 2

Къази-Мегьамед Агъасиеван 135 йис

Къадирлу жен, гуьзчивилик кутан

Райсудин НАБИЕВ

Къази-Мегьамед АГЪАСИЕВ - Дагъустандани Азербайжанда халкьдин итижар гьисаба кьадай гьукум арадал гъун патал кьиле фейи мярекатрин активный иштиракчи, ялавлу инкъилабчи. Адан кьилел атай агьвалатрикай, чагьиндамаз кьатI хьайи уьмуьрдикай тIимил кхьенвач. “Лезги газетдин” алай йисан 13-нумрадани Къази-Мегьамед Агъасиев дидедиз хьайидалай инихъ 135 йис тамам хьунихъ галаз алакъалу яз, “Халкьдин даях хьайиди” кьил гана Абдулатип Гьажиеван макъала чапнавай. Зи фикирдалди, инкъилабчидин уьмуьрдин рекьерални гелерал мад сеферда гегьеншдиз акъвазунин игьтияж авач. Заз маса кардикай лугьуз кIанзава. Къ.-М. Агъасиев гуьллеламишна кьейи чкадин гьакъиндай сад хьтин делилар авач. Бязи чешмейра ам кьурпатал анал Къази-Мегьамед Агъасиеван гуьмбетни (памятник) эцигнава. Инкъилабчиди вичин уьмуьрдин эхиримжи декьикьаяр инал ахкъудайдан жигьетдай шагьидвалзавай мад са делил ава: Къази-Мегьамед винидихъ къейднавай чкадал, гъилер кутIунна, епинин са кьил балкIандал алай душманди вичин гъиле кьуна, галчIуриз-галчIуриз, атлуйрин юкьва аваз гъидайла акур кас. Тарихдин вакъиадин шагьид са вахтара Курхуьрел кардик квез хьайи артелдин кьиле акъвазай, гуьгъуьнлай колхоз тешкилдайла, акьалтIай активныйвал къалурай комсомолдин член, рагьметлу Шайдаев Шайда Рамазанович я (1888-1968). Вичиз Кьасумхуьруьн центрадилай винихъди атлуйри Къази-Мегьамед Агъасиев тухудайла акурди ада, гуьмбетдал фейила, мектебра кIелзавай аялриз-пионерриз суьгьбетнай. Рагьметлу агъсакъалдин теклифдалди 1967-1968-йидалай кьулухъ Ахцегьиз хутахзавай рекье, масабура - Кьасумхуьруьвай 3 км-дин яргъа, Хандин муькъуьн патав гуьллеламишна лугьуз къейднава. И макъалада чун гьакъикъат арадал хкиз алахъда.

Ялавлу инкъилабчи гуьллеламишай чкадал гила адан гуьмбетди “чан гузва”

Инкъилабчи Кьасумхуьрелай тахминан 3-3,5 км-дин винидихъ - Кьурагьиз хъфизвай рекьин къерехда, там квай чкадал гуьллеламишайди тестикьарзавай делил, чи фикирдалди, гьакъикъатдиз виридалайни мукьва я. Несилрин рикIел и чка аламукьун сара инкъилабчидин гуьмбет кьетIен гуьзчивилик кутунай. Зун а йисара хуьруьн юкьван мектебда старший пионервожатый тир. Шайда Шайдаевни галаз сифте сеферда гуьмбетдал фидайла, чна цадай къелемар, ведрояр ва перер тухванай. Хейлин йисара ерли гелкъуьн тавунвай гуьмбет, патарив гвай цацарикай, чIуру хъчарикай михьнай, элкъвена къелемар акIурнай,

▸ 2

ОБЩЕСТВО

Лезги чIал ва меденият саламатдиз хуьнин, еримлу ва девлетлу авунин месэлайри глоболизациядин татугай нетижайриз, кьилди къачуртIа, милли лишанар квахьунин къурхулувилиз кIевелай аксивалдай кьетIи серенжемар кьабулун истемишзава.

▸ 3

ЯШАЙИШ

Хуьрера кIвалер ва я там кудай дуьшуьшра пожарныяр, душмандихъ галаз фронтдин вилик жергейра авай игит аскерар хьиз, цIувай метр-метр чил къакъудиз, инсанар ва абурун эменни-мал къутармишиз гьазур я.

▸ 8

Генерал Рамазан Жафарован 60 йис

Гъетерихъди рекье…

1 ◂

Са мярекатдал за адаз ихьтин чIалар багьишнай:

Далдам-зуьрне ала мад чи гъенерал,
Тебрикзава чи кьегьал хва генерал.
Адан таъсиб Яру дагъ хьиз вине я!
Кьакьан Къуруш вичин асул бине я!
Къамат, кьуршах - къакъуд тежер дагъви я!
РикIевайди къаф лекьерин иви я!
Сергьят хуьниз къеле я ам, желе я!
Ислягь йикъаз тав туькIуьрдай фяле я!
Къуй яшари артухрай ви лигимвал!
Асирри мад тебрикда ви Итимвал!..

Зи рикIел Рамазан Жафарович, генералдин чинда аваз, ЦIийи Къурушдал сифте яз хъфей вахт ва ана къурмишай шадвилерни алама. Вичин муаллимрин патав ада гьелени вич аял яз гьиссзамай. Амма ам чIехи уьлкведин сергьятар хуьзвай кьушундин лап кар алай командиррикай сад тирди ам межлисдин трибунадихъ атайла, адан парталар (генералдин форма), хурудал алай чIехи шабагьар ва лишанлу знакар акурла, хъсандиз кьатIуниз жезвай. Ам вич рахайла, адан гьакъиндай маса ксарини лагьайла, генералдин къаш-къамат гьар садан вилик генани дериндай ачух жезвай.

Хасавюрт райондин а чIаван администрациядин кьил Абдурагьим Бексултанова лагьай гафарни зи рикIел алама: "Къурушви рухвайри неинки са хайи хуьруьн, неинки са лезгийрин, гьакI вири Дагъустандин халкьарин тIварни виниз акъуднава. Ихьтин рухваяр галай чаз са душмандихъайни кичIе туш…"

Райондин администрациядин кьили гена давамарнай: "Къурушвияр неинки зегьметдин игитар, абур женгерин зурба къагьриманарни я! Нажмудин Самурский, Шагь-Эмир Мурадов, Агъабег Уружев, Сейфедин Къулиев, Даниял Гьафизов, Гьасен Балатов, Шамил Асланов, Седредин, Аскер, Ризван Жафаровар, Забур, Загьраб, Малик Баглиевар - ихьтин викIегь рухвайрин ирс гила жегьилри давамарзава..."

И гафарин гьахълувал гьа межлисдал вил вегьейлани чир жезвай. ГьикI хьи, межлисдин трибунада генералдин патав къурушвийрикай 8 кас полковникар ацукьнавай.

А чIаван полковник Шамил Аслановаз генералвилин чин гун къейд авур шадвилин межлисда (анани чна газетдин векил яз иштиракна) са суфрадихъ къурушви 14 полковник ацукьнавай. Межлисда лагьайтIа, абурун кьадар мадни гзаф тир.

Им вуч лагьай чIал я? Са гаф лугьуз жеда: Къурушдал женгинини аскервилин кIвалах лап вини дережада эцигнава. Ина ватанпересвилинни вижданпересвилин рекьерай садавайни инкариз тежедай дурумлу адетар арадал атанва.

Чи фикирдалди, акьалтзавай несилрик женгчивилин гьиссер сифтени-сифте хайи чилин, иллаки хайи хуьруьн, халкьдин тарихди кутазва. Анжах а тарих несилриз чирна кIанда. Ватандин ЧIехи дяведиз 1941-1945-йисара Къурушдилай 570 кьегьал хва рекье туна. Абурукай саки 400 кас элкъвена хтанач.

Къурушдилай 21 касди Афгъанистандин дяведа иштиракна. Кьве кас - Мейланов Къурбан ва Эскендаров Якъуб - а дяведа телеф хьана.

Къе лагьайтIа, гьам чи государстводин кьушундин частара, гьам законар хуьдай органра, къуватдихъ галаз алакъалу тир маса къурулушрани къуллугъзавай къурушвийрин кьадар лугьуз хьун мумкин туш. Къурушви ветеранрини муаллимри, жегьилрини жаванри дявейрай тахтай са касни рикIелай алуд тавун патал чпелай алакьдай вири крар ийизва.

Зи рикIел, вичин хциз генералдин чин ганвайди чир хьайила, буба Жафара (адан патав чун тебрикиз фенвай) лагьай гафар хквезва: "Генералар яз хазвайди туш, рикIин чIехи къастунини руьгьдин чIехи зегьметди ахьтин дережайрихъ фидай мумкинвал гузва..."

И гафари зи къелемдикни юзун кутунай:

Генералар яз хадайди туш,
Фидайди я арш атIуз.
Гъетерни гьакI къведайди туш,
Гъидайди я къаш атIуз.
Кьуд хва - кьуд лекь гьа са мукай,
Успатзавай итимвал!
ГанатIа квез гьи Гъуцра пай,
Гьинай ятIа лигимвал!
Къежел, къайси, къаймах тIуьнан,
Яб гуз Шимин булахриз?
Шагь яйлахрин сумах тIуьнан,
Вирт хьиз михьи мулахрин?
Ина жедач садни сархуш,
Сустдач сугъул сятери.
Ина тадач садни нахуш,
Агакьда рехъ гъетерив!
Ина михьи хуралай нек
Хъвайибур я рухваяр!
Рушарни я гьакьван гуьрчег, -
Муьгьуьббатдин агъаяр!
Дагъда хьурай, дуьзенда куьн -
Виринра квел рагъ жеда.
Базар - Дуьзуь мумкин я цIуьн, -
Амма куь руьгь сагъ жеда!

Им за Къурушрин хуьруьз ва къурушвийриз бахшнавай чIал я. Ана Жафароври (кьуд хва - кьудни, кьилин академический образование къачуна, кьакьан чинерин сагьибар я: Седредин, Аскер, Рамазан, Ризван) кьетIен чка кьазва.

Генерал Жафарован рехъ регьятди хьайиди туш. Ада Къурушрин юкьван школа къизилдин медалдалди, Москвада КГБ-дин (гилан ФСБ-дин) академия яру дипломдалди акьалтIарна. Закавказьедин, Юкьван Азиядин военный округра, Афгъанистанда къуллугъна. Адаз афгъанвийрин чIал чпиз хьиз чида! А цIаярай ам хурудал "Яру гъетрен" орден, "Женгерин лайихлувилерай" медаль, хейлин маса чIехи шабагьар (СССР-дин, Россиядин ва маса уьлквейрин) алаз хтана.

СССР чукIурайдалай кьулухъ Рамазан Жафаровича сергьятар хуьдай кьушунрин Кеферпатан Кавказдин региондин управленидин Дагъустанда авай "Махачкъала" отряддин командирдин заместителвиле къуллугъна, чи государстводин цIийи сергьятар мягькемаруник вичин чIехи пай кутуна. Гьа чIавуз адаз генералдин чинни гана. (2000-йис).

Инай Рамазан Жафарович мад Афгъанистандин сергьятдал, Тажикистанда къуллугъиз рекье туна. Неинки Юкьван Азия, Россия наркобаронринни бандитрин басрухрикай хвена.

Дагъустандиз хкведалди, Рамазан Жафаровича СНГ-дин сергьятар хуьдай кьушунрин командующийрин координационный Советда къуллугъна...

Вири рекьера адахъ вичин уьмуьрдин юлдаш, аялрин диде, кьилин образование авай фармацевт Мамила Мамедовнани галай. Ихьтин вафалу садвили, шак алачиз, чи хциз а четин рекьер алудиз куьмек гана.

Къе и хизан Махачкъалада яшамиш жезва, чпин кьве велед (рушни гада) гегьенш шегьредал акъуднава, хтулрин къайгъуда ава.

Амма Рамазан Жафаровичан чIехи къайгъударвилик Дагъустандин ва дагъустанвийрин хатасузвал таъминарунин, уьлкве санлай экстремистринни бандитрин, наркотикарни яракьар гваз чиниз къвез алахъзавай жасусрин рекьер атIунин везифаяр ква.

Гьа четин шартIара Рамазан Жафарович хьтин кас Дагъустандин Гьукуматдин вини мертебайра хьун - им, чи фикирдалди, чаз вирибуруз Аллагьдин патай гайивал я. Чи далудихъ гьакъикъи хва, гьакъикъи командир, регьберрикайни сад гала...

Ви къуршах сагърай,
Чи генерал хва!
Гъетер мад къурай
Ви къуьнерал, хва!
Яшарин къатар
Мад хьурай кьакьан!
Пак, михьи къастар
ГъвечIибур жеч кьван!..

Ваз юбилей тебрикзавай "Лезги газетдин" редакциядин коллектив.

Къази-Мегьамед Агъасиеван 135 йис

Къадирлу жен, гуьзчивилик кутан

1 ◂

гуьмбетдин бине киреждалди асуннай. Пионерри кьиле тухвай кIвалахар, Ш.Шайдаева авур ихтилатар Махачкъаладай телевиденидай атанвай операторди лентиниз къачунай ва махсус передачани туькIуьрнай. 1968-йисара акIурай пIинидин бязи къелемрикай гила тарар хьанва. А чIавуз гуьмбет гъвечIиди тир, ам рекьин вини пата авай. 1975-йисуз тамун юкьвай цIийи рехъ тухвана, Къази-Мегьамед Агъасиеван гуьмбетни агъа патаз акъуднай ва цIийикIа туьхкIуьр хъувунай.

Къ.-М. Агъасиеван эхиримжи камарин шагьид

Мукьвара чун - лезги писателрин Союздин Сулейман-Стальский районда авай отделенидин председатель Абидин Камилов, медениятдин "Куьредин ярар" макандин регьбер Агьмедпаша Агьмедпашаев ва и цIарарин автор гуьмбет гьихьтин гьалда аватIа килигиз фена. Ам авай гьал акурла, чи гуьгьуьлар чIур хьана. Халкь паталди чан къурбанд авур хцин экуь къаматдив и тегьерда эгечIун кутугнавач. Гуьмбет, са патахъай цал эцигна, муькуь патахъай ракьун тIваларин жугъундалди элкъуьрнаватIани, ам гъиляй-виляй вегьенва. Адал атIанвай инкъилабчидин барельефдин са падни алатнава, гуьмбетдин кIукIни бязи чкайрилай чкIанва. Патарив гвай чкаярни михьизвач. Гуьмбетдал "Инал 1918-йисан октябрдин вацра Къази-Мегьамед Агъасиев гуьллеламишна…" гафар атIанвай къван саламат я.

Гьелбетда, гелкъвен тийизвай гьи чка хьайитIани, къайдадикай хкатда. Ялавлу инкъилабчидин гуьмбет, ремонт хъувуна, къайдадиз хкана кIанзава. Къази-Мегьамед Агъасиеван 135 йис тамам хьунин сергьятра аваз, Сулейман-Стальский райондин руководстводи и кардиз фикир тагана тадач. Лезги халкьдин баркаллу хцин гуьмбетдихъ гелкъуьн и чкадиз мукьва тир Алидхуьруьн юкьван мектебдин хиве тунайтIа, хъсан жедай. Чи тарихдин къайгъуда чун хьана кIанда.

РЕДАКЦИЯДИН ПАТАЙ.

Чи газетдин штатдик квачир мухбир Райсудин Набиева гьакъикъатдани важиблу месэла къарагъарнава. Тарихда гел тунвай, акьалтзавай несилар патал чешнедиз элкъвенвай баркаллу гьар са векилдин экуь къаматдив къадирлувилелди эгечIун чи эвелимжи буржийрикай я. 1972-1986-йисара ДАССР-дин культурадин министр хьайи Абдулатип Гьажиева лагьайвал, Къази-Мегьамед Агъасиев вичин девирда халкьдин арха, даях хьана. Инкъилабчидин гуьмбет къайдадиз хкун, анаг аваданламишун, кулкусар, къелемар, цуьквер цун ва датIана гуьзчивилик кваз хуьн чарасуз я. "Лезги газетдин" редакцияди умуд кутазва хьи, Сулейман-Стальский райондин руководстводи, ветеранрин Советди, гьакI мектебрин коллективрини и кардиз фикир гуда.

КIвалахар куь вине хьурай!

Шихали БАГЪИРОВ

"Лезги газет" чна гьар киш юкъуз багьа мугьман хьиз гуьзлемишзава. Адан чинрилай халкь квел машгъул ятIа, инсанри вучзаватIа, уьлкведа, дуьньяда гьихьтин хабарар аватIа чир жезва. Редакциядин коллективди хъсан макъалаяр чапзава, яваш-яваш виликдай авай хьтин рубрикаяр арадал хквезва.

Бязибуру критикадин макъалаяр вучиз ахквазмач лугьуз хабар кьазва. И кардин патахъай зи фикир ихьтинди я. СССР-дин вахтунда критикадин макъала акъатнамазди, редакциядин патай са работник райондиз атана, партиядин райкомдин секретардихъ галаз а макъала веревирдна, чкадал ахтармишдай. Делилар аваз хьайитIа, газетдиз макъала акъатдай ва ам райкомдин бюродални гьялдай, серенжемар кьабулдай, редакциядизни жаваб хгудай. Вахтар дегиш хьана, а валара къуьр амач. Критикадин макъала акъатайтIани, чкайрал квазни кьазвач. Санлай виринра къадакьар вини кьиляй бушарнава.

Чи милли газетдин редакциядин кьилиз гила жегьилар атанва. И дегишвилихъ галаз алакъалу яз умудзава хьи, газетдин ерини, чкайрилай кхьизвай чун хьтинбурун кьадарни артух жеда, макъалаярни, энгел тавуна, газетдин чинрал къведа.

"Лезги газетдин" редакциядиз алакьдай куьмекар гун чи виридан буржи я. Чун даях тахьайтIа, абуруз кIвалахиз четин жеда. Газет кхьидай вахтунда иллаки еке куьмекар гана, тираж жезмай кьван виниз акъудун вири халкьдин, интеллигенциядин векилрин кьилин везифайрикай сад хьун лазим я.

ТуькIуьр хъувун

"Лезги газетдин" алатай нумрадин 1-чина "Мад сеферда хкя хъувуна" макъаладин сифте цIарцIе "Алай йисан **5-апрелдиз** кьиле фейи Дагъустандин гостехуниверситетдин работникрин ва кIелзавайбурун конференциядал вуздин ректор хкяна" кхьена кIандай чкадал, гъалатI хьана, **5-декабрдиз** кьиле фена лагьана къейднавай. Редакцияди гьуьрметлу Тагьир Абдурашидовичавай ва газет кIелзавайбурувай багьишламишун тIалабзава. ГъалатIдиз рехъ гайи касдин гьакъиндай серенжем кьабулнава.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакция

2017-йисан 20-мартдиз Дагъустандин государстводин педагогвилин университетда “Лезги чIал ва меденият: саламатдиз хуьн ва еримлу авун” лишандик кваз кьиле фейи форумдин иштиракчийри эхирдай кьабулай

Къарар

Лезги чIал ва меденият саламатдиз хуьнин, еримлу ва девлетлу авунин месэлайри глоболизациядин татугай нетижайриз, кьилди къачуртIа, милли лишанар квахьунин къурхулувилиз кIевелай аксивалдай кьетIи серенжемар кьабулун истемишзава.

Лезги чIалаз ва медениятдиз талукь лап важиблу месэлаяр веревирд авунин нетижайрал асаслу яз форумдин иштиракчийри къарар кьабулна:

1. Лезги чIал ва меденият саламатдиз хуьнин, еримлу ва девлетлу авунин рекьяй гьамиша кардик жедай комиссия тешкилин (инлай кьулухъ комиссия лугьуда). Комиссиядин состав форумдин тIварцIихъ атай теклифрал асаслу яз арадал гьин. Комиссиядин заседанияр кьве вацра са сефердилай тIимил тушиз тухун.

2. Комиссиядал тапшурмишин:

2.1. КIвалахдин агъадихъ галай рекьерай теклифар гьазурунин мураддалди кIвалахдайбурун дестеяр тешкилин:

- лезгийрин милли гимндин текст ва музыка гьазурунин рекьяй;

лезги чIалан алфавит мадни пайгардик кутунин ва орфографиядин словарь цIийи хъувунин рекьяй;

лезги чIалан лексикадиз ва грамматикадиз талукь месэлайрай;

лезги чIалан стилистикадин месэлайрай;

лезги чIал кардик хьунин нормативно-правовой месэлайрай;

лезгийрин руьгьдин ва материальный культурадин месэлайрай.

Лезги чIалан месэлайрал машгъул жедай комиссиядин са десте

КIвалахдайбурун дестейрин теклифриз комиссия килигда ва ада а теклифар веревирд авурдалай кьулухъ тестикьарда.

2.2. 5 йисан муддатда садра дидед чIаларин, чпел кIвалах хъувунвай ва чпик алаваяр кутунвай орфографиядин словарар акъуддайди фикирда кьан.

2.3. Образованидин ва культурадин работникрин, гьакIни государстводин ва муниципальный къуллугъчийрин аттестация кьиле тухунин барадай тайин уьлчмеяр туькIуьрин ва абур лезгияр битавдаказ санал яшамиш жезвай районар патал теклифин.

2.4. Лезги чIал ва меденият саламатдиз хуьнин, еримлу ва девлетлу авунин мурадралди иллаки машгьур общественно-политический деятелрикай ва карчийрикай ибарат яз Къаюмвалдай совет тешкилуниз талукь кIвалах тухун.

3. Лезги чIалал рахазвай агьалияр битавдаказ санал яшамиш жезвай районра “Яран сувар” суварин югъ яз малумарин.

4. ДГПУ-дин руководстводиз итиж ийизвай (гьам Дагъустан Республикада, гьам адан сергьятдилай яргъара яшамиш жезвай) вири ксариз дидед чIалар дистанционный къайдада чирун тешкилун теклифин.

5. 20-март Лезги чIалан ва медениятдин югъ яз малумарин.

6. Чпе яшамиш жезвай агьалийрин чIехи пай лезгияр тир районрин администрацийриз меслят къалурин:

6.1. Чкайрин тIварар , рекьерин ва хабардар ийидай маса малуматар урус ва дидед чIаларал кхьин.

6.2. Дидед чIаларин ва литературайрин муаллимрин патахъай еке кьитвал аваз хьунихъ галаз алакъалу яз чирвилер гудай идарайра ва организацийра гележегдин пеше хкягъиз куьмек гунин кIвалах гегьеншарин.

6.3. Дидед чIалани медениятдин гьафтеяр, дидед чIалариз талукь конкурсар, фестивалар тухунин, радиодин телепередачаяр гунин кIвалах гегьеншарин.

7. Россиядин Федерациядин (Дагъустан Республикадин) ва Азербайжан Республикадин исполнительный властдин государстводин органриз теклифин:

7.1. Школадилай виликан ва умуми образование гудай идарайра, гьакIни шегьерра авай милли культураяр чирдай школайра ва дидед чIаларни культураяр дериндай чирзавай гимназийрин классра дидед чIал кардик хьунин сергьятар гегьеншарин. Учебный программаяр туькIуьрунин, учебно-методический литература акъудунин ва педагогвилин кадрияр гьазурунин кIвалах пайгардик кутан.

7.2. Шегьерра “чIалан мукан” къайдада кIвалахзавай, гьа идалди дидед чIалар кIвачел ахкьалдаруниз куьмек гузвай, школадиз фидай яш тахьанвай аялрин идараяр тешкилунин рекьяй программаяр туькIуьрин ва тестикьарин.

7.3. “Дагъустан Республикадин чIаларин гьакъиндай” РД-дин Закон кьабулунин кIвалахдик гьерекат кутан.

7.4. “Шарвили” эпос РД-дин руьгьдин милли девлет яз малумарин.

7.5. Азербайжан Республикада лезги чIалаз ва Дагъустандин маса халкьарин чIалариз къуват гунин, Азербайжан Республикада Дагъустандин халкьарин векилар битавдаказ санал яшамиш жезвай районра абурун чIаларин нормативно-правовой статус хкажунин рекьяй программаяр туькIуьрунин ва уьмуьрдиз кечирмишунин мурадралди Азербайжан Республикадин законар акъуддай органрихъ галаз мадни сих алакъаяр тайинарин, гьакIни гуманитарный хиляй государствойри санал кIвалахун къайдадик кутан.

7.6. Азербайжан Республикади ва Россиядин Федерацияди региональный чIаларин ва я тайин тир са чкада чпин векилрин кьадар тIимил тир халкьарин чIаларин Европейский хартия тестикьарин.

Элкъвей столдин иштиракчийри гьисабзавайвал, теклифнавай серенжемар галайгалайвал кьилиз акъудуни лезги чIал ва меденият саламатдиз хуьнин, еримлу ва девлетлу авунин асул месэлаяр гьялдай мумкинвал гуда. Винидихъ къейднавай месэлайрин жигьетдай газет кIелзавайбурухъ алава теклифар аваз хьайитIа, агъадихъ галай нумрадиз зенг авуна хабар гуз жеда.

Гьуьрметдивди,
профессор Руслан КЪАДИМОВ
(телефондин нумра: 8-928 -569 -93-31)

Терроризмдиз - ваъ!

Шулугърин кьил гьинай ятIа?

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Россияда вичел къадагъа эцигнавай террориствилин ИГИЛ лугьудайдан гъилибанри дуьньядин гагь са, гагь маса пипIе чпин вагьши гьерекатралди цIийи-цIийи къурбандар арадал гъизвайдакай чи вири СМИ-ра гзаф кхьизва, рахазва.

Дагъустандин чилелни са тахсирни квачир инсанрин чандиз къаст авурбурни гьа вагьшийрин жергейрай я.

Экстремизмдин, радикализмдин-терроризмдин аксина чи обществода хейлин къуватар эцигнава, халкьдин арада пропагандиствилин, вагьшийрин идеологиядин таъсирдик акат тавунин патахъай ийизвай алахъунарни тIимил туш. ЯтIани а завалди къвердавай гегьенш регионар “агъуламишзава”, цIийи-цIийи къурбандар арадал гъизва. Вучиз? И тIегъуьндиз икьван гужлувал, къуватрин генгвал ни ва я куь гузва? Шулугърин а кьил, кар алай центр, муг, магъара гьинава?..

Инал РФ-дин Президент В.Путина 2015-йисуз РФ-дин Федеральный Собранидиз рекье тур Чарче лагьанвай келимаяр рикIел хкун кутугнава: “Чаз международный терроризмдин чапхунчивал вуч ятIа чизва. И кардал Россия 90-йисарин юкьвара (XX асир) расалмиш хьана ва чи уьлкведи, адан гражданри террориствилин гьужумрин регьимсузвал гьиссна...”

Президентди чи уьлкведа, гьа жергедай яз Дагъустандани террористри арадал гъайи бедбахтвилерин сиягьар рикIел хканва. Буденовскда, Бесланда, Каспийскда, Буйнакскда, Махачкъалада, масанра кьиле фейи залан тахсиркарвилерин тIал рикIелай алат тийирди къейднава.

Икьван йисар алатайла, инсанрин фагьум-фикирда, къанажагъда хъсан патахъ дегишвилер хьун лазим тир. Амма, килиг садра, мукьвара Санкт-Петербург шегьерда, метрода, арадал гъайи цIийи мусибатди гьихьтин тIалар чаз мадни артухарнатIа... Дуьньядин са пипIени секинвал авайди хьиз туш.

Сирияда, Иракда ИГИЛ лугьудайди магълуб жердавай адахъ галаз алакъада авай руьгьсузрик ажалдин фул акатзава, чпи чебни, патарив гвай са тахсирни квачир инсанарни телефзава. Им вуч патал ийизвай кар ятIа? Аллагь патал? Дин патал? Асайиш патал? Марифат патал?..

Инсанар ягъиз кьиникь, хъиткьинариз кун, залуквиле кьун, инсанралди алверун - ибур гьи диндихъ, гьи къанундихъ, марифатдихъ галаз кьазвай гьерекатар ятIа?..

Амма, гьайиф, чеб “михьи мусурманар” яз малумарзавай кIеретIрин башчийри, гьелбетда, далудихъ дуьньядин варлу ампаяр галайбуру, чи аялринни жаванрин, жегьилрин, куьрелди, руьгьдин жигьетдай ерли чурун тавунвайбурун арада акьалтIай чIуру таблигьат тухузва. Са куьникайни хабар авачир себийрикай чан алай бомбаяр гьазурзава, абур гзаф инсанар кIватI хьанвай чкайриз (вокзалрик, аэропортариз, стадионрал, больницайриз, мектебриз, масанриз) ракъуриз, мусибатар арадал гъизва.

Ихьтин мусурманар? Аллагьдин лукIар? Женнет къазанмишзавайбур?..

И йикъара “Звезда” каналдай, “Теория заговора” кьил гана, са жерге телепередачаяр тешкилнавай. Радикалистрин жергейриз желбзавайбур асул гьисабдай, юкьван Азиядин виликан Советрин республикайрай (Къиргъизистан, Тажикистан, Узбекистан) ва Кеферпатан Кавказдай (Ингушетия, Чечня, Кабардино-Балкария, Дагъустан) тирди къалурзавай. Радикалистар-экстремистар гьазурзавай чIехи центраяр авай хуьрер, шегьерар, мискIинар, махсус мектебарни, абурун тешкилатчиярни ачухдаказ раижзавай. Пул ни гузватIа, гьамни лугьузвай.

Кьилин банкар Саудовдин Аравияда, Катарда, Туьркияда, Англияда, Францияда, Германияда, США-да авайди, ина азаддаказ гьиссзавай “шейхерихъни” “эмиррихъ” а патара лап еке девлетар, мал-мулк, амадагар, гьатта гьа уьлквейрин граждан-вални авайди садакайни чуьнуьхзамач.

Бес абурун вилик пад кьаз вучиз жезвач?

Бандитрин дестеяр тIимил тергзавач. Амма сад терг авурла, адан чкадал 4-5 десте арадал хквезвайди хьиз я.

Азар фад чкIидай адет я. ЧIуру хъчарини никIерални саларал, багъларални къурухрал гьакьван фад гьужумда. ЧIуру азарар обществода чкIуни, абур къуватлу хьуни парабурук, лагьайтIа жеда, савадлу вирибурук къалабулух, къурху кутун тавуна туш.

Радикалистрин, террористрин тереф хуьзвайбурузни кичIевал авачир чка авач. Гьавиляй абуру чи регионра, шегьеррани хуьрера, тамарани чуьллера датIана чпин мукар, тIварар дегишарзава. Чеб гьакьван герек, инсанриз (кесибриз) куьмекар гузвай фондар хьиз къалурзава, гьакъикъи макьсадар чуьнуьхзава.

МискIинрин (“Аллагьдин кIвалерин”) кьадарар махара хьиз артух жезва. “Аллагьдин рекьиз” харжар гун тIалабзавай малуматарни куьчейрани, майданрални, базаррални артух хьунихъ галаз сад хьиз, интернет лугьудайдан чIехи къуватарни жегьилризни жаванриз “жигьаддин тарсар” гунал машгъул я. Гьазурзавайбур гзаф вахтара радикалистар, вач лагьай чкадиз вилер кIевна физвай гъилибанар жезва... Пулдин иесивални-сектайрин чIехибуру.

И карни чи махсус къуватриз чизва. Бес гьикI и азардин вилик пад кьадайди я?

Чи са хейлин СМИ-ри тухузвай кIвалахни метлебдив агакь тийизвайди жезва. Аквар гьаларай, чина идеология гъиляй-виляй вегьини, гьакъикъи чирвилер гузвай мектебринни вузрин, культурадин идарайрин кIвалах зайиф хьуни, гьар са чкада коррупцияди цуьк акъудуни обществодихъ садвал, тупламишвал тазвач.

Динарни, мискIинарни, шейхерни, эмирарни вири вахтара хьайиди я. Гьатта гьа къадагъаяр авай Советрин девирдани. Вичин дин хуьнин рекье авай муъмин ксари, идарайри чпин кIвалах тухузвайди тир. Гьукумдиз акси экъечI тавуна.

Амма гила?.. Сиясатдин къурулуш Ватандихъ, халкьарин садвилихъ, дуствилихъ, хатасузвилихъ элкъуьрнавайди, идеологиядин вири къуватар, такьатар гьа сад тир рекьиз къуллугъзавайди тахьайтIа, чи общество чпел “инсандин ихтиярар” хуьзвайди я лугьузвай къурулушри (абурук радикалистриз, террористриз къуллугъзавайбур гьикьван кватIа махсус къуллугъриз чир тахьана жеч) чи общество “тIуьна” куьтягьда. Сирияда, масанра авай мусибатар инив агакьдайвал ийида. 1999-йисуз хаттабризни басаевчийриз чина кар кьунай. Абур терг авунай гила кьисасар къачуз кIанзавайбур майданра авайди раижзава.

Президентди, гьакI чи республикадин Кьилини чпин Чарара и кардин вилик пад кьадай рекьерни веревирднава, къуватарни авайди рикIел гъизва. Амма чкайрал а фикирар крариз элкъуьрунин рекьер тайинариз, вилик кутаз, тади квачирди хьиз аквазва, я туш абурув гьакьван къайгъусузвилелди эгечIзава. Гьа и себебди, зи фикирдалди, чун кIевени твазва, къурхувални артух жезва...

Берлиндал гьужумун

Гьазурайди - Земфира БАБАЕВА

Алай йисуз чна ЧІехи Гъалибвилин 72 йис тамам хьун къейдда. Ватандин ЧІехи дяведа немсерин фашистрихъ галаз женгера игитвал къалурайбур садрани рикІелай алатдач.

Ватандин ЧІехи дяведин эхиримжи къизгъин женгер Берлин патал кьиле фена. Стратегиядин жигьетдай еке важиблувал авай и къати ягъунра Яру Армияди Германиядин меркез кьуна, Ватандин ЧІехи ва Дуьньядин кьвед лагьай дявеяр гъалибвилелди акьалтІарна.

23 юкъуз - 1945-йисан 16-апрелдилай 8-майдалди - давам хьайи женгера советрин кьушунар 220 километрдин мензилдиз рагъакІидай терефдихъ фена. И серенжемдин сергьятра аваз Штеттинско-Ростокский, Зеловско-Берлинский, Котбус-Потсдамский, Штремберг-Торгауский ва Бранденбургско-Ратеновский терефрихъ женгер кьиле тухвана.

1945-йисан сифте кьилерай советрин кьушунар Германиядин центральный районрив агакьнавай, Берлиндиз мукьва жез 60-70 километрдин мензил амай. Душманди меркез советрин кьушунрин гъиле гьат тавун ва ам хуьн патал чпин кьушунар танкарин "Центр", "Висла", гьавадин "Рейх" армийрин гужлу къуватралди мягькемарнай.

Лагьана кІанда, женгер кьиле тухузвай чкайра гзаф вацІар, тамар, къаналар, вирер авай. Душманди ихьтин шартІарикай менфят къачуна, оборонадин мягькем сенгерар туькІуьрнавай. Амма гзаф чалишмишвилер авунатІани, фашистривай гъалибвилин къаст рикІе авай Яру Армиядин аскеррин хура акъвазиз хьанач, советрин кьушунри душман чпин ерийрал тергна.

Гьужумрин кьилин макьсад, Берлиндин терефдихъ галай душмандин кьушунар тергна, Германиядин меркез кьуна, Эльба вацІалай элячІна, союзникрин армийрихъ галаз алакъалу хьун тир. И гьужум кьилиз акъудунал Верховный Главнокомандованидин ставкади 1 ва 2-Белорусский, 1-Украинский фронтар, Балтийский флотдин къуватрин са пай, гьавадин 18-армия, Днепрдин военный флотилия - вири санлай 2,5 миллион аскер, 41600 туп ва миномет, 6300 танк ва САУ, 8400 самолет желбна.

Белорусский 1-фронтдин везифа ирид армиядин къуватралди Одер вацІал алай Кюстрадин плацдармдилай кьилин гьужум тешкилна, Берлин кьуна, 12-15 йикъан вахтунда Эльба вацІал экъечІун тир. 1-Украинский фронтдин вилик, Нейсе вацІал алай душмандин кьушунрин сенгерар кьатІна, 1-Белорусский фронтдиз Германиядин меркез кьун патал куьмек гунин везифа эцигнавай.

Советрин кьушунри фашистар терг авунин гьужум агалкьунралди башламишна ва абур сенгеррин кьвед лагьай жергедал агакьна. Душмандин мягькемарнавай къуватри и ягъунра лап кІевелай аксивал къалурна. Фронтдин вири майданра къати женгер кьиле физвай. Зеловский тепейрал тешкилнавай сенгердал чи артиллериядин кьуватривай гуж акьалтІариз жезвачир. Ида советрин кьушунрин вилик эцигнавай везифа кьилиз акъат тавунин хаталувал арадал гъизвай.

Ихьтин гьал акур Маршал Жукова гвардиядин танкарин 1 ва 2- армияр немсерин кьушунрихъ галаз кьиле физвай къати женгериз желб авун кьетІна. Душманди аксивал къалурзавай шартІара чи кьушунар танкарин армийралди мягькемарун важиблу тир. Немсерин командованиди асул метлеб авай Зеловский тепейриз гзаф фикир гузвай. Абур хуьн патал фашистри чпин кьилин частар ракъурнавай. 1-Белорусский фронтди 17-апрелдин йифизни юкъуз душмандихъ галаз къизгъин женгер кьиле тухвана. 18-апрелдин пакамахъ, гьавадин 16 ва 18-армийрин куьмекни галаз, чи танкарин частари Зеловский тепеяр кьуна. Душмандихъ галаз агалкьунралди, дирибашвилелди кьиле тухвай къати женгери чи кьушунриз Берлиндал гьужумдай мумкинвал гана.

И женгера советрин кьушунри немсерин кІуьд дивизиядик акатзавай 80 процент аскерар, саки вири техника тергна. Чи кьушунрин арадани еке телефвилер хьана, анжах танкарикайни ва САУ-рикай 727 хкатна.

26-апрелдиз Берлин кьунин эхиримжи гьужум башламиш хьана. И серенжемда советрин кьушунрин везифа меркез элкъвена хуьзвай душмандин кьушунар тергна, Берлин кьун тир. Гитлера гьеле 22-апрелдиз 12-армиядиз эхиримжи такьатралди Берлин хуьнин буйругъ ганай. Амма адан мурадар кьилиз акъатнач.

Берлин патал женгера советрин кьушунри алатай вири йисара кІватІай тежрибадал амал авуна. Немсерин меркез патал женгер аскеррин чІехи къуватри, гзаф техникади иштиракналди тарихда гьатнава. И терефда кьиле фейи ягъунра кьве патайни 2,5 миллион касди иштиракна, 50 агъзур туп ва миномет, 8 агъзур танк, 9 агъзурдалай виниз самолетар ишлемишна.

Нетижада Яру Армиядин кьушунри къалурай игитвилери ва дяве тухунин жигьетдай кьилин дережадин бажарагъ авай советрин командованидин алахъунри са куьруь вахтунда Берлиндин операция гъалибвилелди кьилиз акъуддай мумкинвал гана, Гитлеран армия тамамвилелди тергна. 1945-йисан 2-майдиз генерал Вейдлинг кьиле аваз Берлиндин 70 агъзур касдикай ибарат гарнизонди чеб есирвилиз вугана.

Берлин патал женгера советрин кьушунри душмандин пияда 70, танкарин 12, моторизоватнавай 11 дивизия, кьилдин 10 бригада, кьилдин 31 полк, кьилдин 12 батальон ва дяведин 2 школа тергна. Немсерин 480 агъзур аскерни офицер есирвилиз къачуна, 1550 танк, 11000 туп, 4150 самолет кьуна.

Советрин кьушунрикай 274184 аскер телеф, 2108 туп ва миномет, 1997 танк, 917 самолет терг хьана.

1945-йисан 8-майдиз нацист Дениця регьбервал гузвай фашистрин 3-рейхдин гьукумат чеб кІаник акатунин актунал къул чІугуниз мажбур хьана. Рейхстагдал Советрин Союздин ЧІехи Гъалибвилин Яру Пайдах хкажна.

Ватанди Берлин патал къати женгера гъалибвал къазанмишай чи аскерриз, офицерриз еке къимет гана. И гьужумра къалурай уьтквемвиляй, викІегьвиляй, дяве тухунин устадвиляй кьушунрин 187 соединение ва часть "Берлинский" тІварцІиз лайихлу хьана. СССР-дин Верховный Советдин Президиумдин 1945-йисан 9-июндин Указдалди "Берлин къачунай" медаль тайинарна. И медалдалди советрин 1082 агъзур аскер къейдна.

Ватанпересвилин буржи

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Чун Ахцегь, Докъузпара ва Рутул районрин военный комиссар, подполковник Мегьамедов Рафик Гьажиагъаевичахъ галаз гуьруьшмиш хьана ва чи арада агъадихъ галай суьгьбет кьиле фена.

▪ **Рафик Гьажиагъаевич, гатфариз пуд райондай шумуд касдиз армиядин жергейриз эверзава?**

- Пуд райондай чеб 1990-1999-йисара ханвай ва армияда къуллугъун лазим тир 45 жегьил тухузва. Абурукай 20 кас- Ахцегь, амайбур Докъузпара, Рутул районрай я. Чи районэгьлийрин ва армиядиз тухвана кІанзавай жегьилрин кьадардиз килигайла, гьелбетда, им тІимил я.

Армиядиз сифте нубатда 20 йисалай артух яшар, кьилин образование, хъсан сагъламвал ва руьгьдинни эдеб-ахлакьдин мягькем ерияр авайбур тухузва. ГьакІни са тайин пеше квайбурни, ДОСААФ-дин выпускникарни.

▪ **Рафик Гьажиагъаевич, армиядикай кьил къакъудзавайбур, сагъламвилин гьалдиз килигна ва маса себебар аваз тухун тийизвайбур пара авани?**

- Армиядикай кьасухдай кьил къакъудзавайбур пара авач: сад-кьвед. Гьабурни чна къайдаяр хуьдай органрин куьмекдалди жагъур хъийизва, талукь тир серенжемар кьабулзава. Амма гьар жуьре себебрикди призывдин комиссиядал текъвезвайбур пара ава. Квез чида хьи, хейлинбуру шегьерра кІелзава, чкадал кІвалахар авачиз жегьилар къазанмишиз яргъарихъ алатзава ва призывдин вахт атайла, абур чкадал жезвач. Комиссиядал тахминан 4,5 % призывникар гьар жуьре азарар аваз армиядикай хкатзава.

Контрактдин къуллугъдал 18-40 йисан яшара авай, армиядин жергейра къуллугъ навай ва къуллугъ навачтІани, кьилин образование ва мягькем сагъламвал авай жегьил итимар кьабулзава. Шаз ахьтин - 42, цІи гьелелиг 24 кас контрактникар кьабулна, абуру къуллугъзава. Эхиримжи йисара чна жегьилар военный училищейриз рекье тунин месэладизни еке фикир гузва. 2016-йисуз призывникрикай хкяна рекье тур 24 касдикай 12 жегьил кьилин ва юкьван дережайрин военный рекьяй кІелдай идарайрик, месела, Москвада общевойсковой, Санкт-Петербургда материально-технический, Смоленскда ПВО-дин кьушунрин, Воронежда воздушно-космический военный академийрик акатна. ЦІи чна 22 кас высший ва 10 кас юкьван махсус военный рекьяй кІелдай идарайриз рекье тун патал хкянава, абурухъ галаз кІвалахзава.

▪ **РФ-дин Президентдин махсус указдалди уьлкведа аялринни жегьилрин ватанпересвилин "Юнармия" тешкилат арадал гьанва.**

- Эхь, хушунин кар тир и гьерекатдик райвоенкоматдин гуьзчивилик кваз Ахцегь райондин школайрин 4-11-классрин аяларни экечІнава. Ватанпересвилин месэладин важиблувал аннамишуналди, адаз райондин руководстводини къаюмвалзава. ИкІ, Ахцегь муниципалитетдин кьил Осман Абдулкеримован тапшуругъдалди райондин "Юнармия" тешкилатдиз махсус пайдах, лишанар, республикадин слётда иштиракун патал гьелелиг 10 комплект махсус парталар заказ ганва. Гележегда гьар са школадин отряддиз гьахьтин партал жеда. 6-апрелдиз Советрин Союздин Игит В.Эмироваи майдандал юнармейцийрин сифте слётни кьиле фена. Къейдин, юнармеец хьун гьар са патахъай кесерлу я, вузрик, иллаки военный училищейрик экечІдайла адаз къезилвилерни ава.

▪ **Газетдай, призывникрихъ ва абурун диде-бубайрихъ элкъвена, квевай вуч лугьуз жеда?**

- Армиядин жергейра къуллугъун - им итимдин ватанпересвилин буржи я ва ам кьилиз акъудун патал гьеле школада амаз беден ва руьгь мягькемаруналди, хъсан чирвал-тербия къачуналди, гьазурвал хьана кІанда. И жигьетдай, гьелбетда, диде-бубадин везифа чІехиди я. Алай вахтунда чи уьлкведа армияда къуллугъ тавунвайбурулай тафаватлу яз, къуллугъ навайбуруз вузрик экечІдайлани, военно-контрактный ва гьукуматдин кІвалахрал акъваздайлани хейлин артуханвилер ава.

Рейсадвал къалурна

Хазран КЬАСУМОВ

Санкт-Петербургдин агьалийрихъ галаз рейсадвал къалурзавай митинг Кьасумхуьрелни кьиле фена. Ана Сулейман-Стальский райондин кьил Нариман Абдулмуталибова, райондин депутатрин Собранидин председатель Штибег Мегьамедханова, райондин администрациядин жавабдар работникри, депутатри, къуллугъринни общественный тешкилатрин, чкадин самоуправленидинни къайдаяр хуьдай органрин руководителри, хуьрерин векилри, школайрин муаллимри, чІехи классра кІелзавай аялри иштиракна. Митингдин иштиракчийрин гъилера ва чІехи залдин цларал "Сулейман-Стальский райондин агьалияр терроризмдиз акси я", "Чна Санкт-Петербургда телеф хьайибурухъ гъам чІугвазва", "Ислам террордиз акси я", "Жегьилри ва школьникри террордиз "ваъ!" лугьузва" ва маса плакатар алай.

- Гьайиф хьи, терроризм вуч затІ ятІа Дагъустанда, чи райондани чизва, адан бедбахтвилер гзафбуруз акуна, - лагьана Н.Абдулмуталибова. - Гьавиляй чи райондин агьалийрини Петербургдин метрода арадал атай мусибат рикІера тІал гьатуналди, террористар негь авуналди кьабулна. Чна къе петербургвийриз, телеф хьайибурун хизанриз башсагълугъвал гузва, хасаратвал хьанвайбурун гуьгьуьл къачузва. Куьревияр Санкт-Петербургдин агьалийрихъ галаз сад я. Чаз, чи иллаки акьалтзавай несилдиз терроризмдин мусибатар тахкурай, чи кьилел экуь, михьи цав хьурай!

Райондин дяведин, зегьметдин, Яракьлу Къуватрин ва къайдаяр хуьдай органрин ветераннрин Советдин председатель Абдулаким Гьажимурадова ихьтин гафар лагьана:

- Чи халкь четин имтигьанрай са шумудра уьзягьдиз экъечІайди я. Ватандин ЧІехи дяведани чи халкьди гъалибвал къачуна. Чун кичІе, ажуз халкь туш, и кар чна террористризни къалурда. Терроризмдихъ я миллет, я иман, я гьейрат, я намус авайди туш. И кар Санкт-Петербургдин метрода тухвай терактди мад сеферда субутна. Терактдин нетижада са тахсирни квачир инсанар, абурукай яз дишегьлияр, аялар телеф хьана. Ихьтин вагьшивал авурбуруз халкьди лянет гъизва. Терг хьурай террористар!

Райондин имамрин Советдин председатель Гьасан гьажи Амаханов террординни диндин арада са алакъани авачирдал, Ислам динди (гьакІни амай динрини) хъиткьинарунар, инсандин чандиз къаст авунар ва ихьтин чІуру маса крар негьзавайди къейдна.

Терроризм негьзавай рахунар райондин администрациядин кьилин заместитель А.Фатулаева, Кьасумхуьруьн ДЮСШ-дин директор, самбодай дуьнядин чемпион Т.Къурбанова, Кьасумхуьруьн 1-нумрадин юкьван школадин директордин заместитель А.Кьасумовади, райондин "афгъанвийрин" Советдин председатель И.Ризаева, ЦРБ-дин кьилин духтурдин заместитель М.Фатагьова, КІварчагърин хуьруьн культурадин центрадин директор З.Наврузова, Кьасумхуьруьн 1-нумрадин юкьван школадин 11-классдин ученица, райондин жегьилрин парламентдин член Елена Мурадовади, Агъа СтІалрин-Къазмайрин юкьван школадин 9-классдин ученица Жамиля Абдуселимовади авуна.

Юбилей

Сабир Наврузов ва адан уьмуьрдин юлдаш Айишат хтулрин юкьва

Къени гьерекатринни берекатрин рехъ

Мердали ЖАЛИЛОВ

Юбилеяр гьар жуьрединбур ава. Уьмуьрдин 80 йисан кукIушрив агакьна, руьгьдин кIубанвал, фикиррин экуьвал, крарин къенивал хуьзвай касди и дережа гьикI къаршиламишзаватIа?

Сабир Эмирсултанович НАВРУЗОВ чи газетдин амадагрикайни сад я. Гьич са суварни, са вакъиани ахъай тавуна, ада чахъ галаз алакъа хуьзва. Вичиз хас тир къенивилелди я зенгда, я атана, чи гуьгьуьл кьада.

Чна адаз чIехи стха лугьузва. Адан вах - Ватандин ЧIехи дяведиз, вичин киферилайни гъил къачуна, гуьгьуьллувилелди фена, ЧIехи Гъалибвал къачуна хтай **Ханбике Наврузовна ЭМИРСУЛТАНОВАДИЗ** чIехи диде лугьузва. Адани, рагьметрай вичиз, лап эхиримжи йикъаралдини чахъ галаз сих алакъа хуьзвай, чи вири мярекатрин гьуьрметлу ам иштиракчи тир. Гаф кватай чкадал лугьун: Докъузпара райондин Къаракуьре хуьряй тир Наврузоврин хизандай Ватан хуьз 12 кас фена, анжах пуд кас элкъвена хтана. Абурукай сад Ханбике Наврузовна я.

Сабир Эмирсултановича рикIел хкизвайвал, ам и чIехи хизанда, вахарилай гуьгъуьниз хьайи са эркек велед я. Гьавиляй гьуьрметарни адав алаз хьиз агакьна. Гьайиф, гада ирид йисан яшда аваз, 1944-йисуз диде Шагьнабат, 1954-йисузни, Сабира, Дагъустандин хуьруьн майишатдин институтдиз гьахьиз, анжах имтигьанар вахканвай, буба Эмирсултан рагьметдиз фена. Гьакъикъатда ам кIвачел акьалдар хъувурбур хайи вахарни имид хва Сейфедин хьана. Абурун тIварар агъсакъалди гилани чIехи гьуьрметдалди рикIел хкизва.

Инсан фейи рехъ адан крари, бегьемарай къуллугъри, чилел тунвай несилри лишанламишзавайди я лугьуда. 80 йис хьанвай Сабир Эмирсултановичаз рикIел хкидай, кьилин винизвилелди чпикай суьгьбетдай крар гзаф ава. Чун куьрелди абурукай рахазва. Вичин рикIел абур гъилел вегьенвай гуьзел къашарин теспягьар хьиз хквезва:

1959-йисуз Дагъустандин хуьруьн майишатдин институтдин агрономвилин факультет акьалтIарна.

1971-йисалди Докъузпара ва Ахцегь районра, Дагъустандин обкомда комсомолдинни партиядин регьбервал гудай органра кIвалахна.

1972-1974-йисара "Мискинжинский" совхоздин кьиле хьана.

1975-1985-йисара "Дагплодопром", "Дагплодоовощхоз" объединенийра начальникрин заместителвиле, 1990-йисалди ДАССР-дин Госагропромда отделдин начальниквиле, 1992-йисалди "Дагплодоовощхоз" объединенидин генеральный директордин заместителвиле, адалай кьулухъ 1999-йисалди "Российские семена" производстводин фирмадин "Дагъустан" тIвар алай филиалдин генеральный директорвиле, ахпа "Дагсемена" ЗАО-дин генеральный директорвиле кIвалахна...

И делилрай - яржарай аквазвайвал, Сабир Эмирсултановичан рехъ датIана халкьдин майишат гьунгьуьна тунихъ, виликди тухунихъ, илимдин агалкьунар кардик кутунихъ галаз алакъалуди хьана.

Девлет чили гузвайди я. Анжах адал зегьмет чIугун, адакай акьуллувилелди хийир къачудай рекьер ахтармишун ва кардик кутун, хъсан тежриба машгьур авун герек я. Сабир Эмирсултанович датIана гьа и къайгъуйрин яцIа хьана. А месэлайрай алимди-пешекарди хейлин макъалаярни кхьена. Чун абурукай рахазвач. Амма са макъаладикай талгьанани жезвач. Ам Москвадин журналист А.Дятлова кхьенва ("Советская Россия" газетдин 1986-йисан 28-декабрдиз акъатнавай нумра). Журналистди ЦIийи йисан вилик Москвада тешкилай мекерадиз Дагъустандай тухванвай яр-емишдин тарифзава. Сабир Наврузов, а чIавуз Даггосагропромдин отделдин начальник, и мярекатдиз чинай фенвай кьилин векилрикай сад тир. Макъалада ада Дагъустандин чилел битмишарзавай лап михьи ва тIямлу яр-емиш инлай кьулухъни чи кьилин меркездив агакьардайди хиве кьунвайдакай кхьенва. Амма... ЦIийи "демократар" лугьудайбуру а рекьер тахьай мисална.

Им са чи несилди ваъ, инлай кьулухъни гьайиф чIугвадай делил я.

Яшлу несилри арадал гьайи баркаллу адетар арадал хкун патал гьихьтин акьуллу кьилер, къуватар герек жедатIа лугьун четин я. Амма умудар атIана виже къведач, лугьузва агъсакъалди. Идахъ вичин себебни ава. Алай вахтунда дагъустанвийрин, лезги халкьдин, гьа жергедай яз Наврузоврин векилрини ЧIехи Россиядин гзаф пипIера бинеяр кутунва. КIанзни-такIанзни, Дагъустандин яр-емиш суваррин, мехъеррин, маса мярекатрин савкьатар язни, а пипIерив агакьзава! Базарар генг хьайитIа, мадни вижевай мумкинвилер ва алакъаяр арадал хкведа!

Сабир Эмирсултанович, вичин веледрал, веледрин веледрал кьил чIугваз, мукьвал-мукьвал рекьера жезва. Москвадиз (хва Надиран ва рагьметлу хва Даиран, рушарин балайрал), Волгограддиз (хва Эмирсултанан хизандал) кьил чIугваз, абурун шадвилерик, маса мярекатрик иштиракиз физва. ЧIехи буба-чIехи тамада галачиз вуч мехъер, мярекат жеда?!

ЧIехи бубади дамахдай крар, делилар гзаф я. Надир Сабирович Москвада тайский боксдай Россиядин лайихлу тренер ва гьа хилен Федерациядин председателни я. И мукьвара Грозный шегьерда кьиле фейи Вириросиядин чемпионатда ам судья тир. Надиран хва Гьажидикай и чемпионатдин кьилин гъалибчи хьана. Адалай виликни Казань шегьерда тешкилай чемпионатдани Гьажиди дуьньядин Кубок къачуна!

Эмирсултан-виликан "афгъанви" - Волгоградда прокуратурадин чIехи къуллугъчи тир, гила адвокатурада кIвалахзава. Адан руша Москвадин са гимназияда тарсар гузва.

Сабир Эмирсултановичан рушарни - Шагьнабатни Лаура, чпин диде Айишат хьиз, педагогар я... Абуруни Москвада, гимназийра акьалтзавай несилриз-сада ингилис чIалай, муькуьда сифтегьан классра чирвилер ва тербия гузва. Рушарин рухвайри - Нариманани Ильяса - Москвада духтурарвиле, Лаурадин руш Наидади экономист, банкдин чIехи къуллугъчи яз кIвалахзава...

Зи рикIел С.Э.Наврузова вичин уьмуьрдин юлдаш Айишатахъ галаз санал хизан кутунин 50 йисан юбилей къейд авур вахт хквезва. Иниз чи уьлкведин гзаф пипIерай Наврузоврин жегьил несилар-юристар, спортсменар, муаллимар, духтурар, инженерар, маса ксар хтанвай. Ихьтин садвилел гьикI шадвалдач?! Тар дувулри хуьзвайди я. Хилери адан къуватар (берекатар) мадни артухарзава...

Къе чи ветеранди - РФ-дин ва РД-дин хуьруьн майишатдин лайихлу работникди, республикадин ветеранрин Советдин чIехи векилди-насигьатчиди мад сеферда вичин суфрадихъ багьриярни мукьва-кьилияр санал кIватIда. Несилрин ирс давамардай гзаф цIийи крар ва рекьер веревирдда...

Сагърай вун, Сабир Эмирсултанович! Ви рехъ генани яргъалди, Эренлардал хьиз хъвер, ЧIехи вацIал хьиз звер алай гурлуди хьурай. Амин!

Марифатдин месэлайрай

"Кулизанован такси"

Азедин ЭСЕТОВ,
РД-дин халкьдин духтур

Чун яшамиш жезвай алай девир аламатдинди я. Виликдай Дагъустандин тIвар кьурла, ина яшлубуруз, диде-бубадиз, мугьмандиз, муаллимдиз авай гьуьрмет акурла, чIехи Урусатдани вирида тажубвалдай. Амма гила?..

Са тIимил вахтар инлай вилик, гьуьрметлу Ш.Шабатова лагьайвал, уьмуьрди вичи заз фикир желбдай дуьшуьш пишкешна. Ада зун гьа вирибуруз кьакьан дережада гьуьрмет авай вахтариз хутахна. Гьавиляй хияллу хьана, ихьтин фикирдал атана: ава эхир чи арада чIехибурни, пIиреризъ хьиз гьуьрметзавай; муаллимарни, аялриз чпин диде-бубаяр кьван истеклу. Зун инанмиш тирвал, гьуьрмет-хатур эвелни-эвел яшлубуру, къуллугъриз чIехибуру, муаллимри, масабуруни чпи къазанмишзавайди я.

Им заз жуван хайи хуьре яшлу муаллим Бухсай Муъминовича авур ихтилат я.

Хуьруьн мектебдиз, кIвалахиз, паталай са цIийи учительница атанвай. Адалай аялрин ва диде-бубайрин арада ихтибарлу дуствилин алакъаяр туькIуьриз алакьнавай.

Йикъарикай са юкъуз Б.муаллимдин япарихъ са итижлу ихтилатдин ван галукьна. Къецел, мектебдин дараматдин цлав игис хьана, анжах чеб патал дерди-гьал ийидай жуьреда, цIийи учительницадини элкъвей чин алай са курквачI хьтин руша ихтилатарзавай. Яраб икьван сирлувилелди абур квекай рахазватIа лагьана, марифатдин рекьяй кутугнавачиртIани, гунагь вичин хиве туна, абурун патавай фидайла ериш явашарай муаллимдин япарихъ ажайиб гафар галукьна:

- Чан учительница, заз вун хьтин инсан сифте сефер я акунвайди. ХупI бахтлу жедай зун, эгер вун зи диде тиртIа, заз вун гьакьван истеклу я, - лугьуз, рахазвай руш.

- И гафар ван хьайила, абур гьа учительницадиз талукьбур тиртIани, зи рикI шадвилин гьиссерив ацIана, - вичин разивал къалурна Б. муаллимди. - ГьикI лагьайтIа, ам кIвалахдин рекьяй зи юлдаш я эхир...

Эхь, авайди я чи вахтарани гьахьтин халис муаллимар. Эгер заз жуван ученикрикай сада садра кьванни "Куьн вучиз зи буба туш?" лагьанайтIа, абурун патай ихьтин кIанивал ва гьуьрмет къазанмишиз алакьнайтIа, залай бахтлу кас жедачир. Муаллимдин зегьметдиз идалай чIехи къимет гайи маса дуьшуьш заз чидач, - куьтягьна агъсакъалди вичин суьгьбет.

Чи дуст, зугьрабахуьруьнви Мирзегьасанан хва Рамиз Махачкъалада 10-нумрадин школадин директор я. Итимри мектебра, иллаки шегьерра, муаллимвилин пешедиз гьяззамач лугьудай сесерни жезва. Рамиз муаллим алимвилин рекьени ава, ада илимдин кандидатвилин дережани къачунва, кIвалахдални вичин пешедал рикI алай юлдаш я. Ада муаллимриз ийизвай гьуьрметдикай заз ихьтин са чешнелу ван хьана. Вичин гъилик кIвалахзавай И.муаллим рекьин и пад кьуна къведайла, а пата авай ученикар, чукурна адан къаршидиз фида ва, муаллимдиз аквадайвал, ван алаз салам гана, ам чпелай алатна фидалди гуьзетиз акъвазда. Муаллимдиз вичизни и саягъ аялри вич агъмишун бегенмиш я. Ам гьахълуни я. СтIални цикай я, лугьуда. Халис муаллим, вичиз гьуьрмет ийиз акурла, мадни гьевеслу, ашкъилу жеда.

И ихтилат ван хьайила, зи рикIел жува Усугъчайдал мектебда кIелай йисар хтана. Ина филиви Мамед Алиев директор тир. А вахтара (алатай асирдин 50-60-йисар), муаллим патавай фидайла, аялди бармак хтIунна, адаз салам гана, гьа алай чкадал, "замри!" команда ганвай хьиз, акъвазна кIандай. Анжах са кар авай: эмирдалди аялривай кIанивал истемишиз жедач. Гьа вахтарани муаллимрикай садбуруз чна рикIин сидкьидай гьуьрмет ийидай. Садбуруз... жедачир.

Гила и ихтилат кудуниз зун куьмажбурайди ятIа...

...М.Н., яшлу инсандилай алакьдайвал, тади гьалда гьазур хьана, кIваляй экъечIна. Кафедрадин коллективди собрание башламишиз амайди са тIимил вахт тир. Къунши суса лугьудайвал, са гьай-гьай тир. Бахтунай хьиз, варарай экъечIайвалди, автобусни ацалтна. Хкаж хьана, вилик кьиле , шофердин кьулухъ буш чкадал ацукьна М.Н.Автобус юзана са кьве декьикьани алатнач, муаллимдин трубкадай зенгинин сес атана. Теспача квазкьуна гъиле, тарс гуз вердиш хьанвай тегьерда, кIеви сесиналди жавабни хгана: "Эхь, са тIимил кьван геж хьунни мумкин я, заз багъишламиша. Автобусда акьахна рекье гьатнава..."

Са цIуд декьикьа арадай фейила, садлагьана автобус яваш хьана. Ам рекьин къерехдал алай педагогический университетдин математикадин факультет авай дараматдив сихдаказ агатна, акъвазарна. Шофер тадиз ракIарин вилик эвичIна, муаллимди гьазурнавай пулни къачун тавуна, яшлу дишегьли, гъиле авай сумкани, пакетни къачуна, саки чилел авудна.

- Зун Кулизанован стха я. Ада зун квез алакьдай кьван чIехи гьуьрмет авун патал тагькимарнавайди я. Куь кIвални къалурнава, винел патан лишанарни лагьанва. ГьакI хьайила заз куьн чирни хьана. КIвалахдал геж жезвайдан гъавурда куьн трубкадай рахадайла акьуна. Гьавиляй санални акъвазар тавуна, за куьн, таксида авайди хьиз, чкадив агакьарна, - вич чирна шоферди. Ахпа кьил агъузна, сагърай хълагьна, вичин рулдихъ ахцукьна.

Суал къвезва. Вуж я а Кулизанов? Ада М.Н.-дин гъилик кIелна, райондин са мектебда муаллимвиле кIвалахзава. Вичин юлдашрин арада ам ЕГЭ-дик квай задачаяр гьялдай чIехи пешекар яз сейли хьанва. Вирибуруз ада, чин кьун тавуна, вич М.Н.-дин ученик хьайиди ва чпиз практикада авайла имтигьанрик квай четин задачаяр гьялдай сирер чирайди гьам я лугьуз, гьар камуна дамахзава...

Урусри лагьайвал, "Бурж вахчудайла хъсан я". Ингье, гьакI хьайила, ихьтин вакъиаяр - дуьшуьшарни арадал къвезва. Гьуьрмет, сифте нубатда, гьунарлу зегьметди, ахпани сидкьи михьи гьуьрметди арадал гъизвайдал шак алач.

Сагърай ихьтин муаллимарни ва абурун вафалу ученикар.

Мергьяматлувилин къанунралди

Дидардиз дава-дарман

Казим КАЗИМОВ

Халикьди инсан адан кьилел къведай хата-балаяр, азарар-бизарар, шадвилер-пашманвилерни галаз халкьзавалда. Инсандин кьилел са дуьшуьш атайла, "им Аллагьдин кьадар я, адаз гьакI кхьенва", гьавайда лугьузвач. Белки, зазни икI кхьенвай жеди: ЧIехи Аллагьди уьмуьрдин эхиримжи 8-10 йисан вахтунда зун вилерин ишигьдикай магьрумна. Сифте са вилин экв туьхвена. Ахпа яваш-яващдиз кьвед лагьай вилин нурни квахьна. Ингье къе кьве йис тамам жезва дуьньядин вири эверикайни нурарикай зи пай атIана. Алава яз, заз гъезеблу маса тIалар-кваларни ава.

Лугьуда хьи, гьар са дидардиз дава-дарманни ава. Худади зи кьил, мез сагъ, рикI ачух, руьгь экуь яз туна. Гьавиляй зи веледдинни компьютердин куьмекдалди завай газетдин чинрилай играми ватанэгьлийрихъ галаз рахаз жезва.

ГьакI заз Сад Аллагьди къени, туькIвей хизанни гана: диде-бубадин къадир авай кьве хвани сусар, ирид хтулни ирид птул, зи гьар йикъан къайгъуда авай хайи руш (Светлана), захъ рикI кузвай вах Фатимани стха Абдуллагь. ГьакI, вичин сагъламвал пайгар туштIани, зи къайгъудай физвай иран стха Мамалини адан уьмуьрдин юлдаш Часият.

Зи патав яшамиш жезвай гъвечIи хва Мегьамед-Шерифани свас Минаяди, хтулар тир Эминани Муслима, вафалу кайвани Гуьлебатуна заз, югъйиф талгьана, таза аялдихъ хьиз гелкъведай шартIар яратмишнава. Зи веледди, вич пешекар туштIани, духтурвилин вири везифаярни тамамарзава, тежрибалу духтурриз кIвализ эверзава, аптекайрай багьа дарманар жагъурзава. Лазим атай дуьшуьшра ам закай кьилди яшамиш жезвай чIехи хва Ниязани адан свас Гуьлнаради, са йисара кьве вуз акьалтIарна, пуд диплом къачунвай хтул Гьажибубади эвеззава.

Заз яргъал ва мукьвал хтулри, чи хизандин къавум-къардаш векилри, ара физ зал кьил чIугвазва, зи гьалагьвалдикай хабар кьазва.

Зун чидай гзаф ксарини заз тесел-ли гузва, зи дарихвал, сугъулвал алудзава, залайни кIеве авай ксар чешне яз къалурзава, хийирлу меслятар гузва. Сагърай чеб!

Гьелбетда, са макъалада виридан тIварар кьаз жедайди туш. Заз къе, гьич тахьайтIа, Махачкъаладай чпи бажиттвал къалурай са шумуд касдин, гьакI за кIвалахай коллективдин членрин тIварар кьаз кIанзава.

Писатель, алим, общественный деятель Гьаким Къурбан (Къурбан Акимов), РФ-дин искусствойрин лайихлу деятель, машгьур композитор Мегьамед Гьуьсейнов, ДГТУ-дин кафедрадин заведующий, пофессор Абдулгьалим Абдулгьалимов, РФ-дин халкьдин художник Гьейбат Гьейбатов, высший категориядин духтур, профессор Шагьбан Зекерияев, зун чпин стхавиле кьабулнавай стхаяр-профессорар Омар ва Ризван Гьуьсейновар, абурун чIехи стхадин хва, жавабдар финансист Алинисеб Гьуьсейнов ва кьвед лагьай стхадин руш, муаллим Гуьлбегьер Гьажибалаева (Гьуьсейнова), филологиядин илимрин кандидат Султанат Аливердиева, ДГУ-дин профессор Гьажи Гашаров, ДГУ-дин доцент Эзедин Велиев, бажарагълу шаир Азиз Алем, РД-дин халкьдин шаир Арбен Къардаш, педагогикадин илимрин кандидат Исламудин Гьуьсейнов, ДГТУ-дин доцент Алихан Зербалиев. ГьакIни чеб къе чи арада амачир алимар Агьмедуллагь Гуьлмегьамедован, Тажидин Саидован тIварарни зи рикIел гьамиша ала.

Багъри "Лезги газетдин" редакциядин коллективдикай кьетIендиз рахан.

Газетдин виликан кьилин редактор Агъариза Саидова гьар гьафтеда заз гьихьтин куьмек герек ятIа хабар кьазва. Адан заместитель хьайи (къе кьилин редактордин советник) Шихмурад Шихмурадова ара-бир икI лугьуда: "Ви тIвар, экуь къамат, ви мецелай ван хьайи камаллу келимаяр садрани чна рикIелай ракъурзавайди туш, гьуьрметлу Кезим дадаш". Чпин хиве къе, пак буржи яз, коллективдин патахъай жавабдарвал гьатнавай (мубаракрай, агалкьунар хьурай, абурлудаказ, сабурлудаказ кьиле фирай) Мегьамед Ибрагьимова ва Муса Агьмедова редакциядиз чеб кIвалахал атай сифте йикъарилай, хъуьчIукай кьуна, заз буба лугьуз хьана. Мердали Жалилован, Даир Бейбалаеван, Шагьисмаил Гьажимирзоеван зенгерини теселли гунри "зун бегьем бизарнава". Абуру зун, гьамиша хьиз, суфрадихъ гуьзлемишзава. Бубани хва Дашдемир ва Эмираслан Шерифалиевар, варз арадай физ, заз мугьман жезва, зав хайи Самур дерединняметар дадмишиз тазва. Алаудин Гьамидова вичиз зун гзаф хуш ва кIани тирвиляй 2017-йис патал заз вичи "Лезги газет" кхьенвайдакай хабар гузва. Нариман Ибрагьимова суфрадихъ тади гьалда заз бахшна кхьенвай цIарар кIелзава. Адан стха Къагьримана заз сугъул тахьун патал вичин музыкадин эсерар кхьенвай диск ракъурзава. Редакциядин кьилин бухгалтер Роза Кадучевани гележег авай журналист Рагнеда Рамалданова, зи гьал-агьвалдикай хабар кьаз, зи патав атана. Отделдин редактор Жасмина Саидовади, корреспондентар Надият Велиевади, Земфира Бабаевади, шикилчи Гьуьруьят Исаевади, корректор Майрам Магьамдалиевади, гьакI компьютеррихъ ацукьнавай Насията, Шерихана, Беневшади, Насимади, Иринади, михьивилерзавай Наидади садрани чпи зун рикIелай ракъурзавайди туш лугьузва ва алхишарзава. "Шабатовазэвера" шиир за кIвалахай кабинетдин цлак кума. Дербентда яшамиш жезвай вич коллективдай яз гьисабзавай Нариман Къарибова, зи къайгъуда хьайи Арсен Шайдабеговани зун рикIелай ракъурнавач.

Гьатта къунши аваррин редакциядай Али Камалова, даргийрин газетдай Мегьамед Рабаданова, табасаранрин газетдин кьилин редактор Гьажимурад Гьасанова, цIахуррин редакциядай Камила, лакрин газетдай Гьасанани зи гьал-агьвалдикай хабарар кьазва.

Хуьруьгрин хуьряй вич заз мугьман хьайи пенсияда авай муаллим Усман Урдуханова лагьана: "Играми Стха, яйлахрин макан Ялахъар, зун дидедиз хьайи ватан Хуьруьгар заз дуьньядиз вилер ахъа авур багьа ватан я!" ви мецел атай и келимайри зун бегьем къарсурна. Белки, гьавиляй вуна сифте яз "Хуьруьг Тагьир", гуьгъуьнлай Москвада урус чIалал чапдай акъатай, хъсан инсан Магьмуд муаллимдиз бахшнавай "Изумруды" ("Багьа къашар") ктабар, зи хуьруьн баркаллу векилрикай повестар, очеркар, гьа жергедай яз зи хайи буба Расулакайни теснифна. Гьавиляй за ваз чIехи гьарфунилай кхьенвай Стха лугьузва. Вун руьгь экуь кас я. А экуьвал садрани зайиф тахьурай!"

Кьвед лагьай сеферда чи хизандиз мугьман хьанвай чи баркаллу руш, манидар Розади неинки Усман муаллимдин гафарал алава хъийизва, ада гьакI искусстводи устадрин тIвар халкьдин арада раижзавай журналистриз баркалла, чухсагъул лугьузва. Завайни и йикъара вичин махсус концерт кьиле физвай Розадиз шиирдин цIарар багьиш тавуна акъвазиз хьанач.

Чи халкьдин руьгьдин билбил Роза Магьсумовадиз бахшзава.

Зун шагьид я кьве чин акур девирдин,
80 йисар яшар хьанвай уьмуьрдин.
Чи суфрадихъ багьа мугьман!
Вуж ятIа?!
Хайи халкьдин руьгьдин билбил руш
ятIа?!

Веледди хьиз, зи гьал хабар кьазва на,
Зи гуьгьуьлда хуш майилар тазва на.
Ви манидин сес амай кьван япара,
Ни лугьуда ава зун и яшара?!

Дуьньядилай цIар илитIиз, фена вун,
Тешвиш хьанач гьич санални гена вун.
Имаратар Нью-Йоркдин ваз аквазва,
Амма рикIе Гияр шегьер авазва.

Гияр шегьер, Кьурагь дагълар -
пак тIварар,
Абур машгьур авун тушни ви гьунар!
Сегьнедава, ви къаш-къамат нурлу я,
Вун авай гьар са мел-межлис гурлу я.

Кьурагь дагълар, Ялахъ дагълар
сад я хьи!
Чунни, анрин веледар яз, шад я хьи.
Ви манийри асирра ван ийида,
Нече-шумуд сефил рикI шад хъийида.

Сефил рикIер шадарзавай Розадиз баркалла!

Гьа са вахтунда къейд ийиз кIанзава, гьайиф хьи, чи арайра, коллективра, идарайра, бязи хизанрани а патал алай касдин дердиникай хабар такьадай, чпикай чпиз еке фикирар авай, инсанар хайибурузни тахайбуруз пайзавай, тахайбур виле-кьиле аваз такваз-вай, анжах чеб вилик кутаз, майдандиз акъудиз, къалуриз, гъазаватда авай небгетар ва абуруз дасмалчивалзавай ярамазарни кими туш. Ихьтинбурун кьадар лап тIимил ятIани, абурун амалри, гафари рикIиз гузвай тIарвал, туькьуьлвал гзаф я. Бубайри лугьудайвал, са бубат кIамбурдал акьалтайла, ахьтинбурун крчарик цIил акакь хъийидач. Абуруз чизвач хьи, чпихъни крчар чилиз ядай са югъ галайди. Яшамиш жезвай са куьруь уьмуьрда гьар садахъ инсанвал, мергьяматлувал, регьимлувал хьун лазим я.

РЕДАКЦИЯДИН ПАТАЙ.

Дагъларин уьлквединн "Къизилдин перодин" сагьиб тир и макъаладин автордин къелемдикай цIудралди ктабар, повестар, очеркар ва маса эсерарни хкатна. Яргъал йисара редакцияда кIвалахиз, ам Лезгистандин саки вири районра, хуьрера хьана. Анрин векилрикай очеркар, са бязи хуьрерин векилрикай повестарни кхьена. Чна газет кIелзавайбурулай автордикайни адан макъаладикай фикирар гуьзлемишзава.

"Йисан хизан" - Улубеговар

Алаудин САИДОВ, Мегьарамдхуьр

Изам УЛУБЕГОВ (Муьгьуьдин) виридаз неинки бажарагълу музыкант, гьакI чешнелу ватандаш, къайгъудар, намуслу инсан язни чида. Адан зуьрнедин гьейранардай ширин сес гьар межлисда, гьар суварик эвер гун яз рахада. А сесинихъ рикIерик хуш гъалаба кутадай къуват ава. Адахъ яб акалуналди тух жедач.

Улубегов Изам Зейнединович 1953-йисуз Вини Гъепцегьрин хуьре дидедиз хьана. Хуьре муьжуьд класс, Ярагъ-Къазмайрал юкьван школа акьалтIарай ам Махачкъалада Готфрид Алиевич Гьасанован тIварунихъ галай музыкадин училищедиз гьахьна. Жегьил пешекар 1971-йисуз Мегьарамдхуьруьн райондин культурадин отделда автоклубдин заведующийвиле тайинарна. Вад йисалай адакай Культурадин кIвалин художественный руководитель хьана. Гуьгъуьнлай ам райондин культурадин центрадин методкабинетдин методиствиле тайинарна. Алай вахтунда Изама райондин культурадин идарада кьилин пешекар яз кIвалахзава.

Изам "Уружанбурун" тухумдай я. ЧIехи бубайрин буба Уруж музыкадин рекьяй машгьур устад тир. Уруж бубадин ирс адан невейри давамарзава.

Изама вичин чIехи бубайрин, имийрин тIварар еке гьуьрметдивди рикIел хкизва: "Абдулхаликь ими, Жамалдин ими, Зейнедин буба, Камал имидиз лагьайтIа, Дагъустан Республикадин культурадин лайихлу работниквилин гьуьрметдин тIварни ганай. Абуру чи халкьдин музыкадин саки вири алатар - зуьрне, далдам, тар, чуьнгуьр, кеманча, кфил, балабан устаддиз ядай".

Улубеговрин хизандин ансамблди неинки хуьре, районда, республикада, гьакI ватандивай яргъарани кваз машгьурвал къазанмишна. Абур эфирдиз экъечIун тамашачийри гьамиша гуьзетзава. Изам Улубегов лезги халкьдин милли музыка чи агьалийрин гегьеншъатарив агакьарун, ам халкьдин арада машгьур хъувун, адан жанлу сес мадни мягькемарун патал алахъна вай ксарикай сад я.

Неинки районда, республикада, гьакI уьлкведа кьиле физвай конкурсра, фестивалра, фольклордин мярекатра активвилелди иштиракзавай Изам гзаф кьадар медалризни знакриз, дипломризни гьуьрметдин грамотайриз, къиметлу пишкешриз, "Дагъустан Республикадин культурадин лайихлу работник" лагьай гьуьрметдин тIварцIиз лайихлу хьанва.

Россиядилай гъейри, ам къецепатан уьлквейрани чи милли культурадин векил яз лайихлувилелди майдандиз экъечIна. Сервантесан ватанда, Пиренейрин дагълара, къанни са шегьерда саки варзни зура лезги зуьрнедин, кфилдин сес чукIурун, музыкадин ялавлу гьевескарар тир испанвияр, баскар, каталонвияр вини дережадин устадвилелди гьейранарун - им гьар са дагъвидин руьгьдик лувар кутадай хьтин кар я. А вахтунда Австралиядин телекомпанияди бажарагълу музыкантдин хейлин нумраяр лентиниз къачуна, са шумуд уьлкведа абур къалурна.

Улубеговрин хизандин коллективди - Изама, Гьамида, Абдулкерима, Абдулхаликьа, Уружа, Ахсена, Анзора, Романа, Шагьсенема, Ферозади мукьвал-мукьвал тамашачийрин гуьгьуьлар шадарзава.

Районда, республикада кьиле физвай мярекатра, хизанрин ансаблрин конкурсра Улубегов Изам кьиле авай коллектив гьамиша тафаватлу жезва. Ахцегьа тухузвай лезги халкьдин "Шарвили" эпосдин суварикни Изам Улубегован ансамблди гьар йисуз иштиракзава.

Бахт буржуна вугуз жедач, я пул гана къачузни, ам медални туш алкIур жедай хурудал. Ам зегьметдалди къазанмишна кIанда. Яргъал йисара чIугур зегьметди вичин бегьерни гана. Мукьвара Виро-россиядин "Йисан хизан" конкурсдин "Хизан - адетар хуьзвай къул" номинациядай Улубеговрин хизан гъалиб хьана лагьай шад хабар агакьна. Ам Россиядин Федерациядин "Йисан хизан" Гьуьрметдин Ктабда гьатнава (и хабар чна "Лезги газетдин" чинрай кьве сеферда кIелнай).

Улубегов Изама вичин уьмуьрдин юлдаш Людмила галаз 4 аял шегьре рекьел акъудна ва ирид хтул тербияламишзава. ЧIехи руш Ферозади, культурадин колледж акьалтIарна, Мегьарамдхуьруьн райондин культурадин центрада солист яз кIвалахиз 20 йисалай виниз я.

Эльнаради педколледжда кIелна, алай вахтунда Москвада кIвалахзава.

Уружа Махачкъаладин хуьруьн майишатдин академия, ахпа Даггосуниверситетдин театральный факультет акьалтIарна, Мегьарамдхуьруьн искусстводи мектебда бубайрин рехъ давамарзава.

ГъвечIи хва Ахсен алай вахтунда яргъал кеферпата, Покачи шегьерда яшамиш жезва, ада "Лезгистан" ансамблдин махсус десте тешкилнава.

Улубеговар хьтин тухумар - бубайри кьур пешедин устадар чи халкьдихъ мадни ава. Къуй квехъ виридахъ яргъал, сагъ уьмуьр, мадни чIехи агалкьунар хьурай!

Экологиядин ва Каспийдин йис

ТIебиатди чун хуьзва, чна тIебиатни хуьн

Хазран КЬАСУМОВ

И йикъара чун Дагъустан Республикадин тIебиат хуьнин ва экологиядин министерстводин экологиядин ва тIебиатдикай менфят къачунин рекьяй Кьиблепатан районрин уртах управленидин руководителдин заместитель **Фикрет Абдулмуталибович МАГЬМУДОВАХЪ** галаз гуьруьшмиш хьана ва Экологиядинни Каспийдин йисан сергьятра аваз идарада ийизвай кIвалахрикай рахана.

▪ **Фикрет Абдулмуталибович, аквазвайвал, куь виликан комитетдикай гила Кьиблепатан районрин уртах управление хьанва. Идахъ галаз алакъалу яз гьихьтин дегишвилер кьиле фена?**

- Гьелбетда, дегиш хьанвайди чи тешкилатдин са тIвар туш, кIвалахдин везифаяр, чна къуллугъзавай сергьятарни артух хьанва. Алай вахтунда чи управленидин Дербент ва Дагъустандин Огни шегьерриз, Сулейман-Стальский, Хив, Агъул, Кьурагь, Мегьарамдхуьруьн, Докъузпара, Ахцегь, Рутул, Табасаран, Къайтагъ ва Дахадаевский районриз къуллугъзава. Республикада чи хьтин 4 управление кардик ква, территориальный округар тешкилнавай сергьятра аваз.

2017-йис Россияда Экологиядин, Дагъустанда Каспийдин ва ятарин маса ресурсрин йис яз малумарнавайди виридаз чизва. Идалайни гъейри, РФ-дин Президент В.Путина гьеле 2015-йисан 1-августдиз акъуднавай Указдин бинедаллаз, алай йис Россиядин Федерацияда тIебиатдин кьетIендаказ хуьзвай мулкарин йис яз малумарнава. Имни тIебиатдин ирс яз чав агакьнавай объектар хуьнал обществодин фикир желбун патал ва Россияда сад лагьайди тир государстводин "Баргузинский" заповедник арадал атайдалай инихъ 100 йис тамам хьунихъ галаз алакъалу яз авунвай кар я. Гьа и кIвалахри чи къайгъуярни артухарнава.

▪ **ТIебиат хуьн патал куьне 2016-йисуз тухвай кIвалахдикай лагьанайтIа хъсан жедай.**

- РД-дин прокуратуради тестикьарнавай ахтармишунрин рекьяй пландин бинедаллаз, 2016-йисуз чи комитетди (шаз чун комитет яз амай) планламишнавай 25 объектда экология хуьзвай гьал ахтармишна. Зирзибилдин законсуздаказ хъуртар арадал атанвай чкаяр дуьздал акъудун патал мярекатар тухвана, талукь серенжемар кьабулун патал 11 материал районрин прокуратурайриз рекье туна.

Санлай къачурла, экологиядин жигьетдай гуьзчивал тухуниз талукь ахтармишунар кьиле тухвана, тIебиат хуьнин законодательство чIурай 110 дуьшуьш дуьздал акъудна. Нетижада 827 агъзур манат жерме авунин 62 къарар акъудна, 306 агъзур манат жермеяр вахчуна.

Хив райондин Агъа АрхитIрин хуьруьн администрацияди какатай чкайрал зирзибил гадаруналди чун элкъуьрна кьунвай тIебиатдиз 239,4 агъзур манатдин зарар гайиди дуьздал акъудна.

▪ **Экологиядин ва Каспийдин йисан сергьятра аваз шегьеррин ва районрин администрацийрихъ тухудай кIвалахрин планар авани?**

- Ихьтин планар РД-дин тIебиат хуьнин ва экологиядин министерстводихъ, районринни шегьеррин администрацийрихъ ава, абурун бинедаллаз чкайрал кIвалахни тешкилнава. Мисал яз, Сулейман-Стальский райондин кьил Нариман Абдулмуталибован тапшуругъдалди март-апрель варцара районда аваданламишунин, михьивилер авунин, къелемар ва гьамиша къацуз амукьдай кул-кусар цунин кIвалахар тухузва. И рекьерай районда хъсанвилихъ дегишвилерни кьиле физва.

КУЬРУЬ КЪЕЙД.

Ф. МАГЬМУДОВ 1959-йисуз Кьасумхуьрел дидедиз хьана. Ада 1977-йисуз Кьасумхуьруьн 1-нумрадин юкьван школа, 1982-йисуз Дагъустандин политехнический институт акьалтIарна ВЛКСМ-дин Сулейман-Стальский райкомдин аппаратда, экологиядин рекьяй районрин уртах комитетдин инспекторвиле, и комитетдин руководителвиле кIвалахна.

2017-йисан эвелдилай РД-дин тIебиат хуьнин ва экологиядин министерстводин экологиядин ва тIебиатдикай менфят къачунин рекьяй Кьиблепатан районрин уртах управленидин руководителдин заместитель я.

Чи управлениди къуллугъзавай Дербент, Дагъустандин Огни шегьерар ва са шумуд район Каспий гьуьлуьхъ галаз сергьятламиш жезва. Саки вири районар вацIаралди, кIамаралди, виреральди девлетлу я, гзаф хуьрера цин булахар, къарасуяр ава. Анагар михьидаказ хуьн патални чна тайин кIвалах тухузва. ВацIарин, виреринь, кIамарин кьерер, цин чешмеяр чиркинарзавай юридический къурулушар ва кьилдин ксар жерме ийизва, РФ-дин Цин кодексдин истемишунар чIурай дуьшуьшар дуьздал акъудзава, абурулай кхьей актар талукь районрин прокуратурайриз рекье твазва.

▪ **РФ-да тIебиатдин кьетIендаказ хуьзвай мулкарин жигьетдай йисан сергьятра аваз гьихьтин кIвалах тухузва?**

- ТIебиатдин кьетIендаказ хуьзвай мулкар чи управлениди къуллугъзавай шегьерра ва районра са шумуд ава. Абурукай сад, мисал яз, республикадин метлеб авай "Касумкентский" заказник я. Санлай заказникди 26 000 гектардин майдан (6000 гектар Кьурагь ва 20 000 гектар Сулейман-Стальский районра) кьунва. Ана чна чилин участокрин инвентаризация тухвана. Арендаторрив 7017 гектар чил гвайди ашкара хьана.

Кьулан СтIалрин хуьруьн мулкунал алай "Кпул ятар" участокни тIебиатдин кьетIендаказ хуьзвай мулкарик акатзава. Ихьтин чкаяр мадни ава. Гьа участокар экологиядин жигьетдай михьидаказ хуьн патал чна кьетIен къайгъударвални ийизва.

▪ **Экология хуьнин жигьетдай инсанрин арада гъавурда тунин кIвалах тухунин рекье куь управлениди гьихьтин серенжемар кьабулзава?**

- Чна къуллугъзавай районрин ва шегьеррин администрацийрин заседанийрал вири районра михьивилер авунин, аваданламишунин ва къелемар цунин кIвалахрин "варцар" тухунин къарарар кьабулна, и рекьерай гьар са муниципалитетда тайин кIвалахни тухузва.

Чи управленидин пешекарри школьникрихъ галаз гуьруьшарни тешкилзава. Мадни, чна школайрин командаяр гьар йисуз жезвай республикадин "ТIебиат чидай ксар" викторинализ гьазурунин рекьяйни еке кIвалах тухузва.

ИкI тахьайтIа, гьалар бажагьат дегиш жеда

Жасмина САИДОВА

И йикъара "Дагъустан" РИА-да Вирироссиядин халкьдин фронтдин (ОНФ) Дагъустанда авай штабдин исполкомдин кьил Жамалудин Шигабудинов ва ОНФ-дин "Рекьерин инспекция / Кьенвай (убитые) рекьерин карта" кар алай проектдин координатор Алигьажи Мудаев журналистрихъ галаз гуьруьшмиш хьана. Абуру республикадин агьалийриз и проектдин кьетIенвилерикай суьгьбетна ва ам уьмуьрдиз куьчуьрмишунин карда активнидаказ иштиракуниз эвер гана.

"Россиядихъ кьве бедбахтвал ава: авамар ва чIуру рекьер" лагьанай гьеле 200 йис идалай вилик яшамиш хьайи са шаирди. Алай йисан 25-январдиз хьайи ОНФ-дин регионрин умуми сад лагьай форумдал Россиядин Президент В.Путинани къейднай: "Рекьерин еридикай лагьайтIа, аламатдин кар я: йисалай-суз, виш йисаралди чина и месэла хцидаказ акъвазнава".

Гьа са вахтунда рекьерин, шегьрейрин ерилувилелай, абур къайдада аваз хьунилай уьлкведин экономика авай гьал аслу я. Мисал яз, шегьреяр пис гьалда аваз хьун себеб яз, чи уьлкведин ВВП гьар йисуз 6-8 процентдин тIимил жезва. Россиядин 10 процент агьалияр къайдадик квай рекьер ишлемишдай мумкинвал авачир регионра яшамиш жезва.

Хъсан рекьер нетижалу экономика тирди фикирда кьуна, гьеле 2015-йисуз месэладиз талукь проект туькIуьрнай. Анжах гила ОНФ-ди и проект кар алайди яз малумарнава, ам нетижалудаказ кьилиз акъудун патал вири къуватар ишлемишзава. Гьа жергедай яз - агьалийринни.

"Проектдин кьилиз вил вегьейла чир жезвайвал, ам кьве терефдикай ибарат я: туькIуьрзавай рекьерин кьадардал ва еридал гуьзчивал авун (и кар ОНФ-ди государстводин Кьил, Фронтдин регьбер Владимир Путинан тапшуругъдалди общественный гуьзчивилин сергьятра аваз ийизва) ва интерактивный картани "Кьенвай рекьерин карта". И карта кIан хьайи нивай хьайитIани ачухиз ва адал тайинарнавай стандартриз жаваб тагузвай рехъ къейд ийиз жезва. Гуьгъуьнлай картадал жуваз герек рехъ жагъурна, ахпа адахъ шикил галкIурна, рехъ авай гьалдикай кхьена кIанда. Амай вири кIвалахар ОНФ-ди ийизва: иник рекьикай делилар Москвадиз ракъурун ва гуьгъуьналлаз и месэла гьялун акатзава", - къейдна Жамалудин Шигабудинова.

Гъавурда гьатзавайвал, и проект уьлкведин регионра рекьер авай гьал хъсанарунин кардал агьалияр желб авунихъ элкъуьрнава. Асул макьсад агьалийрин фикир гьисаба кьуна, рекьер ремонт авун ва рекьерал аварияр хьунал гъизвай нукьсанар, кимивилер арадай акъудун я. Адет яз, рекьера ремонтдин кIвалахрин план туькIуьрдайла, властдин органри агьалийрин фикир кваз кьазвач, нетижада пландик жемятди ваъ, чиновникди вичи хкягъай рекьер (гзаф вахтара хсуси ва я багьрийрин кIвалерин, дачайрин ва мукьвал-мукьвал физвай рекьер) акатзава.

Кьенвай рекьерин картади Яндекс.Картадин бинедаллаз кIвалахзава. ИкI, жуваз герек рекьин хаталу участокдикай хабар гун патал, **dorogi-onf.ru** сайтда регистрация авуна, ачух жезвай картадал герек чка жагъурна кIанда. Къейдна кIанда хьи, месэладикай сайтда чап авурвалди, адан ранг яруди жеда. Сайтдин администраторри (абур Москвада ава) ам кьабулайла ва муниципалитетдиз ракъурайла, рекьикай, куьчедикай хабар гузвай малумат хъипи рангуниндаз элкъведа. Ремонтдин кIвалахар тамамарайдалай кьулухъ и кар къалурзавай малуматдин ранг къацуди жеда - им месэла гьялнава лагьай чIал я.

"Яру рангунин" месэла "къацуди" хьун патал важиблу са кьетIенвал ава: и ва я

dorogi-onf.ru сайтдай

маса рехъ ремонтунин план туькIуьрдайла, адаз (месэладиз) гьикьван сесер ганватIа фикирда кьазва. Яни рекьин шикил ва малумат сайтдиз вегьейдалай кьулухъ и рекьихъ, куьчедихъ галаз алакъалу ксари (ам мукьвал-мукьвал ишлемишзавайбуру, къуншийри ва икI мад) адаз сесер гана кIанзава, яни и кардал агьалийри чпин танишар, агьалийрин фикир желбна кIанда - гьисабзавайвал, сифте нубатда гзаф агьалийри фикир ганвай месэла гьялда.

Жамалудин Шигабудинова малумарайвал, агьалийри сайтдиз хабар гун патал рехъ лап татугай гьалда хьун шартI туш - яхдиз физвай инсанар патал рекьер, рекьин са патай муькуь патаз экъечIдай чкаяр, махсус лишанар тахьуникайни делил жезва.

"Россиядин Президентдин "майдин" указрикай сад рекьера аварийрин ва кьиникьрин кьадар тIимиларунихъ элкъуьрнава. Гьайиф хьи, чи республикада ихьтин дуьшуьшрин кьадар лап винизди, и кардин себебрикай садни Дагъустандин рекьер татугай гьалда хьун я. Чаз чи республикадин агьалийрихъ галаз санал, и проект уьмуьрдиз куьчуьрмишуналди, рекьера жезвай мусибатрин кьадар тIимиларизкIанзава", - къейдна ада ва агьалийриз и карда активнивал къалуруниз эвер гана.

Алигьажи Мудуева Дагъустанда рекьери ГОСТ-дин истемишунриз жаваб тагузвайдакай, гьаниз килигна абур чIуру гьалда авайдакай лагьана.

Малум хьайивал, алай вахтунда ОНФ-дин векилри уьлкведин вири регионра, гьа жергедай яз Дагъустандани, шегьеррин ва хуьрерин рекьер авай гьал ахтармишунин кIвалахар тухузва. "Алай йисуз чи республика ахтармишзавай регионрин сиягьда гьатнава. Къайда чIурнавай вири дуьшуьшар ОНФ-дин гуьзчивилик жеда. Чи макьсад республикадин рекьера авай гьакъикъи гьалдикай властар хабардар авун, нетижада чIуру гьалда авай чкаяр ремонтдайвал авун я", - малумарна Алигьажи Мудуева.

Гъиле кьунвай проектди виле акьадай нетижайрал гъун журналистри шаклувилик кутунатIани, ам уьмуьрдиз куьчуьрмишиз башламишнавай 2-3 вацра, дугъриданни, нетижаярни авачиз туш. ИкI, Махачкъаладин Даниялован тIварунихъ галай куьчеда ремонтдин кIвалахар куьтягьнава, Крылован тIварунихъ галай куьчеда авай зурба фур ацIур хъувуна, ремонтунин кIвалахар исятда гъиле ава. Алай вахтунда Махачкъаладин куьчеяр туькIуьр хъувунин кIвалахрал, малум хьайивал, 10 бригада машгъул я. Гьелбетда, фадлай цанвай къир михьиз цIранвай, бинедилай ремонт авун истемишзавай куьчейра фурар ахцIуруналди абурун гьал виле акьадайвал дегиш жедач, амма гъвечIи кIвалахар хъсан нетижа яз гьисабиз жеда.

ОНФ-дин векилри хабар гайивал, алай вахтунда Махачкъаладин 13 куьчедикай сайтда хабар ганва ва абуру ремонт авунин карда чпин нубат гуьзлемишзава. Махачкъаладин, Дербентдин агьалийри и карда активнивал къалурзава. Халкьдин фронтдин векилри районрин жемятризни чпин кIвалерин, хуьрерин патарив гвай ва чIуру гьалда авай рекьерилай элячIна фин тавуниз, абурукай малуматар гъиле-гъилди уьлкведин сад тир картадиз ракъуруниз эвер гузва. ИкI тахьайтIа, яни гьар са касди жавабдарвал гьисс тавуртIа, уьлкведин рекьер авай гьал, гьатта мад виш йисаралдини бажагьат дегиш жеда.

Саймазвили бедбахтвилерал гъизва

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Ахцегьа 1984-йисалай 50-нумрадин пожарный часть (ПЧ-50) кардик ква. Ам махсус кьве машиндалди ва чарасуз маса алатралди тадаракламишнава. Чарасузвал хьайитIа, куьмекдиз къунши Докъузпара ва Рутул районрин, гьакI сергьятчийрин (абуруз 7 тонн яд гьакьдай махсус "КамАЗ" ава) къуватарни къведа. 3,2 тонн яд кьазвай, саки 15 йисуз ишлемишзавай "Зил" маркадин машин куьгьнеди ятIани, ина ам къайдада аваз хуьзва. 2,5 тонн цин (им анжах 3 декьикьада ишлемишзавай яд я) "Газ 53" машин республикадин ГОЧС-дай ганвай цIийиди я. Ажеб тир гьа и техника са кьурук кьванни квайтIа. Аязар акъатайла, ятар муркIади кьун тавун патал ичIируниз мажбур жезва.

Хуьрера кIвалер ва я там кудай дуьшуьшра пожарныяр, душмандихъ галаз фронтдин вилик жергейра авай игит аскерар хьиз, цIувай метр-метр чил къакъудиз, инсанар ва абурун эменни-мал къутармишиз гьазур я. Ихьтин дуьшуьшра абуруз чпин ярар-дустари ва жемятдини куьмекзава. Гзаф вахтара къайгъусуз тушир чи инсанрин куьмекдалди мусибатдин крарин вилик пад агалкьунралди кьазва. Амма пожарный гуьгьуьллу дружинаяр, гьайиф хьи, са тIвар патал я. Пожчастунин женгинин гьазурвал тайинарзавай лап важиблу месэладикай сад пожарныйрин лигимвилин ва пешекарвилин дережа я. И кар патал пожарныйри датIана чпин винел кIвалахна ва махсус центрайра курсара кIелна кIанзава.

- Саки чи вири къуллугъчияр Махачкъалада, Астраханда пешекарвилин дережа хкажнавай тежрибалу ва физический жигьетдай мягькем ксар я. Анжах пуд кас жегьилар ава, абурни цIи республикадин "Караман-5" центрада (идалай хъсан центр Кеферпатан Кавказда авач) пешекарвилин курсариз рекье тун планламишнава. Бедендин сагъламвилин, лигимвилин жигьетдайни гьар кварталда агалкьунралди зачётар вахкузвай, пожарно-прикладной спортдин нормативар ацIурзавай чи гадайрин десте республикадин пожарный гзаф частаринбурулай хъсан я, - лугьузва Ахцегь ПЧ-дин начальник Ариф Дустова.

▪ **Районда гзафни-гзаф гьихьтин себебрикди цIаяр кьун арадал къвезва?** - хабар кьуна за.

- Дагълух чи шартIара хъуьтIуьз ва гатфарин кьиляй цIаяр кьунин дуьшуьшар артух жезва. КIвалери цIаяр кьунин дуьшуьшрин 90 процент газдин пичерилай ва куьгьне электропроводкайрилай жезва. Гьатта 2-3 киловатт токдин пичер кутуна ксузвай, кIвалер агалзавай саймазарни ава. ГьакI зулухъ ва гатфарихъ, гуя усадьбаяр михьун патал кьуру векьериз цIаяр язавай чубанри дагъдин кьурай векьер кузвай дуьшуьшарни ава. Нетижада шаз, вилик йисуз Хуьруьга ва Цуругъа тамари цIаяр кьуна. Ихьтин бедбахтвилер чна чкадин администрацийрин ва жемятдин куьмекдалди алудзава.

Къейдин, 2015-йисав гекъигайла, 2016-йисуз районда цIаяр кьунин дуьшуьшар гзаф хьана, вири - 16. 3 дуьшуьш - къунши-даллай Докъузпара райондин Мискиска. Залан дуьшуьшрикай рахайтIа, геж хабар хьуникди 2015-йисуз Луткуна яшайишдин са кIвал тамамвилелди кана ва яшлу са дишегьли къутармишиз хьанач. 2016-йисуз Мискиска мусибатдин вакъиа арадал атана: цIай кьур кIвале са дишегьли ва кьве аял цIун ялавра кармаш хьана.

Эхь, пожарныйрин зегьмет пара четинди ва хаталуди я. Гьавиляй пожчастуна дуьшуьшдин ксар яргъалди амукьзавач. ЦIухъ галаз женгина анжах вини дережадин пешекарвилин, мягькем руьгьдинни бедендин ксар гьалиб жезва. Гьахьтинбурукай яз, завай чи частунай, месела, отделенидин командир Ислам Агьмедханован, шофёрар тир Гьуьльме Мисриханован, Ариф Гьажиеван, пожарник Ариф Мусаеван ва масабурун тIварар кьаз жеда.

ЦIаяр кьур дуьшуьшра, гьелбетда, жемятдикайни гзаф куьмек жезва. Гьар са хуьре вичин тегьерда куьмекзава. Амма эхиримжи вахтара, гьакъикъатда куьмекзавайбурулай килигзавайбур, пожарныяр геж атана лугьуз, гьакI рахаз къал твазвайбурни пайда жезва.

Пожарныйрин кIвалахда кьилинди абуруз вахтунда хабар гун я. Хабар хьайила, райцентрада 10-15 декьикьадин ва районда 20 декьикьадин вахтунда чун цIай хкадарунив эгечIна кIанзава. Гьелбетда, иллаки хъуьтIун беред им мумкин кар туш, вучиз лагьайтIа Цуругърин хуьруьв гъвечIи машин 30 декьикьада агакьзава. Чими боксар авайтIа, хъсан тир, яд цадалдини вахт кIанзава. Анжах Ахцегьа яд къачун патал тадаракламишнавай са чка ава. Хуьрера яд жагъурун мадни четин жезва. Гьакъикъатда гьар са хуьре пожарный цин махсус виргьавиз хьун чарасуз я. Амма ихьтин месэлайриз хуьрерин администрацийри фикир гузвач.

Чпин пешекарвилин везифайрихъ - цIухъ галаз женг чIугунихъ - галаз санал пожарныйрин къуллугъдин хейлин вахт цIаярин вилик пад кьунин кардиз серф жезва. Хуьрерин администрацийрин кьилерихъни идарайрин руководителрихъ, гьакI жемятдихъ галаз гъавурдик кутунин суьгьбетар тухузва, къайдаяр хуьдай органрин, ЦРБ-дин ва талукь тир маса идарайрин къуватарни желбуналди, образованидин, культурадин идарайра профилактикадинни тежрибадин манадин учениярни тренировкаяр тешкилзава.

ЦIаяр кьуникди инсанриз хасаратвилер хьунин ва абурун эменни-мал кунин кьилин себеб чаз ва диспетчервилин къуллугъдиз (ЕДДС) вахтунда хабар тавун я. Гзаф дуьшуьшра инсанри, чпин къуватралди цIай туьхуьриз жедайдахъ инанмиш яз, хабар гузвач. ЦIай къати хьана, кIвалерин къаварни куз эгечIайла, теспача акатзава. А макъамда, еке зарар авачиз, цIай хкадариз жезвач. Гьавиляй цIаяр кьур дуьшуьшра, энгел тавуна, телефонрин **01, 02, 03, 112 - ЕДДС, 5518 74** нумрайриз зенгна кIанда, - алава хъийизва пожарный частунин начальникди.

Малум хьайивал, муниципальный тешкилатдин руководстводин, республикадин МЧС-дин министр Нариман Къазимегьамедован куьмекдалди алукьнавай йисуз районда девирдин истемишунрив кьадай техникадалди тамамвилелди тадаракламишнавай пожарный частунин типовой цIийи дарамат эцигун патал райветуправленидин идарадин патав са гектар чил чара авунва. Эцигунрин проектдинни сметадин документар гьазур я.

Хатасузвал хуьнин къаравулда акъвазнавайбур

ТIал алай месэлаяр

Къайгъусузвили агъавалзавайла

Нариман КЪАРИБОВ

"ЦIувайни вацIувай Аллагьди хуьрай!", - лугьузва халкьдин камаллу мисалда. Къаналдик чиркин ятар, зирзибилар какахьунин нетижада Махачкъалада гзаф инсанар руфунин азаррикди больницайриз аватунин бедбахт дуьшуьшди зи рикIел мад сеферда и мисал хкана.

Къадим Дербентда гьелелиг республикадин меркезда рехъ гайи хьтин дуьшуьш, чIуру гьал арадал атанвач (атунни тавурай!), амма чпин вилик пад фадлай кьуна кIани крар, инани авачиз туш.

Шегьер фадлай, иллаки эхиримжи йисара, асул гьисабдай кефердихъ ва кьиблепатахъ гегьенш жезва, хейлин цIийи микрорайонар, яшайишдин магьлеяр арадал атанва ва и кар давам жезва. "Аэропорт", "Аваин", виликан Жданован тIварунихъ галай колхоздин калерин ферма хьайи чкадилай гатIунна, Дагъустандин Огни шегьер галай патахъ экIя хьанвай ва чебни асул гьисабдай кьилдин ксарин, яни хсуси кIвалерикай ибарат тир цIийи микрорайонар гьа ихьтинбурукай я.

Кар анал ала хьи, и ва гьакIни шегьердин кьиблепата (Белиж галай патахъ) арадал атанвай Пинхаскъала поселокда агьалийри хъвазвай ва яшайишда ишлемишзавай яд гьабуру чпи эгъуьннавай къуйрай къачузвайди я. 120 агъзурдав агакьна агьалияр яшамиш жезвай шегьерда хъвадай ва яшайишда ишлемишдай яд бес тахьун (шегьердин водопроводдин) себеб яз гзаф агьалийри, гьатта шегьердин лап юкьван куьчейрани кваз, чпин хсуси кIвалерин вилик, тротуаррал, 30-44 метрдин деринвал авай къуяр эгъуьннава. Герек атайла, махсус насосралди гьанрайни яд къачузва.

Гьа са вахтунда гзафбуруз а яд хъуниз ва адакай хуьрек гьазуруниз виже къведайди яни, тушни чизвач. Хъвазва ксари, гъвечIи аялрини квез, вичин ери малум тушир яд!

Кьериз - цIаруз ятIани, руфунин азарар акатзавай дуьшуьшарни кими туш.

Накьанни къенин тIал алай месэла туш йисаралди арадал атанвай татугайвал я - шегьердин цIийи микрорайонрин гзаф куьчейра канализация (чиркин ятар фидай турбаяр) авач. Гьаниз килигна кIвалерай, туалетрайни квез, бязи чкайра цин къуйдинни чиркин ятар фидай фурар сад-садаз мукьва хьуниз килигна, инфекциядин азарар арадал атунин хаталувал ава.

Аламатдин кар я: хейлин инсанар ери авай хъвадай цин патахъай дарвиле аватIани, Самурдай ва Къайтагъдай турбайра аваз шегьердиз къвезвай булахрин ядни иесисузвилелди ва акьалтIай къайдасузвилелди ишлемишзавай агьалиярни кими туш. Гзафни-гзаф и чIуру кардиз рехъ гузвайбур чебчпихъ агъанвайбур, гьатта жавабдар къуллугърал ва къуьнерал чинер алайбурни я. Ингье и барадай анжах са мисал. Са сеферда (за гьеле шегьердин газетдин редакцияда кIвалахзамай) зи кьилив "Горводоканалдин" виликан директор Халид Алиев атана. Ада, къалабулух кваз, шегьердин "Золотой треугольник" микрорайонда (шегьердин вини кьиле, кеферпатахъай арадал атанвай микрорайондиз гьа икI лугьузва) арадал атанвай гьалдикай ихтилат кудна.

- Чна гьа и микрорайонда, - лагьана зи суьгьбетчиди, - хъвадай яд ишлемишзавай гьал ахтармишзавай. Хабар квекай гун, Нариман муаллим, - виликан хандин дворец хьтин са кIвалин гьаятдиз (иесидивай ихтияр къачуна) фейила, чаз ана цин патахъай акурди кьадарсуз кьенятсузвал хьана - гьаятда яцIу турбадай хъвадай яд са къатда канализациядин фуруз, люкдиз, авахьзавай. "Куьне икI вучиз ийизва? Шегьерда хъвадай яд бес жезвач", - лагьай чи хъуьтуьл наразивилиз вичел цIарцIар гудай халат алай ханумди векъидаказ гайи жаваб ихьтинди хьана: "Куьн иниз вучиз атанвайди я? Им нин кIвал ятIа чидачни квез?!" Гьелбетда, кIвал нинди ятIа чаз чизвай, амма анин иесиди - къуьнерал чинер алай милициядин работникди - ихьтин ахлакьсузвилиз рехъ гузвайди чаз чидачир...

Вич тIебиатди чаз ганвай багьа ва гьамиша герек девлет, наз-нямет тир цикай рахадайла, заз Самур-Дербент къаналдикайни лугьуз кIанзава. ГьикI хьи, Дербент райондин мулкар (уьзуьмлухар, салар, никIер) дигун патал яд гьанай ишлемишзавайди я. Лагьана кIанда хьи, къанал саки 2 километрдин мензилдиз (кьибледихъай кефердихъ) шегьердин къеняй чилин кIаникай фенва. Шегьердин вини магьлейра (къанал гьанай фенва) яшамиш жезвай са бязи "кьегьалри" къанал са къатда чиркинарзава, аниз зирзибил гадарзава, чиркин ятарни ахъайнава, машинар чуьхуьзва. Гьелбетда, Дербентдин УОС-ди (Управление оросительных систем), анин тIвararни фад-фад дегиш жезва, шегьердин къене къаналдин къерехрал ва аквадай маса чкайрал, къанал чиркинар тавунин барадай агьалийривай тIалабзавай ва абур хабардарзавай махсус щитарни эцигнава. Амма..?

Самур-Дербент къаналдиз лап мукьва авай чкайра кIвалер, туьквенар, гаражар ва маса дараматар эцигунни Дербентда фадлай адет хьанва. Къаналдин къерехра, адан руварни кваз эгъуьниз, игисна туьквенар, мастерскояр, гаражар эцигун гилани давам жезва. Нетижада экскаваторрдалди къаналдин кIан лиледикай михьдай, къанал ремонтдай мумкин-вални амач. Гьавиляй, гзаф мар-фар къвайила, къаналдилай алахьзавай цин селди шегьердин са бязи куьчеяр басмишзавай дуьшуьшарни жезва.

Дербент шегьерда хъвадай цин ва Самур-Дербент къаналдин "иесивал" ийизвай гьалдикай и макъала кхьена куьтягьдайла, зи рикIел мад сеферда чIехи арифдар, камалэгьли СтIал Сулейманан шиирдин цIарар хтана:

... Большевик я чи вацIун тIвар,
Ударник я сел атайла.
Душмандин багъдай еке тар
КIаняй (а)къудна хъел атайла.

ГьакI тирвиляй къаналдиз хъел гъун дуьз туш!

Герек пешекарар гьазурзава

Эмираслан ШЕРИФАЛИЕВ

Чи уьлкве целди, нафтIадалди, тIебии газдалди ва маса ресурсралдини девлетлу я. Ам къудратлуди, агьалийрин уьмуьр къулайди хьун патал а ресурсар дуьз ишлемишиз, абурукай хийир къачуз чир хьун, алакьун - им сагъ са илим, искусство я лугьуз жеда. И крарал датIана хейлин пешекарар алахънава. Абуру цин ресурсар дуьз ишлемишуниз, нафт хкудуниз ва гьялуниз, тIебии газ карханайрив, агьалийрив агакьаруниз, къунши уьлквейриз менфятлудаказ маса гуниз, чилин гьар са пипIелай хийир къачуз хьуниз датIана еке фикир гузва. Эхь, вири и крар гьамиша кIандайвал, алакьни ийизвач. Гьавиляй уьлкведин кар алай вузра и хилерай пешекарар гьазурун патал вишералди муаллимри зегьмет чIугвазва. Дагъустан Республикада нафтIни газ хкудунин, чил ишлемишунин ва кадастрадин, техносферадин жигьетдай хатасузвилин, тIебиатдикай менфят къачунин ва яд дуьз ишлемишунин рекьерай пешекарар (бакалавраяр) Даггостехуниверситетдин нафтIадин, газдин ва чил ишлемишуниз талукь месэлайрин факультетда гьазурзава.

Алай вахтунда абитуриентрин ва агьалияр кIвалахдалди таъминарзавай бязи идарайринни ксарин арада ДГТУ-дин тIварван акъатнава. Ана алай аямда чарасуз герек техникадихъ галаз алакъалу пешейрай чирвилер гузва. Вузди хъсандиз кIелзавай студентар кIвалахдалди таъминарзава, абур илимдин ахтармишунрал желбзава, ана бизнесдиз, инвестицийриз, талукь гьар жуьре инкубаторар кардик ква. НафтIадин, газдин ва чил ишлемишуниз талукь месэлайрин факультетни и жигьетрай кьулухъ галамач. Ина алай аямдин истемишунрив кьур учебникринни лабораторийрин база, тежрибалу профессоринни муаллимрин коллектив ава.

Мукьвара чун ДГТУ-дин винидихъ тIвар кьур факультетдин декан, техническийилимрин кандидат **МЕГЬАМЕДОВА Милада Руслановнадихъ** галаз гуьруьшмиш хьана. Ада 2014-йисалай вичи регьбервал гузвай факультетдикай, ина кIелзавай студентрикай суьгьбетна.

▪ **Милада Руслановна, фикир гайила, и факультет акьалтIарзавайбур Кадастрадин палатадин, газдихъ, нафтIадихъ галаз алакъа авай идарайрин, илимдинни ахтармишунрин центрайрин жавабдар къуллугъчияр хьун лазим я.**

- Тежрибалу 7 профессорди, илимрин докторди, илимрин 20-далай виниз кандидатри, 10 доцентди, 10 старший муаллимди чирвилер гузвай, тежрибадин тарсара талукь гьар са месэладихъ галаз мукьувай таниш жезвай, хъсандаказ кIелзавай студентри факультетдин, вуздин гьар йикъан уьмуьрдани активнидаказ иштиракзава. Ахьтин пешекарар неинки чи республикада, гьакI Россиядин гзаф пипIера еке ашкъидивди кIвалахал кьабулзава. ГьикI хьи, уьлкведин экономика, къецепатан уьлквейрин вилик уьзягъвал и хилерин вини дережадин пешекаррилайни, са шакни алачиз, аслу я. Чи факультетди гьазурзавай пешекарар уьлкведин тIебиатдин девлетар ишлемишун патал чарасуз герек я.

▪ **Дагълух хуьрера кIелзавай, яшамиш жезвай аялриз и факультетдикай хабар авачиз хьун мумкин я. Цин ва чилин ресурсар ишлемишун патал пешекаррин игьтияж, зи фикирдалди, анрани авачиз туш.**

- И кар аннамишна, чи муаллимрихъ галкIурнавай тайин районарни шегьерар ава. Абуру, чкайрал физ, администрацийрин векилрихъ, чIехи классра кIелзавай

аялрихъ галаз гуьруьшар тухузва. Чкайрал агьалияр чи факультетдихъ галаз танишарзава. Месела, зунни доцент Алихан Зербалиев Къизилюртдиз физва, техническийилимрин доктор Абдул Баламирзоев - Сулейман-Стальский райондиз, амайбурни гьа икI - гьар саниз. И кардикай менфятни ава.

▪ **Милада муаллим, мектеб акьалтIарна атанвай аялдин чирвилерин дережа гьихьгинди я? 1-курсуна абурухъ галаз кIвалахиз четин жезвани?**

- Чи вуз техническийя. Ина гьазурзавай гзаф пешекарриз математика, физика хьтин дуьм-дуьз илимар хъсандиз чир хьана кIанда. Пеше хкядайла, и кар гьар са аялди вичи аннамишун лазим я. Гьайиф хьи, лап чарасуз герек бязи чирвилерни, гзаф дуьшуьшра авачиз жезва. Нетижада 1-курсуна кIелзавайбуруз тарсар гузвай муаллимрин хиве залан пар гьатзава. Студентриз чпизни регьят акъваззавач, гьикI лагьайтIа муаллимдин истемишунриз жаваб тагузвай чирвилер авай гзафбур гьа сифте семестрдин эхиррай вуздай акъатзава. Им жегьилдин психикадизни хъсан туш. Гьаниз килигна, сифте нубатда, гьар сада вичин рикIин майилриз мукьва пеше хкягъун, диде-бубадини шартIар тешкилун лазим я. Анжах икI хъсан пешекар арадал къведа. Абуру мектебдани, вуздани хъсандиз кIелда, чпин рикIе авай мурад кьилиз акъудун патал вири алахъунар ийида. Хуьрерай шегьерриз ракъурзавай жегьил-жаванар диде-бубайри чпин гуьзчивиликайни хкудун дуьз туш. Шегьерриз атана, кирида кьур кIвале ва я общежитида яшамиш жезвай абурун фикирар гьарнихъ чкIизва. И крарал муаллимривай гуьзчивал тухуз хьун мумкин туш.

» Хуьрерай шегьерриз ракъурзавай жегьил-жаванар диде-бубайри чпин гуьзчивиликайни хкудун дуьз туш. Шегьерриз атана, кирида кьур кIвале ва я общежитида яшамиш жезвай абурун фикирар гьарнихъ чкIизва.

▪ **Студентривай бакалаврдилай кьулухъ гьи хилерай магистратурада ва ахпа аспирантурада кIелиз жезва?**

- Магистратурада нафтIни газ хкудунин кIвалахдай, чил ишлемишуниз талукь месэлайрай ва кадастрайрай, тIебиат пайгардик кваз хуьнай ва яд дуьз ишлемишунин, аспирантурада лагьайтIа, кьве хиляй - "Чиликай илим" ва "Хуьруьн майишат" рекьерай кIелиз жезва.

▪ **Агьалийриз ДГТУ инновацийрихъ галаз алакъа авай, гьам студентри, гьам муаллимри гьамиша цIийи-цIийи шейэр арадал гъизвай, абур уьмуьрдиз куьчуьрмишзавай вуз хьиз малум я. Куьне регьбервал гузвай факультетда и кIвалах гьикI кьиле физва?**

- Муаллимри ва факультетда кIелзавай студентри арадал гъизвай шейэр производствода, учебный месэлайрани ишлемишзава. Факультетдин агалкьунрин жергеда мяденрин менфятлу шейэрин кьадардиз яргъалай къимет гудай информационный технология, нафтIадин ва газдин мяденра кьвед лагьай сеферда бурагъ ишлемишиз хьун хьтин проектар ава. Дагъустанда, Каспий гьуьлуьн майданра нафтIадин ва газдин мяденрин геология, Каспийдин экологиядин месэлаяр ва республика патал хийирлу маса хилерай ина илимдин ахтармишунар кьиле тухузва.

▪ **Милада Руслановна, и вуз мад са кардалди машгьур я - илимдин мярекатра ДГТУ-дин векилри датIана иштиракзава, сифтегьан чкаяр кьазва.**

- НафтIадин, газдин ва чил ишлемишуниз талукь месэлайрин факультетдин муаллимрини студентри гьар йисуз международный, Вирироссиядин, региондин ва гьар жуьре маса конференцийра иштиракзава. Факультетдани ихьтин конференцияр датIана тешкилзава. Алатай йисуз "Вуздин виридалайни хъсан учебно-методический ктаб" конкурсда мелиорациядин, чил ишлемишунин ва кадастрадин (МЗиК) кафедрадин доцент Зербалиев Алихан Мамалиевичан ва гьа факультетдин старший муаллим Бабаханов Сократ Гьуьсейновичан "ТIебиатдин мумкинвилер идара авун" ктабди 3-чка кьуна. КьетIен гьалара хата-баладикай хуьнин (3 в ЧС) кафедрадин заведующийдин заместитель Месробян Нелли Хореновна Россиядин нафтIадинни газдин ва нафтIадинни химиядин комплекс вилик тухунай Вирироссиядин 4-конкурсдиз гьалибчияр гьазурунай дипломдиз лайихлу хьана. Ихьтин агалкьунар мадни ава.

▪ **Факультетдин материалринни техникадин база гьа сад хьтинди яз амукьзавани, тахьайтIа, вахтунин истемишунриз килигна, дегишзавани?**

- Материалринни техникадин база учебный процессдив ва илимдинни ахтармишунрин кIвалахдив кьурди я. Абурун арада бурагърин тренажёр-имитатор, компьютеррин классар ва герек вири программаяр, виртуальный лабораторияр ава. Аудиторияр проекторралди, килигдай пособийралди таъмин я. Факультетди "Транзас" ОАО, "RU-ENERGY GROUP", "Дагнефтегаз", "Дагнефть", "Геотермнефтегаз", "Газстройизыскание" компанийрихъ, РАН-дин ДНЦ-дин геологиядин, физикадин институтрихъ, геотермиядин месэлайрин институтдихъ, "Каспий-1" заводдихъ, Росреестрдин РД-да авай управленидихъ, Минмелиоводхоздихъ, "Дагграждаককоммунводпроект" ПИ-дихъ ва са жерге министерствойрихъ галаз датIана алакъа хуьзва. Чи студентри анра тежриба къачузва, а идарайрин пешекарри студентрихъ галаз гуьруьшар тешкилзава ва икI мад. Факультетда студентрин къутармишдайбурун дестени кардик ква. Абуруни гьар жуьре мярекатра, акъажунра иштиракзава.

▪ **Милада муаллим, чна ватанэгьлийрикай цIийи Нобелар, Менделеевар хьун гуьзетзава. Абуруз чирвилер гузвай, абур гьазурзавай "карханадин" кьиле акъвазнавай квехъ ва муаллимрин вири коллективдихъ агалкьунар хьурай!**

Милли къул хуьзвайди

Шайдабег МИРЗОЕВ,
ДГПУ-дин профессор, Дагъустандин илимрин лайихлу къуллугъчи

Малум тирвал, дидед чIал, милли меденият, эдебият, халкьдин тарих хуьнин ва жегьил несилдив агакьарунин карда "Лезги газетди", лезги чIалал акъатзавай журналрини ктабри ва, гьелбетда, республикадин кьилин кьве телеканалдайни гузвай милли передачайри еке роль къугъвазва. Заз музыкадин алемда вич чIагъанчи яз машгьур хьанвай РД-дин лайихлу артист, РД-дин халкьдин артист, международный конкурсрин лауреат Исамудин Агьмедова эхиримжи йисара кьиле тухузвай "Вахтар ва инсанар" передачадикай рахаз кIанзава.

Исамудин Агьмедова 35-40 декьикьадин 500-далай виниз передачаяр туькIуьрнава. Абур чи халкьдин баркаллу рухвайризни рушариз, халкьдин милли адетризни суварриз талукьбур я. Еке жавабдарди ва зегьмет алайди тир и кIвалах кьиле тухуз адаз диктор Нарима Эрзимановнади, операторрини маса пешекарри куьмекзава.

Исамудин Агьмедован передачайрин кьилин игитар алимарни муаллимар, шаирарни писателар, государстводин, общественный ва политический деятелар, спортсменар, дяведин цIаяр, каш-мекьни зегьмет акур чи ветеранар, лежберар хьанва. Абурун жергейра - Даггосуниверситетдин ректор хьайи Абуталиб Абилов, зарияр - Хуьруьг Тагьир, Алирза Саидов, Шагь-Эмир Мурадов, Азиз Алем, Гьаким Къурбан, Арбен Къардаш, Седакъет Керимова, Мердали Жалилов, ветеранар Ханбиче Эмирсултанова, Михаил Вагьабов, Абдула Мурсалов, генералар тир стхаяр Шайдаевар, Муьгьуьдин Къагьриманов, общественный ва политический деятелар Нажмудин Самурский, Гьасен Балатов, Багьаудин Агьмедов, искусствудин устадар Алла Жалилова, Эльза Ибрагьимова, Аскар Сарыджа, спортсменар Руслан Ашуралиев, Жабар Аскеров, Гьабиб Аллагьвердиев ва хейлин масабур ава. Виридан тIварар ва лайихлувилер са макъаладин сергьятда къейд ийиз жедач.

Ахцегьа гьар йисуз кьиле тухузвай лезги халкьдин игитвилин "Шарвили" эпосдин суварикай, Тахо-Годидин тIварунихъ галай илимдинни ахтармишунрин пединститутди чIалан месэлайриз талукь яз тешкилзавай мярекатрикай, лезги районра емишрин цIийи багълар арадал хкуникай, халкьдин къадим Яран суварикай, Къазахстандин Актау шегьерда авай лезгийрикайни Исамудин Агьмедова передачаяр арадал гъанва.

Чи ватандашди урус чIалал туькIуьрай "Лезгины - потомки древних албан" тIвар алай передача халкьдин тарихдиз, ацукьун-къарагъуниз, адетриз, медениятдиз, эдебиятдиз авунвай сиягьат хьанва.

Лезги чIал, чи адетар, тарих, ацукьун-къарагъун, меденият хуьнин кардик Исамудин Агьмедова кутазвай пай гьакъикъатдани къейд ийиз жедайди я. Сагърай вич!

Туъркверин дигай девир

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Советрин Союз чкIуни, агьалияр кIвалахдалди таъминарзавай карханаяр, идараяр агалуни, бейкарриз элкъуьрай агъзурралди инсанар алвердин, маса къачуз - маса хгунин рекье гьатна. Туьркиядин базарриз, туьквенриз физ-хкведай мумкинвал хьана. Туьркиядиз ял ягъиз физвайбурун кьадарни акваз-акваз виниз акъатна. Чи уьлкведин са телеканалдай "Дигай асир" (Сулейман султандин пачагьлугъда арадал атай ажайиб, итижлу ва мусибатдин вакъиайрикай) художественный сериал къалуриз эгечIайла, къунши государстводиз илифзавайбурун кьадар мадни артух хьана. Тамашачийриз Туьркиядин тарихдикайни хейлин малуматар чир хьана. Исятдани гьар киш йикъан нянихъ йифен сятдин 11-далди "Дигай асир" фильмдин кьвед лагьай пай - "Кесеман пачагьлугъ" къалурун давамарзава. Адани гзаф кьадарда инсанар вичел желбзава. И карни фикирда кьуна, чазни Туьркиядин пачагьлугъдикай ва аданни Урусатдин арада хьайи чуьруькрикай итижлу малуматар гун хъсан акуна.

Османрин пачагьлугъ (империя) 718 йис идалай вилик, 1299-йисуз Гъвечи (Малый) Азиядин кефердинни рагъакIидай пата арадал атана. Ада гзаф вилаятар, халкьар вичиз муьтIуьгъарна ва инсаниятдин тарихда вич лап зурба пачагьлугъ-рикай садаз элкъуьрна.

Х асирдин эхирра туьркверин гьалар са акьван тарифдайбур тушир, гьикI лагьайтIа Византия ва Персия адан къуншияр хьанвай. Идалай гьейри, туьрквер Гъвечи Азияда авай Кони (Ликаони - меркез) султанатдин аслувиликни квай. Гьа и чIавуз туьркверин кьилиз атай Османалай (1288-1326-йй.) жегьил государство мягькемариз ва адан сергьятар гегьеншариз алакьна. Гьа инлай туьркверин пачагьлугъдиз Османринди лугьузва.

ди бубадин кар давамарна. Мусурман диндал алай вири вилаятар сад ийидай фикир ава лугьуз Орхан РагъэкъечIдай патан уьлквеяр ваъ, Рагъакъ-Iидай патан государствояр муьтIуьгъариз фена. Сифте нубатдани адан рекьел Византия ацалтна. Виликан машгьурвал гумачир, экономика кIанел аватнавай чка кьун адаз са акьван четин акъвазнач. Ада Византиядин "бедендикай" са-са пай хкудиз гатIунна. Са тIимил вахтундилай Гъвечи Азиядин кефердинни рагъакIидай пад туьркверин гуьзчивилик акатна. Гьа са вахтунда абуру Эгейдин ва Мрамордин гьуьлерин Европадик акатзавай къерехарни, Дарданелларни гъиликди авуна. Византиядин мулкарикай азаддиз амукьайди Константинополь ва адан къваларив гвай шегьерар, хуьрер хьана.

Гуьгъуьнлай пачагьлугъдин кьилиз атай ксари РагъэкечIдай патан Европадин уьлквеяр муьтIуьгъарун патал еке алахъунар авуна ва Сербия, Македония кьуна. Король Сигизмуд Венгерский кьиле аваз туьркверин акси яз башламишай хаш гвайбурун дяведа Султан Баязета (1389-1402 - йй.) хашпарайрин кьушунар барбатIна. Гьа са вахтунда, туьркверин Тимуран кьушунри кар кьуна. 1402-йисуз Анкара патал кьиле фейи къизгъин женгина султандин армия кукIварна, Баязет вични есирда гьатна. Есирда амаз ам кечмишни хьана. Адан несилдин векилар гьукум кьун патал чеб-чпихъ галаз чуьруькриз акъатна. Государстводин гьаларни лап чIурубуруз элкъвена. Гьатта михьиз барбатI жедай чкадал атана. Анжах пачагьлугъдин кьилиз Мурад (1421-1451 йй.) атайла, гьалар хъсан патахъ дегиш хьана ва туьркверн чпин гъиляй акъатай вилаятар султанатдик кухтуна ва Албаниядин са пайни кьуна.

Мурадаз Византия михьиз вичин гъилик ийиз кIанзавай, ятIани, ам и мурад рикIе амаз агъа дуьньядиз фена. Хашпарайрин империя тир Византия Мурадан хва Мегьмеда (1451-1481-йй.) къачуна. Мусибатдин и вакъиани 1453-йисан 29- майдиз кьиле фена. Туьркверн Константинополь кьве вацра элкъуьрна кьуна. Са патахъайни куьмек агакь тавур шегьердин агьалияр эхир рей гуниз мажбур хьана. Вакъиайрин шагьидри кхьейвал, сад хьана ва гъиле яракь кьуна душмандин хуруз экъечIдай чкадал Константинополь шегьердин агьалийри, йикъаралди килисайрай экъечI тийиз, Халикьдивай куьмек тIалабиз, дуьаяр ийиз хьана. Византиядин эхиримжи император Константин Палеолога Римдин Пападивайни куьмек тIалабна, амма ада эвездай вири килисаяр сад авунин шартI вилик эцигна.

Дуьньяда машгьур шегьердивай яргъалди дурумни гуз хьун мумкин тир, амма инани хаинвал себеб хьана. Шегьердин са кар алай къуллугъчиди пулдихъ халкь маса гана ва чинеба варар ачухна.

Константинополь кIватна. Цивилизациядин алемди сиве яд кьуна. Европадин ва Азиядин вири государствояр гьавурда гьатна хьи, дуьньядал Османрин империя тIвар алай цIийи зурба пачагьлугъ арадал атана.

Иштягь недайла къведа лугьун пачагьризни, империйризни талукьди я. Византия барбатI хьунихъ галаз алакъалу яз туьркверин Европадиз гьахьдай ракIар агалдай са касни амачир. Чпин кIвачик авунвай кьван вилаятрал бес тахьана, Туьркиядин султанри империядик Сербия, Афинадин герцогство, Валахия, Лесбос остров, Босния акадар хъувуна. Нубат Венециядални атана. И вилаятдин пачагьдиз Неаполди, Римдин Папади ва Гъвечи Азияда авай Караман ханлухдини куьмекзавай. Гагь секин жез, гагь къизгъин хъжез 16 йисуз дяведин женгер кьиле фена, эхир османри гъалибвал къазанмишна. Идалай гуьгъуьниз туьркверин Грециядин амай шегьерар, хуьрер, островар вахчуз манийвалдай садни хьанач. Султанди Албанияни, Герцоговинани муьтIуьгъар хъувуна.

Туьркквер чпин сергьятар гегьеншарунал акI машгъул хьана хьи, абуру Крымдин ханлухдални гьужумар ийиз гатIунна. Европада михьиз къалабулух гьатна. Римдин Папа IV Сикста Римдай агьалияр масаниз куьчаруникай ва Османрин империядал хашар гвайбурун гьужум тешкилуникай фикирна. Анжах са Венгриядилай гьейри Сикстан тереф хвейибур хьанач.

1481-йисуз Мегьмед кечмиш хьана ва маса уьлквеяр муьтIуьгъардай женгерни вахтуналди акьалтIна. Пачагьвал патал кьиле физвай къенепатан женгер куьтягь хьайила, XVI асирдиз туьрквери мад чпин яракь къуншияр галай патарихъ элкъуьрна. Сифтедай абуру Персиядихъ галаз дяве авуна. Османри гъалибвал къачунатIани, абурун гъиле гьатай чилерин кьадар тIимил тир. Кефер-патан Африкада Триполи, Алжир кьурдалай гуьгъуьниз 1527-йисуз султан Сулейман Австриядин ва Венгриядин чилериз гьахьна. Кьве йисалай туьркверн Вена элкъуьрна кьуна, амма шегьер къачуз алакьнач. Пис гьавайри, аскеррикай гзафбур начагъ хьуни мурад кьилиз акъуддай мумкинвал ганач.

Гьа и чIавара Крым патал Туьркиядинни Урусатдин арада сифтегьан чуьруькар арадал къвез гатIунна. Сад лагьай дяве 1568-йисуз башламишна ва ам 1570-йисуз Урусатдин кьушунрин гъалибвилелди акьалтIна. Кьве пачагьлугъди 350 йисуз (1568-1918-йй.) садасадахъ галаз 12 сеферда дявеяр авуна.

Сифтедай Кефер-патан Причерноморье ва Кефер-патан Кавказ, ахпа Кьиблепатан Кавказ патал дявеяр арадал атана.

1900-йис. Османрин пачагьлугъ

Осман тешкилатчивилин ва маса алакьунар авай султан тир. Ам къенепатан культура вилик тухунал машгъул хьана. Гьа и саягъда ам чара культурайривни къадирлувилелди эгечIна. Гьавиляй Гъвечи Азияда авай гзаф шегьерар гуьгъуьллувилелди Османан гъилик экечIна. Идалди абуру тфенгдай санал "кьве къуьр язавай" - маса чапхунчийрикай чеб саламатзавай ва гьакI чпин адетар, культурани хуьзвай.

Османалай гуьгъуьниз адан хва Орхана (1326-1359 - йй.) агалкьунрал-

Жув чешне жен

Шагьабудин ШАБАТОВ

Саки 15 йис идалай вилик зун жуван са дустуниз мугьман хьана. Суфрадихъ ацукьнавайла, гьар жуьредин ихтилатар жеда.

- Яда, - лагьана ада заз, - садра гьа икI чун хьиз ацукьнавай чкадал са яр-дустуни завай жузада: "Я стха, на ви гададиз автомашин къачуна. Ваз акьван пулар гьинай атана, хизан сагъ хьайиди?"

- Я дуст кас, - лагьана за адаз, - зи 50 йис жезва, за жуван яшинда я пIапIрус чIугунач, я ички хъванач. Гила жува-жуваз веревирд ая, заз пул гьинай атанатIа.

И арада зи рикIел Бакуда яргъал йисара кIвалахай чи хуьруьнви Нажмудин халудин ихтилат хтана. Ада лугьудай: "Бакуда Тагъиев тIвар алай са гьамбал хьана. Ада, вичин далудиз къалтахар яна, пар чIугваз, къазанмишна. Ахпа парчаяр храдай фабрика маса къачуна. Вичин къалтахарни ада фабрикадиз гьахьзавай варарин кьилел алкIурналда. Са-сада адаз лугьуз хьаналдай: "Я хузаин, вуна анал алкIурнавай къалтахар вучтинбур я?

- За абурун куьмекдалди къазанмишна, и фабрика маса къачуна. Эгер иниз кIвалахал къведайла, абура гьар юкъуз вил акьун тавуртIа, заз зун кьиляй акъатиз, халкьдиз виляй аватиз кичIезва, абуру заз сабур гузва, - жаваб ганалдай ада.

Са сеферда чарасуз месэлаяр гьялун патал ада экономистдиз вичин патав эвер ганалдай. Тагъиевани пIапIрус чIугвадайди ялдай. Экономистди пIапIрус чIугвадайла, Тагъиевани пIапIрус акъудна, сиве туна, экономистдивай цIай ягъун тIалабна. Ада спичкадин кьалуналди пIапIрусдик цIай кядайла, Тагъиева уф гана, кьал хкадарна. Ахпа вичин секретардиз эверна, ам кIвалахдикай азад авунин приказ акъудунин буйругъ ганалдай.

"За вуч чIуру кар авуна", лугьуз тажуб хьайи экономистдиз ада жаваб ганалда: "Вавай зи пIапIрусдиз ви пIапIрусдилай цIай ягъиз жез-жез, вуна спичкадин кьал пучна. Спичкадин кьалунин къадир авачирдакай экономист жедайди туш".

Тагъиеван фабрика Кавказда машгьурди хьана. Советрин гьукумат тайин хьайила, ада кархана гуьгъуьллувилелди вахкана, гьукуматди ам и фабрикадин директорвилени туна. Бакудин Ленинан тIварунихъ галай трикотаждин фабрика эхиримжи вахтаралди лап чIехи карханайрикай сад тир.

Заз вуч лугьуз кIанзавай лагьайтIа, гьар са шей кьенят авурла я са затI арадал къведайди. Нянихъ кутур тиян къавай къвезвай тIилиди пакамдалди ацIурда...

Кьурагьай хкведайла, Рамазан халуди ихтилатнай: "За, халудин, пIапIрус чIугвазвайди тир. Чебни 40 кепекда авай "Космос". Йикъа са пачка. Папан гъуьнтIуьни зун ам гадаруниз мажбурна. Хъсан хьана, валлагь. За ам гадрай чIал чир хьайила, папа лагьана: "Рамазан, къе са варз хьанани вуна а зегьримар гадарна? Гила вун килиг. И вацра чаз са шешел гъуьруьн пул амукьна. Идалай гуьгъуьниз за гьар юкъуз 40 кепек пIапIрусрин пул кьилди эцигиз хьана. Кьве йисалай кепекрикай 284 манат хьана. За адахъ кIваликни айвандик экIядай рангунин рухвар къачуна. За ахпа хъунни акъвазарна.

Зи къунши Мегьамеда лагьана заз:

- Гила, Рамазан, ваз девлетар жеда.

- Сагъламан, жуван кьил кьилеллай уьмуьр виридалайни зурба девлет я, - жаваб гана за. - Аллагьди дуьнья инсанар патал халкьнава. Килиг садра, гьайванрин алем, гуьзел тIебиат, векьер-кьалар, вацIарни гьуьлер. Бязибуру лугьузва, бес пIапIрус - ичкини Ада халкьнавачни? Халкьнава, амма гьар са затI инсанвилелди, жуван хийирдиз, бедендиз зарар тежедайвал ишлемишна кIанда эхир. За а зегьримарар негьна ва нефес кьаз къекъвез тежезвай зун гила юргъа балкIандал алайди хьиз ава".

Рамазан халудин ихтилатри зазни таъсирна, зунни ичкидикай, пIапIрусдикай къерех жез алахъзава.

ИкI ийимир, акI ая лугьудай кас амач. Гила кIвачи чил кьурда ичкини хъвазва, чIугванни ийизва. Инал муаллим, чIехи итимар ала лугьунарни амач. Чи девирда акI тушир. Чна гьикьван чIугвамир, хъвамир лагьайтIани, жегьилри яб гузвач, къадагъа авур затI ширин жеда кьван. Гьукуматдини а шейэрикай инсандиз зиян хкатзава, абур ишлемишмир лугьузватIани, муькуь патахъай, ички гуьрчег птулкайра цаз, пIапIрусар чIагурнавай пачкайра аваз маса гузва. Гьелбетда, жегьилризни абур вуч затIар ятIа ахтармишиз кIан жезва.

Гележегдин несил сагъламди хьана кIанзаватIа, сифте нубатда чна гьар сада жувак квай чIуру хесетар хкудна, къени, хъсан краралди чешне къалурна кIанда.

Гьар са девир имтигьан я, легьзе я

(Сонетрин таж)

Ханбиче ХАМЕТОВА,
Дагъустандин халкьдин шаир

1

Гьар са кьегьал инсаният патал я,
ГалкIурзавай кеферарни кьиблеяр.
Инсанарни вири санлай са кIвал я
Санал кIватIдай нугьатарни магьлеяр.

Чилин шарни чан алай кIватI-кIватIал я,
ЧIижерин кул, цекверин кIунтI, къелеяр.
Ракъинин нур са мерез я, са гъал я,
Даим чим гур, саймиш тийиз гьиллеяр.

Гьар жуьре я инсанарни, гьетер хьиз,
Виридаз са цав, экверин мяден я.
Са чил я чаз Сад Аллагьди гайиди.

Чаз багьа я чи Эминан бейтер хьиз
ЦIар тур шаир чи тарихда, вядейра,
Гьам Афинда, гьам Ялцугъа хайиди.

2

Гьам Афинда, гьам Ялцугъа хайиди,
Агъу негьиз, вацIар гьуьлуьхъ фидайвал,
Лап жуванда къадирсуздиз кайиди,
Къадир авай гъейри касди хуьдайвал.

Руьгь хвейи кас, гьим ятIани, я види.
Адет хьанвач а ксариз къулайвал.
Адет хьанва уьмуьр хьун лап куьруьди,
Адет хьанва хизандани субайвал.

Кар алани уьмуьр хьунал яргъиди,
Амукьналди виш йис хьана, жез татаб,
Хиве туна буржар аял-куялдин.

ЦIай галай цIар кхьидайла зариди,
Мални девлет, къулайвилер-вири таб,
Кар алайди бажарагъ я, камал я.

3

Кар алайди бажарагъ я, камал я,
Суьргуьндани алай чка аквада.
Гьар са кьегьал кьакьан дагъдин ккIал я,
Гуьлле хьана,физ душманда акьадай.

Шак алачир им чи халкьдин мисал я,
ЦIиргъ чкIида, кьилин дурна кьейитIа.
Бязидаз и уьмуьр фуни партал я,
Дуьзенайриз - капал чрай иситIа.

Руфун-пикIар гзаф хьанва магьлейра,
Кимел къвезва, дамахар гваз спелрив.
Кьилин дурна лишандик ква ягъидин.

Къваздани бес, сефигьар хьиз, мягьтел яз,
МуьтIуьгъ хьана, мез авачир хипер хьиз,
Руьгь хуьн патал рикI куькIуьрна кайидан.

4

Руьгь хуьн патал рикI куькIуьрна кайидан -
Гьардан рикIе цIелхем герек, цIай герек.
Къуй терс чешне хьурай Буба КIиридай,
Адан уьтквем рикIикай чаз пай герек.

Вучрай гила, чи руьгьерни кирида
Вугудани, са нин ятIа "гьай" хьана.
Къул чIугуртIа са алчахдал вирида,
АкъвазайтIа кимел адан тай хьана,

Чи хтулриз чна вуч жаваб гуда,
Лугьудани руьгьдин къалин женгера
Вири санал акакьай са тIем хьанач.

Чаз къуватар бес тахьайла таб гудай,
Тек Эмина чун гьикI хвенай мегера,
Рагъ кьунвайла рикIикай са шем хьана!

5

Рагъ кьунвайла рикIикай са шем хьана,
Эмина экв пайна кичIе руьгьериз.
Яракь адан са чарни къелем хьана.
Адан гьиссер чи рикIерай-рикIериз,

Муькъвер кутаз, физва руьгьдин ем хьана,
Девирарни лап тади кваз, лап звериз,
Чамардава, куьтягь тежер дем хьана,
Агакьзавач сада-садаз эвериз.

Чи арадай кьегьаларни алчахар
Жагъурзава чи мидяйри. Алчахрив
Кьегьалбуруз кар кьаз тазва гъейридав.

КтIай епин хразава сачахар,
Сиягьрайни акъудзава ялтахри
Агъзур жигъир шегьре рекьел гъайиди.

6

Агъзур жигъир шегьре рекьел гъайиди
Гьич тахьай хьиз акъудзава сиягьрай.
ЦIар чIугвазва, хьурай лугьуз хьайиди,
Чпи-чеб кьаз лап вахтунин жерягьрай.

Чакайни сад, са акьулдиз кьериди
Табийзава, жибин ацIун темягьрай.
Я кепекрихъ руьгь маса гур кимиди,
Жемятди кьил акъудда квяй - бедрягьрай.

КIул экъисна къвазмир, квахь чи виликай,
Вач, чамара алчахвилин мяденра,
КичIевиляй зурзазвай кьекьем хьана.

Вахтунизни жедач кьегьал гъилибан,
"Къванцин гада" чкIанва чи беденра,
Вахт атайла, хайи диде шел хьана…

7

Вахт атайла, хайи диде шел хьана,
Рекьел туна, Мусаиб хьиз фида чун.
Бязибур хьиз амукьдач бедлем хьана,
Валарикай хкудда, лагь, гьида чун.

Вахтар къведа, тарихдин кьечIем хьана,
Тайинарда чапла падни эрчIи пад.
Тапан "игит" кьурана фей кьем хьана,
Хъуртал жеда, артухариз ичIи пад.

Муькуь пата хайи чилин рухваяр -
Мусаибар жеда, Муса Жалилар,
Гьар са игит, хайи чил хуьз фейиди.

Мягькембур я чи тарихдин делилар.
Халис хва я диде, бала, кIани яр
Туна, фена диде - ватан хвейиди.

8

Туна, фена диде - ватан хвейиди -
Кьегьал, даим вун цIар я чи манидин!
КIвач дяведа туна хтай даиди
ЦIийи лишан-дад аквазва пIинидин.

Хъчарикай афар ала синидал,
Разивилелд чин хъуьрезва къаридин.
Хтул тушни, темен гана нинидиз,
БицIи кIватар кьаз ацукьна тинидин.

Гурлу капар экъечIайдаз валарай
Яна лугьуз, хабар ава магьледа,
Мад къалурна терхеба чин заманди.

Пака къенин хабар жеда авара,
Амма къе чун акъудзава зегьледай.
Уьтквем касдин кьисмет жеда заланди.

9

Уьтквем касдин кьисмет жеда заланди.
Ни лагьана, бахт-им кьезил кьисмет я?
Эхир кьиляй бахт-им халкьдин къимет я,
Гьа къимет я виридалай масанди.

Лагь, Мегьамед Ярагъви гьи завалди
Къурабадиз элкъуьрнай, низ гьуьрмет тир?

Агъасиев ягъай гуьлле, яманди,
Нин гъиляй, вуж нихъ галаз гьуьжет тир?

Вуж тир? Гьим тир? Харчи жезва суалар,
Уьзуькъара крар, уртах нукьсанар.
Садан хиве твамир, ягъи кIубанриз.

Къадирсузвал субут я чи мусалай,
Чна хвенач чи квайни квай инсанар,
Тек тарар хьиз, рей тагузвай тIурфанриз.

10

Тек тарар хьиз, рей тагузвай тIурфанриз,
Чи тарихда Гьажибегни Нажмудин,
Сурни тахьай, лайих тахьай кафанриз,
Им гьи къанун тир? Гьи гьахъвал тир? Гьи дин?

Куьз хаинри кам вегьезва кIубандиз,
Ни алаз хьиз гана чаз и алчахвал?
Какадардай жувандини тапанди,
Какадардай къуччагъвални къачагъвал.

"Кьвед са мецел рахаз тежер жемят я", -
Лугьуз, чакай куьз рахурай масабур,
Чи гъиле тваз мишерарни гуьллеяр?

Чаз чун патал ядни гьава кьенят хьиз,
Фуаризни аватзава алабур,
Мягькемардай чи дувулар-бинеяр.

11

Мягькемардай чи дувулар-бинеяр,
Кьегьалар чи чилел тIимил хьанач чаз.
Михьибур я чи булахар, чешмеяр,
Бубайрини туькьуьл тарсар ганач чаз.

Пагьливанар хайи чIехи дидеяр,
Чил паталди, чIал паталди чан гайи.
Душманди кьил пад-пад авур чIереяр,
ВикIегь вахар чапхунчийриз къван гайи.

Абурун тIварар чи хтулрал хтанва.
Бес кьадар я вакъияр, делилар,
Кьил акъудун паталди няс амалрай.

Чун са халкь яз, са миллет яз атанва,
Къени рекье артух я чи майилар,
ХьайитIани игит са яд-яланрай.

12

ХьайитIани игит са яд-яланрай,
Ам мукьва я алчахдилай магьледин.
Жемятдин тIвар кьацIурзавай яланчи
Чара кас я, лап хва хьурай амледин.

Кьил акъудун четин я гьахъ-дувандай,
Вахт атайла фашалдинни фитнедин.
Хийирдин гаф акъатдач лап жувандай,
ЭкъечIда ви чиниз пепе фитедин.

ЧIехи авур бармак къведа вилериз,
Хер хьайидаз чида дарман хирерин.
И мисалар чир хьанва чаз хъсандиз.

Гьавиляй чаз, шегьерра хьуй, хуьрера,
Гьар девирдин мерд касдин тIвар вине я,
Умуд хвейи, муьтIуьгъ тахьай зиндандиз.

13

Умуд хвейи, муьтIуьгъ тахьай зиндандиз,
Кьегьал фейи рекьяй фида агъзурар.
Къадирлувал вине ятIа хизандин,
Къуншийринни артух жеда хатурар.

Зи багъри халкь, зи хайи халкь, масанди,
Ша чна чи къадирлувал артухин.
АкI тахьайла кваз кьада чун маса ни?
Четин кар туш сада-садан хатур хуьн.

Гьуьрмет авай кIвале жеда берекат,
ВикIегь жеда дидед гъиляй фу тIуьрди.
Акурай чи дережаяр вине яз.

Артух хьурай чи мурадрин гьерекат,
РикIеллаз хьуй Шарвили чи хва тирди,
Гьар са кьегьал вири патал чешне я.

14

Гьар са кьегьал вири патал чешне я,
Адан тIварцIел дамах авун бес жедач.
Гьар са девир ахтармишдай легьзе я,
Гьар несилдиз вичин кукIуш, сес жеда.

Чи чил, уьмуьр са гьайбатлу сегьне я,
Субутара ви эркеквал, кас ятIа.
Четин кар туш тIуб туькIуьрна, рехнеяр
Раиж авун, ви тахт хъуьтуьл мес ятIа.

Кьегьал хазва чил диде хьиз хуьн патал,
Даим чилел кьебни лай-лай хьун патал,
Ахьтин касдиз дидедин нек гьалал я.

Такабурвал ваъ, дуьз рехъ я вун патал,
Ви камар дуьз гележегдиз фин патал,
Гьар са кьегьал вири халкьар патал я.

15

Гьар са кьегьал вири халкьар патал я,
Гьам Афинда, гьам Ялцугъа хайиди.
Кар алайди бажарагъ я, камал я,
Руьгь хуьн патал рикI куькIуьрна кайиди.

Рагъ кьунвайла, экв гудай са шем хьана,
Агъзур жигъир шегьре рекьел гъайиди.
Вахт атайла, хайи диде шел хьана,
Туна, амма хайи ватан хвейиди.

Уьтквем касдин кьисмет жеда заланди,
Тек таран хьиз, рей тагузвай тIурфанриз,
Мягькемардай чи дувулар, бинеяр.

ХьайитIани игит са яд-яландай,
Умуд хвейи, муьтIуьгъ тахьай зиндандиз,
Гьар са кьегьал вири патал чешне я.

Руьгьдин ем...

Куругъли КЪАЛАЖУХВИ

Алай девирдин лезги шииратда гелхенви **Сейфудин Тегьмезбегович ШАГЬПАЗОВА** лайихлу чка кьунва. Фадлай таниш кас хьуниз килигна, за адахъ галаз эдебиятдиз талукь ихтилат кьиле тухун кьетIна.

▪ **Сейфудин стха, вун шииратдал мусалай машгъул я?**

- РикIеллама, 6-классда авайла, чаз лезги эдебиятдин муаллимди са шиир ва я куьруь гьикая туькIуьрунин кIвалин кIвалах ганай. За кьуд бендиникай ибарат шиир кхьена. Муаллимди тарифунал вил алай зи. Амма гьакъикъат масад хьана... Заз амукьайди а чар вахчун ва кьвечIиларна, ктабдин юкьва хтун хьана.

Заз кIвалин вилик ацукьнавай баде акуна. Ктабар гьаятдин цлал эцигна, зун бадедин къвалав ацукьна. КIваляй инал атай имидин руша, зи ктабар къачуна, тIуб экъуьриз башламишна. Адаз анай шиир кхьенвай чар жагъана. Чкадал эхциг лагьай зи ван атанач адаз. Шиир бадедиз кIелиз эгечIна ам. Алхишар авурдалай кьулухъ заз бадеди жибиндай акъудна кьве "Каракум" къенфет гана. Им зи уьмуьрда сад лагьай гонорар тир. И макъамда фикирдиз атай кьве цIар за ван алаз винел акъудна:

Муаллимди къимет гана,
Бадеди кьве къенфет гана.

▪ **Ви фикирдиз шиирдин цIарар гьихьтин дуьшуьшра къвезва?**

- Къелемни чар кьуна, шиир кхьида лагьана ацукьзавач зун. Кхьидай гьевес хьана кIанда ва гьа гьевесдин лепедаллаз теснифдайвал. Шиирдин цIарар чарчел авахьун патал, рикIиз къвезвай шад ва я пашман тир жуьреба-жуьре гьиссери рум гана кIанда. Алай вахтунда лезгийрихъ кхьидайбур гзаф хьанва. Шаирарни ава, шаирар яз гьисабзавайбурни. Еридиз фикир тагуз, ктабарни кIамай кьван акъудзава. Бес пешекар редакторар, рецензентар гьинва? Бязи жегьил авторрин рикIел художественный жигьетдай чIагурунар, рангар ягъунар къвезвач. Кьуру цIарар арадал гъизва. Са жуьредин темаяр, образар тикрар хъийизва. Гатфарикай, билбилдикай, кIанидакай... тикрарунар давамарзава.

▪ **Яратмишунри ви уьмуьрда вуч чка кьазва?**

- Зи уьмуьрда яратмишунри кьетIен чка кьазва. Эгер заз яратмишдай са кIус пай ганвачиртIа, зи гьиссерин кьисмет гьихьтинди жедай? Абур баятлухдиз хъфидай. Шиират зун патал руьгьдин ем, заз мекьи макъамда ракъинин нур, кефсуз хьайила, зун сагъардай дарман, зегьем чIавуз назик шагьвар, къайи стIалрин чешме, туьнт хьайила сабур гудай насигьатчи, пис-хъсан, ийир-тийир чирдай тербиячини я.

▪ **Ви къелемдикай "КIанда заз зул" тIвар алай ктаб хкатнава. Мубаракрай! Адакай суьгьбетнайтIа кIандай...**

- Ам зи яратмишунрин сад лагьай кIватIал я. Ана ватандикай, муьгьуьббатдикай, халкьдин тIал-квалдикай теснифнавай эсерар гьатнава. КIватIалдиз ганвай тIварцIин патахъай лагьайтIа, зул хуьруьн чкада, хъуьтIелай гьазурвал акуна, гатфариз гатIунзавай кIвалахрин нетижаяр кьазвай вахт я. Зулуз ина берекат кIвалихъди ахмиш жеда. Гьар са майва булвилелди, целера ниси-шур, кьечера чIем, пайдахар хьиз, шагьвардал къугъвазвай къахар... жеда.

▪ **Гьикаятдал машгъул яни?**

- Гьелелиг ваъ, амма кхьинин ниятар ава. Иншаллагь, гележег вилик ква...

▪ **РикI алай лезги шаир ва я писатель вуж я?**

- Заз чпин яратмишунар бегенмиш тир шаирар гзаф ава, амма рикI алай шаир, тажуб жедай кар туш, Етим Эмин я. Адан жавагьирар хьаначиртIа, зун шииратдал кьару тахьунни мумкин тир...

Студентрихъ галаз гуьруьш

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай хемис юкъуз Махачкъалада, ДГУ-дин юридический институтдин патав гвай юридический колледжда, студентрихъ галаз Россиядин ва Дагъустандин машгьур спортсменар ва тренерар гуьруьшмиш хьана. Кьилди къачуртIа, и мярекатда азаддаказ кьуршахар кьунай СССР-дин ва Россиядин лайихлу тренер, Хасавюртдин Олимпийский резервдин училищедин (ОУР) директор Мегьамед Гьуьсейнова, СССР-дин ва Россиядин лайихлу тренер, Дагъустандин хкянавай командадин старший тренер, Къазахстандин хкянавай командадин тренер-насигьатчи Маирбег Юсупова, спортдин лайихлу мастер, хейлин турниррин, гьа гьисабдай яз "Иван Ярыгин-2017" Гран-Придин гъалибчи Даурен Куругълиева, азаддаказ кьуршахар кьунай 2015-йисан дуьньядин ва Европадин чемпион Мегьамедрасул Газимегьамедова, Россиядин кьве сеферда, дуьньядин кьве сеферда, Олимпиададин чемпион, ДГУ-дин юридический институтдин студент Абдулрашид Садулаева иштиракна.

Гуьруьш ачухдай вахтунда юридический колледждин директор Диана Пирбудаговади и жуьредин серенжемрихъ акьалтзавай несилдиз руьгьдинни ахлакьдин тербия гунал ва сагълам уьмуьр куьчуьрмишунал гьалтайла еке метлеб авайди къейдна. Вичин рахунра ада эхиримжи йисара колледждин студентрилай спортдин майданра къазанмишиз алакьнавай гъалибвилерикайни куьрелди суьгьбетна.

Гуьгъуьнлай гуьруьш "суал-жаваб" къайдада давам хъхьана. Студентрин чIехи пай суалар спортдин рекье еке агалкьунар къазанмишун патал мугьмандиз атанвай ксарал гьихьтин четинвилер гьалтнаватIа, абуруз гьикI дурум ганатIа, и терефриз талукьбур тир. ИкI, спортдин рекье еке агалкьунар къазанмишиз алакьнавай ксари чпел уьмуьрда гьалтай четинвилерикай яргъалди суьгьбетначтIани, амма а четинвилерал гьар са спортсмен расалмиш жезвайди ачухдаказ лагьана. Спортсменди виридалайни еке гъалибвал жува-жуван винел, мадни дуьздаказ лагьайтIа, жуван кагьулвилел гъалибвал къазанмишун тирдал фикир желбна. Идахъ галаз сад хьиз, студентриз спортдал рикIивай машгьул хьуниз эвер гана. Спортдихъ, гьар юкъуз жуван беден лигимарунихъ авай хийирдикай М.Юсупова ва М.Гьуьсейнова суьгьбетна. Чпин рахунра абуру спорт неинки бедендин, гьакIни руьгьдин лигимвални къачузвай кьилин такьат тирди мад ва мад сеферра тикрарна. Руьгь ва беден викIегь инсандиз хъсан пешекарвал къачузни, вичин къастунал кIевивал ийизни жедайди, уьмуьрдин тIалрайни-хъутIалрай экъечIдай рекьер-хуьлерни регьятдаказ жагъидайди къейдна.

ВикIегьбур хкяна

ГРЕКРИННИ РИМЛУЙРИН ЖУЬРЕДА КЬУРШАХАР КЬУН

ЧИ КОРР.

Алай йисан 15 ва 16-апрелдиз Каспийскда, Али Алиеван тIварунихъ галай Спортдин дворецда, грекринни римлуйрин жуьреда кьуршахар кьунай Дагъустандин чемпионат кьиле фена. Ана республикадин 80 спортсменди заланвилин 8 категориядай чпин устадвал къалурна. Кьве йикъан итижлу бягьсерин нетижада агъадихъ галай ксар 1-чкайриз лайихлу хьана: Ражаб Мегьамедов (59 кг), Гьасан Мегьамедов (66 кг), Мегьамед Мегьамедов (71 кг), Саид Патхуллаев (75 кг), Мегьамед Рамазанов (80 кг), Мансур Гаирбегов (85 кг), Рамазан Алиев (98 кг), Абас Абдуллаев (130 кг).

Дагъустандин чемпионатда кIвенкIвечи чкайриз лайихлу хьайи спортсменри алай йисан 4-6-майдиз Владикавказ шегьерда кьиле фидай СКФО-дин кIвенкIвечивал къазанмишун патал акъажунра чпин алакьунар къалурда.

"ТЕФИ" - нубатдин гъалибвал

ФУТБОЛ

Эдуард БАГЪИШЕВ

Са тIимил вахт идалай вилик Кеферпатан Осетия-Аланиядин Моздок шегьерда футболдай ("Гъвергъвер" тIвар алаз) СКФО-дин кIвенкIвечивал къазанмишун патал 2004 ва 2005-йисара дидедиз хьанвай жаванрин арада адетдиз элкъвенвай турнир кьиле фена. Ана вири санлай 10 командади иштиракна. Ингье абур: Дербентдин ДЮСШ ("ТЕФИ"), Моздокдин ДЮСШ, Прохладный шегьердин СДЮШОР, Чечен Республикадин ДЮСШ-12, Ардон шегьердин ДЮСШ, Къизлярка хуьруьн (Моздокский район) ДЮСШ-3, Нальчикдин СДЮШОР, Малгобег шегьердин (Ингушетия) ДЮСШ, Кеферпатан Осетия-Аланиядин Дигора ва Владикавказдин ("Юность") шегьеррин ДЮСШ-ар.

Жаванрин арада гьамиша хьиз и сефердани итижлу ва къизгъин акъажунар кьиле фена. Дербентдай фенвай, кьиле насигьатчи Ибрагьимпаша Султанов акъвазнавай "ТЕФИ" командади и турнирда 3-чка кьуна. Идалайни гьейри, командадин капитан (центральный защитник), шегьердин 18-нумрадин гимназияда кIелзавай Аман Бабаханов виридалайни хъсан къугъвадайди, "ТЕФИ" командадин центральный гьужумдайди тир, Дербентдин 20-нумрадин юкьван школада кIелзавай Али Къурбанов турнирдин виридалайни хъсан бомбардир яз гьисабна.

"ТЕФИ" команда

Малум хьайивал, "ТЕФИ" командадик Дербентдин 18-нумрадин гимназияда чирвилер къачузвай 7 аял ква. Турнирдилай кьулухъ хьайи мярекатдал командадин тренердив ва футболистрив дипломар, грамотаяр ва къиметлу пишкешар вахкана.

СКФО-дин футболдин майданра къазанмишнавай нубатдин агалкьун командадин тренер Ибрагьимпаша Султановаз ва санлай вири командадиз, гьакIни командадин спонсорриз - "ТЕФИ" фирмадин кьиле авай ксариз: Т.Г.Гьамзаеваз ва Ф.С.Сагъуеваз (футболдин командадал "ТЕФИ" фирмадин тIварни гьавиляй ала), ДЮСШ-дин директор Н.Я.Эмирбеговаз, 18-нумрадин гимназиядин директор Н.М.Юзбеговаз шегьердин спортдин общественностди, футболдин ветеранри, аялрин диде-бубайри рикIин сидкьидай тебрикзава.

Алай вахтунда команда Дербентда "ТЕФИ"-дин Кубок патал гьар йисуз кьиле тухун адет хьанвай международный турнирдиз гьазур жезва. Ам июндин эхирриз ва июлдин сифте кьилера кьиле фида.

Дербентдай спортдин хабарар

ГТО-дин норматив вахкузва

Нариман КЪАРИБОВ

Агьалияр физкультурадал ва спортдал машгьул хьунал желбунин, жегьилар аскервилин жергейра къуллугъуниз гьазурунин карда ГТО-дин норматив вахкунихъ чIехи метлеб авайди гзаф чкайра хьиз, Дербент шегьердани дериндай аннамишнава. И барадай кьве йикъан вахтунда шегьердин стадиондал кьиле фейи акъажунра 250 жегьилди чпин алакьунар ва гьазурлухвилер къалурна.

Акъажунрин программадик кьезил атлетикадин са жерге жуьреярни: акъвазай чкадилай яргъаз хкадарун, 100 метрдиз чукурун, спортдин снарядар (диск, копью) гадарун ва масабур квай.

Акъажунра иштиракай саки вири жегьилри ГТО-дин норматив вахкана. Физкультурадинни спортдин рекьяй шегьердин администрациядин отделдин начальник Н.Рзаева, Дербент, Дагъустандин Огни шегьерра ва Дербент районда Дагъустандин военный комиссариатдин отделдин начальник А.Къулиева ва ДОСААФ-дин регьбер Э.Къазиева чпин рахунра ГТО-дин норматив вахкунин карда жегьилрихъ мадни еке агалкьунар хьана кIанзавайди къейдна.

Эхирдай шегьердин мектебрин физкультурадин рекьяй са жерге муаллимрив шегьердин администрациядин гьуьрметдин грамотаяр вахкана.

Ни дуьм-дуьз лишанар яда?

ДГУ-дин Дербентда авай филиалда студентрин чирвилер хкажунихъ галаз санал физкультура ва спорт вилик тухунин кардизни кьетIен фикир гузва. И мукьвара ина пневматикадин винтовкадай лишанар ягъуниз талукьарна тешкилай акъажунра 18 студентди иштиракна. Акъажунра лап хъсан нетижаяр гадайрин арада: Р.Бутаева, А.Амрагьова ва К.Набиева; рушарикайни А.Къазиевади къалурна.

Гъалибчияр тебрикуналди ДГУ-дин филиалдин директор И.Абдулкеримова абурув рикIел аламукьдай пишкешар вахкана.

Путар хкажунай акъажунар

Хазран КЬАСУМОВ

И йикъара Кьасумхуьрел, 1-нумрадин ДЮСШ-дин спортдин залда, путар хкажунай Сулейман-Стальский райондин кIвенкIвечивал патал школайра кIелзавай аялрин арада акъажунар кьиле фена. Райондин спортдин, туризмдин ва жегьилрин крарин рекьяй комитетди (начальник Надыр Эфендиев) тешкилай акъажунра 14 школадай атанвай 100-дав агакьна гадайри ва рушари иштиракна.

- Эхиримжи вахтара райондин жаван спортсменрихъ путар хкажунин жуьредай хъсан нетижаяр жезва, - лагьана чаз акъажунрин кьилин судья, спортдин и жуьредай Россиядин спортдин мастер Магелан Саидова. - Чи спортсменри чпин алакьунар Кьиблепатан Дагъустанда тухузвай зонадин акъажунра къалурзава. Умудлу я, абуру мукьвал тир вахтара чпикай республикадин ва Вирироссиядин дережадин турниррани хабар гуда.

Жаванри чпин устадвал къалурзава

ИкI, 2-сеферда тухвай райондин акъажунра Герейханован хуьруьн 2-нумрадин, Курхуьруьн, КIварчагърин ("Дере" команда) юкьван школайрин командайри, талукь тирвал, 1, 2 ва 3-чкаяр кьуна.

КIвенкIвечи чкаяр кьур спортсменриз медалар, райондин спортдин, туризмдин ва жегьилрин крарин рекьяй комитетдин гьуьрметдин грамотаяр, къиметлу пишкешар гана.

понедельник, 24 апреля

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

08.07-08.10 Местное время. Вести-Дагестан
08.35-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Маданият» (на аварском языке)
11:40 Местное время. Вести-Дагестан
14:40 Местное время. Вести-Дагетан
17:20 Местное время. Вести-Дагестан
17:40 Республика
18.05 Горячий поднос. с.Гоор Шамильский район
18.45 Реклама
20:45 Местное время. Вести-Дагестан

РГВК

07.00 Время новостей. Итоги
07.50 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
08.30 Х/ф «Катя-Катюша»
09.55 «Владимир Высоцкий: Четыре четверти пути»
12.05 «Парламентский вестник»
12.30 Время новостей Дагестана
12.50 «Человек и право»
14.05 «Подробности»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Актриса»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Валерий Чкалов»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил» Проблема развития туризма в Табасаранском районе
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Круглый стол»
21.00 Д/ф «Битва за Крым»
21.50 «Память поколений. Араз Алиев»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.15 Д/с «Полководцы России от Древней Руси до XX века»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на табасаранском языке «Мил» Проблема развития туризма в Табасаранском районе
01.35 Т/с «Марианна и Скарлетт»
02.20 «Память поколений. Араз Алиев»
02.50 Х/ф «Пассажир дождя»
04.45 Д/с «Полководцы России от Древней Руси до XX века»
05.35 Х/ф «Валерий Чкалов»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Давай поженимся!
18.00 Первая Студия.
20.00 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с "Великая".
23.30 Вечерний Ургант.
0.00 Познер.
1.00 Ночные новости.
1.15 Х/ф "Что скрывает ложь".
3.00 Новости.
3.05 Х/ф "Что скрывает ложь".
3.45 Наедине со всеми.

РОССИЯ 1

5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Вести. Местное время.
11.55 Т/с "Склифосовский".
14.00 Вести.
14.40 Вести. Местное время.
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 Вести.
17.20 Вести. Местное время.
17.40 Прямой эфир.
18.50 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Вести. Местное время.
21.00 Т/с "Оптимисты".
23.40 Специальный корреспондент.
2.10 Т/с "В лесах и на горах".

НТВ

5.00 Дорожный патруль.
6.00 Сегодня.
6.05 Дорожный патруль.
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с "Мухтар. Новый след".
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с "Лесник".
12.00 Суд присяжных.
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Т/с "Улицы разбитых фонарей".
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Наше счастливое завтра".
22.45 Итоги дня.
23.15 Поздняков.
23.25 Т/с "Шеф".
1.15 Место встречи.
3.10 Приднестровье: русский форпост.
4.05 Т/с "Час Волкова".

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.10 Давай разведемся! (16+).
14.10 Тест на отцовство. (16+).
15.10 Т/с "Женский доктор 2". (16+).
17.00 Беременные. После. (16+).
18.00 Свадебный размер. (16+).
19.00 Т/с "Брак по завещанию". (16+).
21.00 Т/с "Напарницы". (16+).
23.00 Беременные. После. (16+).
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Любить и ненавидеть". "Королевский сорняк". (16+).
4.30 Свадебный размер. (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Х/ф "Запасной игрок".
9.40 Х/ф "Женатый холостяк".
11.30,14.30,19.40 События
11.50 Постскриптум.
12.50 В центре событий.
13.55 Осторожно, мошенники! Криминальные нищие.
14.50 Город новостей.
15.05 Естественный отбор.
16.05 Городское собрание.
16.55 Т/с "На одном дыхании", 1 и 2 с.
18.50 Откровенно с О. Байрак.
20.05 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.35 Франция. Изнанка выборов. Спецрепортаж
23.05 Без обмана". "Борьба с похмельем.
0.00 События. 25-й час.
0.30 Боевик "Настоятель".
2.30 Т/с "Инспектор Морс".
4.35 Откровенно с О.Байрак
5.25 Линия защиты.

вторник, 25 апреля

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

08.07-08.10 Местное время. Вести-Дагестан
08.35-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Маданият» (на аварском языке)
11:40 Местное время. Вести-Дагестан
14:40 Местное время. Вести-Дагетан
17:20 Местное время. Вести-Дагестан
17:40 Республика
18.05 Горячий поднос. с.Гоор Шамильский район
18.45 Реклама
20:45 Местное время. Вести-Дагестан

РГВК

07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 Мультфильм
08.45 Д/с «Величайшие дворцы мира»
09.20 Х/ф «Пассажир дождя»
11.40 Д/с «Полководцы России от Древней Руси до XX века»
12.50 Д/ф «Битва за Крым»
13.35 «Дагестан туристический»
13.55«Память поколений. Араз Алиев»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Насреддин в Бухаре»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Звезда»
18.45 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности»
20.45 «Зов предков. Зияраты Дагестана»
21.30 «Круглый стол»
21.50 «Правовое поле»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей Махачкала
23.15 «Угол зрения»
23.40 Д/с «Полководцы России от Древней Руси до XX века»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
01.35 Т/с «Марианна и Скарлетт»
02.20 Х/ф «Глубокий сон»
04.15 «Правовое поле»
04.45 Д/с «Полководцы России от Древней Руси до XX века»
05.20 Х/ф «Звезда»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Давай поженимся!
18.00 Первая Студия.
20.00 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с "Великая".
23.35 Вечерний Ургант.
0.10 Ночные новости.
0.25 На ночь глядя.
1.20 Х/ф "Паника в Нидлпарке".
3.00 Новости.
3.05 Х/ф "Паника в Нидлпарке".
3.35 Наедине со всеми.
4.30 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Вести. Местное время.
11.55 Т/с "Склифосовский".
14.00 Вести.
14.40 Вести. Местное время.
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 Вести.
17.20 Вести. Местное время.
17.40 Прямой эфир.
18.50 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Вести. Местное время.
21.00 Т/с "Оптимисты".
0.10 Вечер с Владимиром Соловьевым.
2.40 Т/с "В лесах и на горах".

НТВ

5.00 Дорожный патруль.
6.00 Сегодня.
6.05 Дорожный патруль.
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с "Мухтар. Новый след".
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с "Лесник".
12.00 Суд присяжных.
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Т/с "Улицы разбитых фонарей".
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Наше счастливое завтра".
22.45 Итоги дня.
23.15 Т/с "Шеф".
1.00 Место встречи.
2.55 Квартирный вопрос.
4.00 Т/с "Час Волкова".

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.10 Давай разведемся! (16+).
14.10 Тест на отцовство. (16+).
15.10 Т/с "Женский доктор 2". (16+).
17.00 Беременные. После. (16+).
18.00 Свадебный размер. (16+).
19.00 Т/с "Брак по завещанию". (16+).
21.00 Т/с "Напарницы". (16+).
23.00 Беременные. После. (16+).
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама "Найти мужа в большом городе". (16+).
4.45 Свадебный размер. (16+).
5.45 6 кадров. (16+).
6.00 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Доктор И...
8.35 Х/ф "Люди на мосту".
10.35 Д/ф "Василий Меркурьев. Пока бьется сердце".
11.30,14.30,19.40 События
11.50 Т/с "Чисто английское убийство".
13.40 Мой герой.
14.50 Город новостей.
15.05 Естественный отбор.
16.05 Без обмана". "Борьба с похмельем.
16.55 Т/с "На одном дыхании", 3 и 4 с.
18.50 Откровенно с О.Байрак
20.05 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.35 Осторожно, мошенники! Скальпель мясника.
23.05 Удар властью. Валерия Новодворская.
0.00 События. 25-й час.
0.30 Право знать!
2.05 Х/ф "Приказано взять живым".
3.50 10 самых... Несчастные красавцы.

среда, 26 апреля

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

08.07-08.10 Местное время. Вести-Дагестан
08.35-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Алшан (на цахурском языке)
11:40 Местное время. Вести-Дагестан
14:40 Местное время. Вести-Дагестан
17:20 Местное время. Вести-Дагестан
17:40 Наболевший вопрос. Дороги Дагестана
18.05 Ток-шоу. Территория общения.
18.45 Реклама
20:45 Местное время. Вести-Дагестан

РГВК

07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
07.50 Мультфильм
08.45 Д/с «Величайшие дворцы мира»
09.20 Х/ф «Глубокий сон»
11.40 Д/с «Полководцы России от Древней Руси до XX века»
12.55 «Правовое поле»
13.20 «Угол зрения»
13.45 Д/ф «Дагестанский характер»
14.05 «Подробности»
14.30,16.30,19.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Тахир и Зухра»
16.10 Мультфильм
16.50 Передача на ногайском языке «Мое отечество-Дагестан»
17.30 Х/ф «В квадрате 45»
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20,02.20 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный» Программа «Поехали» Домбай
20.50 «Память поколений» Амет-Хан Султан
21.15 «Вдохновение» Музыкальные инструменты Дагестана
21.55 «Жилой мир»
22.30,00.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 «Аутодафе»
00.00 Д/ф «Кавказские истории. Наследники»
01.00 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
01.35 Т/с «Марианна и Скарлетт»
02.40 «Память поколений» Амет-Хан Султан
03.00 Х/ф «Снега Килиманджаро»
04.55 «Жилой мир»
05.50 Х/ф «В квадрате 45»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Давай поженимся!
18.00 Первая Студия.
20.00 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с "Великая".
23.35 Вечерний Ургант.
0.10 Ночные новости.
0.25 На ночь глядя.
1.20 Х/ф "Влияние гамма-лучей на лунные маргаритки".
3.00 Новости.
3.05 Х/ф "Влияние гамма-лучей на лунные маргаритки".
3.20 Наедине со всеми.
4.15 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Вести. Местное время.
11.55 Т/с "Склифосовский".
14.00 Вести.
14.40 Вести. Местное время.
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 Вести.
17.20 Вести. Местное время.
17.40 Прямой эфир.
18.50 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Вести. Местное время.
21.00 Т/с "Оптимисты".
23.10 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.40 Т/с "В лесах и на горах".

НТВ

5.00 Дорожный патруль.
6.00 Сегодня.
6.05 Дорожный патруль.
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с "Мухтар. Новый след".
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с "Лесник".
12.00 Суд присяжных.
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Т/с "Улицы разбитых фонарей".
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Наше счастливое завтра".
22.45 Итоги дня.
23.15 Т/с "Шеф".
1.05 Атомные люди 2.
2.00 Место встречи.
4.00 Т/с "Час Волкова".

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.10 Давай разведемся! (16+).
14.10 Тест на отцовство. (16+).
15.10 Т/с "Женский доктор 2". (16+).
17.00 Беременные. После. (16+).
18.00 Свадебный размер.
19.00 Т/с "Брак по завещанию". (16+).
21.00 Т/с "Напарницы". (16+).
23.00 Беременные. После. (16+).
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама "Печали-радости Надежды". (16+).
4.20 Свадебный размер. (16+).
5.20 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Доктор И...
8.35 Х/ф "Одиноким предоставляется общежитие"
10.20 Д/ф "Алексей Смирнов. Клоун с разбитым сердцем".
11.30,14.30,19.40 События
11.50 Т/с "Чисто английское убийство".
13.40 Мой герой.
14.50 Город новостей.
15.05 Естественный отбор.
16.10 Удар властью. Валерия Новодворская.
17.00 Т/с "Ковчег Марка", 1 и 2 с.
18.50 Откровенно с О. Байрак.
20.05 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.35 Линия защиты.
23.05 90-е. Ликвидация шайтанов.
0.00 События. 25-й час.
0.30 Х/ф "Викинг".
4.05 Откровенно с О. Байрак
5.00 Мой герой.

четверг, 27 апреля

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

08.07-08.10 Местное время. Вести-Дагестан
08.35-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
09:00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
11:40 Местное время. Вести-Дагестан
14:40 Местное время. Вести-Дагестан
17:20 Местное время. Вести-Дагестан
17:40 «Синяя птица». Всероссийский конкурс юных талантов Дагестана
18.45 Реклама
20:45 Местное время. Вести-Дагестан

РГВК

07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
08.00 Мультфильм
08.45 Д/ф «Величайшие дворцы мира»
09.20 Х/ф «Снега Килиманджаро»
11.25 Д/ф «Кавказские истории. Наследники»
11.45 «Аутодафе»
12.55 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный» Программа «Поехали» Домбай (КЧР)
13.25 «Память поколений» Амет-Хан Султан
13.55 «Жилой мир»
14.30,16.30,19.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Акваланги на дне»
16.50 Х/ф «Как стать мужчиной»
18.30 Обзор газеты «Хlакъикъат»
18.45 Передача на аварском языке «Паданги гIамалги заманги»
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Прогулки по музею»
20.50 «Память поколений» Магомед Гаджиев
21.45 В/ф «Дагестан. Путь от прошлого к настоящему»
22.30,00.30 Время новостей Дагестана
23.20 Старинный обряд «Выбор жениха в Ахвахском районе»
23.40 Д/с «Полководцы России от Древней Руси до XX века»
01.00 Передача на аварском языке
01.35 Т/с «Марианна и Скарлетт»
02.20 «Память поколений» Магомед Гаджиев
03.05 Х/ф «Цезарь и Клеопатра»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Давай поженимся!
18.00 Первая Студия.
20.00 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с "Великая".
23.35 Вечерний Ургант.
0.10 Ночные новости.
0.25 На ночь глядя.
1.20 Х/ф "Мыс страха".
3.00 Новости.
3.05 Х/ф "Мыс страха".
3.50 Наедине со всеми.

РОССИЯ 1

5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Вести. Местное время.
11.55 Т/с "Склифосовский".
14.00 Вести.
14.40 Вести. Местное время.
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 Вести.
17.20 Вести. Местное время.
17.40 Прямой эфир.
18.50 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Вести. Местное время.
21.00 Т/с "Оптимисты".
0.10 Поединок.
2.10 Т/с "В лесах и на горах".

НТВ

5.00 Дорожный патруль.
6.00 Сегодня.
6.05 Дорожный патруль.
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с "Мухтар. Новый след".
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с "Лесник".
12.00 Суд присяжных.
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Т/с "Улицы разбитых фонарей".
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Наше счастливое завтра".
22.45 Итоги дня.
23.15 Т/с "Шеф".
1.00 Место встречи.
2.55 Дачный ответ.
4.00 Т/с "Час Волкова".

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.00 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.10 Давай разведемся!
14.10 Тест на отцовство. (16+).
15.10 Т/с "Женский доктор 2". (16+).
17.00 Беременные. После.
18.00 Свадебный размер.
19.00 Т/с "Брак по завещанию". (16+).
21.00 Т/с "Напарницы". (16+).
23.00 Беременные. После.
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Киноповесть "Живет такой парень". (16+).
2.30 Т/с "Брак по завещанию". (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
6.00 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.20 Доктор И...
8.55 Х/ф "Приказано взять живым".
10.40 Д/ф "Евгений Моргунов. Под маской бывалого"
11.30,14.30 События.
11.50 Т/с "Чисто английское убийство".
13.40 Мой герой.
14.50 Город новостей.
15.05 Естественный отбор.
16.10 90-е. Ликвидация шайтанов.
17.00 Т/с "Ковчег Марка"
18.50 Откровенно с О.Байрак
19.40 События.
20.05 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.35 10 самых... Скандальные светские львицы.
23.05 Д/ф "Трагедии советских кинозвезд".
0.00 События. 25-й час.
0.30 Х/ф "Викинг 2".
4.05 Откровенно с О.Байрак
5.00 Мой герой.

пятница, 28 апреля

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

08.07-08.10 Местное время. Вести-Дагестан
08.35-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
11:40 Местное время. Вести-Дагестан
14:40 Местное время. Вести-Дагестан
17:20 Местное время. Вести-Дагестан
17:40 Репортаж сессии НС РД
20:45 Местное время. Вести-Дагестан

РГВК

07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке
08.00 Обзор газеты «ХIакъикъат»
08.10 Мультфильмы
08.45 Д/с «Величайшие дворцы мира»
09.20 «Память поколений» Магомед Гаджиев
10.15 В/ф «Ахульго»
10.40 Д/с «Полководцы России от Древней Руси до XX века»
11.30 Пятничная проповедь. Прямая трансляция из Центральной Джума-мечети г. Махачкала
12.00 Д/ф «Паранг»
12.55 В/ф «Дагестан. Путь от прошлого к настоящему»
13.40 Старинный обряд «Выбор жениха в Ахвахском районе»
13.55 «Прогулки по музею»
14.30,16.30,19.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Вдали от Родины»
16.50 Х/ф «В шесть часов вечера после войны»
18.45 Передача на кумыкском языке
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности»
20.40 Д/ф «Отдали больше, чем могли»
21.50 Обзор газеты «Дагестанская правда»
22.00 «Вернисаж»
22.30 Время новостей Дагестана
23.20 «Время молодых»
00.00 Д/ф «Кавказские истории. Символ веры»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на кумыкском языке
01.35 Т/с «Марианна и Скарлетт»
02.20 «Вернисаж»
02.35 Х/ф «Ребро Адама»
04.15 Д/ф «Отдали больше, чем могли»
05.30 Х/ф «В шесть часов вечера после войны»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Жди меня.
18.00 Вечерние новости.
18.45 Человек и закон.
19.50 Телеигра "Поле чудес".
21.00 Время.
21.30 Голос. Дети.
23.45 Вечерний Ургант.
0.30 Т/с "Фарго".
1.35 Концерт Мадонны.
3.50 Х/ф "Исчезающая точка".

РОССИЯ 1

5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Вести. Местное время.
11.55 Т/с "Склифосовский".
14.00 Вести.
14.40 Вести. Местное время.
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 Вести.
17.20 Вести. Местное время.
17.40 Прямой эфир.
18.50 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Вести. Местное время.
21.00 Т/с "Оптимисты".
0.00 Х/ф "Террор любовью".

НТВ

5.00 Дорожный патруль.
6.00 Сегодня.
6.05 Дорожный патруль.
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с "Мухтар. Новый след".
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с "Лесник".
12.00 Суд присяжных.
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Т/с "Улицы разбитых фонарей".
18.30 ЧП. Расследование.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Наше счастливое завтра".
23.40 Х/ф "Старик, Пых-пых и море".
0.30 Мы и наука. Наука и мы.
1.30 Место встречи.
3.25 Авиаторы.
4.00 Т/с "Час Волкова".

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.00 Драма "Нина". (16+).
17.00 Беременные. После. (16+).
18.00 Свадебный размер. (16+).
19.00 Т/с "Брак по завещанию". (16+).
22.55 Д/с "Астрология. Тайные знаки". (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама "Любимый по найму". (16+).
2.25 Т/с "Брак по завещанию". (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Д/ф "Евгения Ханаева. Поздняя любовь".
8.50 Детектив "Убийство на троих".
11.30,14.30 События.
11.50 Детектив "Убийство на троих".
13.05 Детектив "Дом у последнего фонаря".
14.50 Город новостей.
15.05 Детектив "Дом у последнего фонаря".
17.30 Х/ф "Свадебное платье"
19.30 В центре событий.
20.40 Красный проект.
22.00 События.
22.30 А. Большова "Жена. История любви".
0.00 Д/ф "Филипп Киркоров. Новые страсти короля".
1.35 Т/с "Пуля-дура. Изумрудное дело агента".
5.00 Петровка, 38.
5.20 10 самых... Скандальные светские львицы.

суббота, 29 апреля

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

08:20 Реклама
08.25 Что, где, когда.
09.05 Дагестан спортивный
09.16 Реклама
11:20 Местное время. Вести-Дагестан

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халкъ гетмес» Кумыкский фольклор. Саният Надирбекова
07.55 Обзор газеты «Дагестанская правда»
08.05 Мультфильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Х/ф «В добрый час»
10.30 «Вдохновение»
11.20 «Мой малыш»
12.00 «Время молодых»
12.40 Творческий вечер заслуженной артистки РД Зухры Меджидовой (на кумыкском языке)
16.00 «Здравствуй, мир!»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 «Парламентский вестник»
17.10 Дагестанское кино. Х/ф «Горянка»
18.45 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Дагестанская мозаика »
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 «Чистое сердце»
20.10 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный» Программа «Поехали» Теберда (КЧР)
20.40 Приветы и поздравления в программе «Полифония»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Х/ф «Запасной игрок»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 «Мой малыш»
01.25 Х/ф «Босиком в парке»
03.05 Творческий вечер заслуженной артистки РД Зухры Меджидовой (на кумыкском языке)
05.15 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный» Программа «Поехали» Теберда (КЧР)
05.40 Дагестанское кино. Х/ф «Горянка»

ПЕРВЫЙ

6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Х/ф "Неоконченная повесть".
8.00 Играй, гармонь любимая!
8.45 М/с "Смешарики. Новые приключения".
9.00 Умницы и умники.
9.45 Слово пастыря.
10.15 К юбилею Е. Моргунова. "Это вам не лезгинка..."
11.20 Смак.
12.10 Идеальный ремонт.
13.10 Вокруг смеха.
14.50 Голос. Дети". На самой высокой ноте.
15.45 Голос. Дети.
18.00 Вечерние новости.
18.15 Кто хочет стать миллионером?
19.10 Минута славы.
21.00 Время.
21.20 Сегодня вечером.
23.00 Прожекторперисхилтон
23.35 Х/ф "Антиганг".
1.15 Х/ф "Преданный садовник"
3.30 Х/ф "В ритме беззакония".
5.15 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

5.15 Т/с "Не пара".
7.10 Живые истории.
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Россия. Местное время.
9.20 Сто к одному.
10.10 Пятеро на одного.
11.00 Вести.
11.20 Вести. Местное время.
11.40 Измайловский парк.
14.00 Вести.
14.20 Х/ф "Невезучая".
16.20 Золото нации.
18.00 Субботний вечер.
20.00 Вести.
21.00 Х/ф "Калейдоскоп судьбы".
0.50 Х/ф "Клубничный рай".

НТВ

5.00 Их нравы.
5.40 Звезды сошлись.
7.25 Смотр.
8.00 Сегодня.
8.20 Устами младенца.
9.00 Готовим с Алексеем Зиминым.
9.25 Умный дом.
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога.
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.05 Двойные стандарты. Тут вам не там!
14.05 Битва шефов.
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Однажды...
17.00 Секрет на миллион. Катя Гордон.
19.00 Центральное телевидение.
20.00 Ты супер!
22.30 Ты не поверишь!
23.35 Top Disco Pop.
1.25 Филипп Киркоров. Моя исповедь.
2.20 Х/ф "Отпуск".
4.05 Т/с "Час Волкова".

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 Комедия "Вокзал для двоих". (16+).
10.15 Т/с "Любить и ненавидеть". "Мертвые воды Московского моря". (16+).
14.05 Мелодрама "Время для двоих". (16+).
18.00 Свадебный размер. (16+).
19.00 Т/с "Великолепный век. Империя Кесем". (16+).
23.00 Д/с "Астрология. Тайные знаки". (16+).
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама "Любовь под надзором". (16+).
2.25 Т/с "Брак по завещанию". (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.50 Марш-бросок.
6.25 АБВГДейка.
6.55 Х/ф "Свадебное платье".
8.55 Православная энциклопедия.
9.25 Д/ф "Филипп Киркоров. Новые страсти короля".
11.05 Комедия "Фантомас". (Франция - Италия).
11.30 События.
11.45 Комедия "Фантомас".
13.20 Х/ф "Свой чужой сын".
14.30 События.
14.45 Х/ф "Свой чужой сын".
17.20 Детектив "Суфлер".
21.00 Постскриптум.
22.10 Право знать!
23.40 События.
23.55 Право голоса.
3.05 Франция. Изнанка выборов. Спецрепортаж.
3.35 Т/с "Инспектор Морс". (Великобритания).

воскресенье, 30 апреля

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

10.20 Местное время. Вести-Дагестан. События недели. Информационно-аналитическая программа

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.15 «Мой малыш»
07.45 Мультфильм
08.00 «Здравствуй, мир!»
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Х/ф «Запасной игрок»
10.15 Приветы и поздравления в программе «Полифония» 6 +
12.05 « Чистое сердце»
12.15 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный» Программа «Поехали» Теберда (КЧР)
12.45 Концерт Щирбета Рзакулиева
15.00 Х/ф «Тайна двух океанов»
18.20 «Спортивный уик-энд»
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
19.30 Время новостей Дагестана. Итоги
20.30 «Воспевшие Дагестан»: Спектакль Дагестанского Государственного театра оперы и балета «Лермонтов. Демон»
21.45 «Страна гор»
22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
23.20 «Парламентский вестник»
23.40 Х/ф «Влюблен по собственному желанию»
01.15 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
01.50 «Воспевшие Дагестан»: Спектакль Дагестанского Государственного театра оперы и балета «Лермонтов. Демон»
02.50 Концерт Щирбета Рзакулиева
04.30 Х/ф «Тайна двух океанов»

ПЕРВЫЙ

6.00,10.00 Новости.
6.10 Комедия "Карьера Димы Горина".
8.05 М/с "Смешарики. Пинкод".
8.25 Часовой.
8.55 Здоровье.
10.15 Непутевые заметки.
10.35 Пока все дома.
11.25 Фазенда.
12.00 Новости.
12.15 Теория заговора.
13.20 Х/ф "Мумия возвращается".
15.40 Филипп Киркоров. Король и шут.
17.40 К юбилею Ф. Киркорова. Шоу "Я". Трансляция из Государственного Кремлевского Дворца
21.00 Воскресное "Время".
22.30 Что? Где? Когда?
23.50 Х/ф "Форсаж 4".
1.45 Х/ф "Капоне".
3.45 Х/ф "Уходя в отрыв".

РОССИЯ 1

5.00 Т/с "Не пара".
7.00 М/с "Маша и медведь".
7.30 Сам себе режиссер.
8.20 Смехопанорама.
8.50 Утренняя почта.
9.30 Сто к одному.
10.20 Местное время. Вести - Москва. Неделя в городе.
11.00 Вести.
11.20 Смеяться разрешается.
14.00 Вести.
14.20 Х/ф "Проще пареной репы".
18.00 Танцуют все!
20.00 Вести.
21.00 Х/ф "Жених для дурочки".
0.50 Х/ф "Яблочный спас".

НТВ

5.00 Х/ф "Русский дубль".
7.00 Центральное телевидение.
8.00,10.00,16.00 Сегодня.
8.20 Лотерея "Счастливое утро".
9.25 Едим дома.
10.20 Первая передача.
11.05 Чудо техники.
12.00 Дачный ответ.
13.05 НашПотребНадзор.
14.10 Поедем, поедим!
15.05 Своя игра.
16.20 Следствие вели...
18.00 Новые русские сенсации.
19.00 Итоги недели.
20.10 Звезды сошлись.
22.00 Комедия "Самый лучший день".
0.00 Х/ф "Зимний вечер в Гаграх".
1.50 Х/ф "Русский дубль".
3.50 Авиаторы.
4.00 Т/с "Час Волкова".

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.55 Д/с "Астрология. Тайные знаки". (16+).
8.55 Мелодрама "Благословите женщину". (16+).
13.00 Мелодрама "Анжелика - маркиза ангелов".
15.20 Мелодрама "Великолепная Анжелика".
17.20 Мелодрама "Анжелика и король". (Франция - Италия - Германия).
19.20 Мелодрама "Неукротимая Анжелика".
21.05 Мелодрама "Анжелика и султан". (Франция - Италия - Германия).
23.05 Д/с "Моя правда".
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама "Презумпция вины". (Украина).
2.40 Т/с "Брак по завещанию". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.45 Х/ф "Шофер поневоле".
7.35 Фактор жизни.
8.05 Х/ф "Мимино".
10.00 Д/ф "Вахтанг Кикабидзе. Диагноз - грузин".
11.05 Комедия "Фантомас разбушевался".
11.30 События.
11.50 Комедия "Фантомас разбушевался".
13.20 Один + Один. Концерт.
14.30 Московская неделя.
15.00 Боевик "Настоятель 2"
16.55 Х/ф "Все сначала".
20.55 Х/ф "Коготь из Мавритании".
0.30 Петровка, 38.
0.45 Х/ф "Не послать ли нам... гонца?"
2.50 Т/с "Инспектор Морс".
4.50 Д/ф "Трагедии советских кинозвезд".

МАТЧ ТВ С 24 ПО 30 АПРЕЛЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30 Д/с "Вся правда про..."
7.00,7.25,8.55,9.20 Новости.
7.05 Кто хочет стать легионером? Дневник реалити-шоу.
7.30,12.10,15.05 Все на Матч!
9.00 Кто хочет стать легионером? Дневник реалити-шоу.
9.30 Д/с "Драмы большого спорта".
10.00,12.05,15.00 Новости.
10.05 Футбол. Чемпионат Англии. "Ливерпуль" - "Кристал Пэлас".
12.40 Спортивный репортер.
13.00 Футбол. Кубок Англии. 1/2 финала. "Арсенал" - "Манчестер Сити".
15.50 Смешанные единоборства.
17.50 Новости.
17.55 Футбол. Юношеская лига УЕФА. Финал. Прямая трансляция из Швейцарии.
19.55 Тотальный разбор с В. Карпиным.
21.30 Спортивный репортер.
21.50 Новости.
22.00 Д/с "Несвободное падение".
22.30 ЕвроТур. Обзор матчей недели
23.00 Все на Матч!
23.45 Т/с "Матч".
3.10 Х/ф "Вудлон". (США).
5.30 Д/ф "Быть командой".

ВТОРНИК

6.30 Д/с "Вся правда про..."
7.00,7.25,8.55,9.20 Новости.
7.05,9.00 Кто хочет стать легионером? Дневник реалити-шоу.
7.30,12.00,15.05 Все на Матч!
9.30 Тотальный разбор с В. Карпиным
11.00,11.55,15.00 Новости.
11.05 ЕвроТур. Обзор матчей недели
11.35 Спортивный репортер.
12.35 Смешанные единоборства.
14.30 Д/с "Драмы большого спорта".
15.35 Смешанные единоборства.
16.50 Новости.
17.00 Спортивный детектив.
18.00 Д/ф "Пять счастливых дней".
18.30 Все на Матч!
18.55 Д/с "Звезды премьер-лиги".
19.25 Росгосстрах. Чемпионат России по футболу. "Спартак" (Москва) - "Урал" (Екатеринбург). Прямая трансляция.
21.25 Новости.
21.35 Лучшая игра с мячом.
21.55 Баскетбол. Евролига. Мужчины. 1/4 финала. "Басконня" (Испания) - ЦСКА
23.55 Все на Матч!
0.40 Х/ф "Рестлер". (США).
2.40 Смешанные единоборства.
4.30 Д/ф "Дух марафона".

СРЕДА

6.30 Д/с "Вся правда про..."
7.00,7.25,8.55,9.20 Новости.
7.05,9.00 Кто хочет стать легионером? Дневник реалити-шоу.
7.30 Все на Матч!
9.30 Футбол. Чемпионат Англии. "Челси" - "Саутгемптон".
11.30 Новости.
11.35 Все на Матч!
12.05 Кто хочет стать легионером?
13.05 Профессиональный бокс.
14.30 Д/с "Звезды премьер-лиги".
15.00 Новости.
15.05 Все на Матч!
15.40 Десятка!
16.00 Д/с "Высшая лига".
16.30 Спортивный репортер.
16.50 Новости.
16.55 Росгосстрах. Чемпионат России по футболу. "Оренбург" - "Зенит" (Санкт-Петербург).
18.55 Новости.
19.00 Все на Матч!
19.25 Росгосстрах. Чемпионат России по футболу. ЦСКА - "Локомотив" (Москва).
21.25 Все на Матч!
21.40 Футбол. Кубок Германии. 1/2 финала. "Бавария" - "Боруссия" (Дортмунд).
23.40 Все на Матч!
0.25 Спортивный репортер.
0.45 Теннис. WTA. Трансляция турнира из Штутгарта (Германии).

ЧЕТВЕРГ

6.30 Д/с "Вся правда про..."
7.00,7.25,8.55,9.20 Новости.
7.05,9.00 Кто хочет стать легионером? Дневник реалити-шоу.
7.30,12.05 Все на Матч!
9.30 Футбол. Чемпионат Англии. "Кристал Пэлас" - "Тоттенхэм".
11.30 Д/ф "Пять счастливых дней".
12.00 Новости.
12.35 Почему "Лестер" заиграл без Раньери? Специальный репортаж.
12.55 Футбол. Чемпионат Англии. "Арсенал" - "Лестер".
14.55 Спортивный репортер.
15.15 Новости.
15.20 Все на Матч!
16.15 Д/с "Жестокий спорт".
16.45 Новости.
16.55 Росгосстрах. Чемпионат России по футболу. "Амкар" (Пермь) - "Краснодар".
18.55 Все на хоккей!
19.25 Хоккей. Евротур. "Чешские игры". Швеция - Россия.
21.55 Футбол. Чемпионат Англии. "Манчестер Сити" - "Манчестер Юнайтед".
23.55 После футбола с Г. Черданцевым.
0.40 Все на Матч!
1.10 Х/ф "Рокки 5". (США).
3.10 Профессиональный бокс.
4.40 Х/ф "Брат". (Венесуэла).

ПЯТНИЦА

6.30 Д/с "Вся правда про..."
7.00,7.25,8.55,9.20 Новости.
7.05,9.00 Кто хочет стать легионером? Дневник реалити-шоу.
7.30 Все на Матч!
9.30 Звезды футбола.
10.00 Д/с "Жестокий спорт".
10.30 Спортивный репортер.
10.50 Новости.
10.55 Формула-1. Гран-при России. Свободная практика.
12.35 Все на Матч!
13.00 Т/с "Пловец".
14.55 Формула-1. Гран-при России. Свободная практика.
16.30 Новости.
16.35 Все на Матч!
17.20 Х/ф "Спарта".
19.00 Реальный спорт. Яркие события месяца.
19.30 Новости.
19.35 Все на Матч!
20.20 Спортивный репортер.
20.40 Все на футбол! Афиша.
21.40 Футбол. Чемпионат Италии. "Аталанта" - "Ювентус". Прямая трансляция.
23.40 Все на Матч!
0.25 Волейбол. Чемпионат России. Женщины. Финал. "Динамо-Казань" - "Динамо" (Москва).
2.25 Футбол. Чемпионат Германии. "Байер" - "Шальке".
4.30 Д/ф "Дух марафона 2".

СУББОТА

6.30 Д/с "Вся правда про..."
7.00 Все на Матч! События недели.
7.30 Диалоги о рыбалке.
8.30 Т/с "Пловец".
10.30 Десятка!
10.55 Все на футбол! Афиша.
11.55 Формула-1. Гран-при России. Свободная практика.
13.00 Д/с "Заклятые соперники".
13.30 Реальный спорт. Яркие события месяца.
14.00 Спортивный репортер.
14.20 Новости.
14.25 Все на Матч!
14.55 Формула-1. Гран-при России. Квалификация.
16.05 Все на Матч!
16.25 Росгосстрах. Чемпионат России по футболу. "Локомотив" (Москва) - "Рубин" (Казань).
18.25 Кто хочет стать легионером?
19.25 Автоспорт. "Mitjet 2L Arctic Cup. Гонка поддержки Формулы-1". Трансляция из Сочи.
20.25 Хоккей. Евротур. "Чешские игры". Россия - Финляндия.
22.55 Профессиональный бокс.
1.00 Все на Матч!
1.30 Волейбол. Лига чемпионов. Мужчины. "Финал 4-х". 1/2 финала.

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 Д/с "Вся правда про..."
7.00 Все на Матч! События недели.
7.30 Спортивные танцы. ЧЕ по латиноамериканским танцам среди профессионалов.
8.00 Х/ф "Неудержимые". (Франция).
9.35 Д/ф "Лауда. Невероятная история".
11.25 Автоспорт. "Mitjet 2L Arctic Cup. Гонка поддержки Формулы-1".
12.15 Кто хочет стать легионером?
13.15 Д/с "Высшая лига".
13.45 Д/с "Звезды премьер-лиги".
14.15,18.55,21.55 Новости.
14.20 Все на Матч!
14.50 Формула-1. Гран-при России.
17.05 Росгосстрах. Чемпионат России по футболу. ЦСКА - "Спартак" (Москва).
19.00 Все на Матч!
19.25 Хоккей. Евротур. "Чешские игры". Чехия - Россия.
22.00 После футбола с Г. Черданцевым.
23.00 Спортивный репортер.
23.20 Все на Матч!
0.00 Волейбол. Лига чемпионов. Мужчины. "Финал 4-х".
2.00 Кто хочет стать легионером?
3.00 Звезды футбола.
3.30 Д/с "Заклятые соперники".

РАДИО

ИСЛЕН, 24-АПРЕЛЬ

12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.35 «Хважамжам».

САЛАСА, 25-АПРЕЛЬ

12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 "Карчи Дагъустан".

АРБЕ, 26-АПРЕЛЬ

12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 «Девирар».

ХЕМИС, 27-АПРЕЛЬ

12.10 «Дагъустан». Хабарар. Газетдин обзор
12.30 «Вахт ва жегьилар».

ЖУЬМЯ, 28-АПРЕЛЬ

12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 «Исламдин сес».

КИШ, 29-АПРЕЛЬ

10.43 «Гьафтедин нетижаяр»
10.50 Концерт.

ГЬЯД, 30-АПРЕЛЬ

10.43 «Кард». Аялар патал программа

Программа гьазурайди - Насима ВЕЛИБЕГОВА

Тарихдин чинрай

Къубадин ханар гьибурукай тир?

Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ

(Эвел - 14-15-нумрайра)

Вичикай Къубадин хан хьайила, ада Къайтагъ идара ийизвай Енги-Кентдин уцмийриз дяве малумарна. Гьуьсейн-ханди, кьушун кІватІна, 1689-йисуз "вичел ирс яз атанвай мулк" кьуна ва адан меркез тир Башлыда ацукьна. Амма дагъляриз катиз агакьай уцмий Алисултана патарив гвай хуьрерин халкьарин куьмекдалди ам мад Къубадиз чукур хъувуна. Идалай гуьгъуьниз са тІимил вахт арадай фейила, Гьуьсейн-хан кечмиш хьана. Адахъ Агьмед-хан тІвар алай хва авай. Агьмед-ханди вичин бубадин хьтин кьисас вахчунин алахъунар давамарна. Адалай Къайтагъ кьаз ва Башлыда тахтуна ацукьиз алакьна. Виликан уцмий Алисултан кьейидалай гуьгъуьниз вилаят идара авур уцмий Амир-Гьамза мад дагъляриз катна, амма адалай Къайтагъ азад ийиз алакьнач, амни вичин ажалдай кьена. И кар Енги-Кентдин тухумдай тир гуьгъуьнин уцмийди авуна. Адан тІварни Агьмед-хан тир. Адалай Башлыдин ва Къайтагъдин са кьадар пай азад ийиз алакьна, Агьмед-хан Маджалисдиз фена. Гуьгъуьнлай уцмий Агьмед-хандилай, вичин нуькеррикай сад гьалдарна, Къубадин хан Агьмед-хан яна рекьиз алакьна. Бакиханова вахт тайинарнавач, амма вакъиаяр XVIII асирдин лап сифте кьилера, Ирандиз акси экъечІунар башламишдалди кьиле фена. Къубадин хан Султан-Агьмед-хандикай, Бакиханова лугьузвайвал, Агьмед-хандин хцикай ва аламатдин жуьреда къутармишай Гьуьсейн-хандин хтулдикай хьана.

Гуьгъуьнлай Бакиханова кхьизвай тарих са кьадар ятІани тикрар жезва. 1711-йисуз "Гьажи-Гьайб Алпанвиди, Гьажи-Давудан везирди, футфа кутуналди" восстанидиз къарагъна вайбуру Худат кьуна ва Персиядин гъилибан Султан-Агьмед-хан вири хизанни мукьва-кьилияр галаз яна кьена, амма мад Гьуьсейн-Али тІвар алай хурухъ галай аял къутармиш хьана. Гьуьсейн-Али, Султан-Агьмед-хандин хва и сеферда восстанидиз къарагъна вайбуру чпи къутармишна ва Ахцегьиз рекье туна (са бязибуру ТІагьиржалдал рекье туна лугьуз кхьизва).

Султан-Агьмед-хан тахтунай гадарайдалай гуьгъуьниз Къубадин тахтунин ва кьилди и ханлухдин гьалдин гьакъиндай Бакиханова кхьизвач, идан гьакъиндай анжах Сереброва кхьизва. Адан гафаралди, Къубадин ханлух Къази-Къумухдин Сурхай-хан мулкарик акатна.

Къутармишай Гьуьсейн-Али чарадан дердиникай хабар кьадай ксари чІехи авуна, тербияламишна. 1722-йисуз I Петр Дербентдиз атай вахтунда, и ксари - ам къутармишайбуру Гьуьсейн-Али императордин патав гъана. И карни абуру Петрди вичин гьукумдалди ханлух адав вахкун патал авуна, и кІвалахни гуя чІехи пачагьди кьилиз акъудна.

Гуьгъуьнлай Надир-шагьдини ам вичин ихтиярра тестикьар хъувуна, 1736-йисуз Гьуьсейн-Али-хан уцмий Агьмед-хандин рушал эвленмишна, талукь тирвал, абур меслят хъувуна, гьа и жуьреда Маджалисдинни ва Енги-Кентдин тухумрин арада авай душманвилел эхир эцигна. Гьахъ лагьайтІа, ихьтин тайинвал Алкьадаридихъ ава, Бакиханова лагьайтІа, меслят хъувуникай фикирзавай лугьузва.

Къубадин ханарин Къайтагъдин дувулрин мана куьрелди гьа ихьтинди я (Аббас-Къули-агъа Бакиханов. Гьулуьстан-и Ирам. Баку. 1991, IV 122-125 чинар).

Вакъиаяр гьим гьидан гуьгъуьнлай хьанатІа, галай-галайвал къалурзавай вахтариз килигайла, и тарих ата-бубайрилай эгечІна, вири несилар хайи ва кьейи йисар къалурнавай вахтарив кьунвайди аквазва. Аквадай гьаларай, А.П. Бержеди ханар кьейи вахтар тайинардайла, эгер уцмийрин "Маджалисдин" хизандин кьилел атай бедбахтвилин гьакъиндай Бакиханован ихтилатдал амал авунвачтІа, гьар гьикІ хьайитІани, а ихтилатдикай менфят къачунва.

Амма и кар Бержедин ахтармишунрив кьунвайдазни килиг тавуна, Бакиханова кхьенвай кьисади тажуб жедай гьиссер арадал гъизва. Монархдин хизандин дуван аквадай вахтунда, чарадан дердиникай хабар кьадай ксари гележегда тахтуна жедай бицІек къутармишун ва ам мад гьукумдин кьиле акъвазун - им авантюрный романдиз лайихлу сюжет я. Зур асирдин вахтунда гьукумдаррин са кІвале аламатдин кьве дуьшуьш хьана лагьай келимаяр кІелайла, абурукай сад лагьай дуьшуьш хьун мумкин кар я, амма кьвед лагьайди гьакІан къундарма я лугьудай фикир кьилиз къвезва.

(КьатІ ама)

Итижлу я

Урус ва лезги омонимия

Фахрудин НАСРЕДИНОВ, лезги чІалан муаллим

(Эвел - 14-15-нумрайра)

УРУС ЧІАЛА:

"Баян"- мецерин муракаб къурулуш алай еке чІагьан.

"Баять"- лугьун. (Князю лебедь отвечает: - Свет о белке правду бает... Пушкин).

"Бег"- катун, зверун.

"Бес" - мавгьуматрихъ агъадай инсанрин фикирдалди, инсан кІасдай пис руьгь (чІулав къуват).

"Буза" - къал-макъал, шулугъ.

"Буй"- хаталу чкаяр къейд авун патал лабардал эцигдай сигналдин сирнавдай лишан.

"Буран"- гужлу саврух.

"Вал"- накьвадин сенгер, кьантІар, рув.

"Вар" - ргай къир.

ЛЕЗГИ ЧІАЛА:

"Баян" - чІалан уьлчмедин манаметлеб. (Ктабда ганвай цІийи гафарихъ баянар галачир. Р.).

"Баят"- таза тушир.

"Бег" - ирсинай атай ва варлу касдиз гайи гьуьрметдин тІварцІин иеси.

"Бес" - суалдин мана артухарзавай гаф.

"Буза" - тІимил туьнтвал квай ички.

"Буй" - инсандин кьакьанвал, аскІанвал.

"Буран"- бахчада жедай майва.

"Вал" - тандал ва хилерал цацар алай набатат. (Са валакай юзайтІа къуьр, акьахдай жугъун чида квез. С.С.).

"Вар" - гьаятдин еке ва кьакьан са ва я кьве хилен варар.

Дуьньяда

Виридалайни яшлу агьали кьена

Чилел виридалайни яшлу агьали яз гьисабай итальянви Эмма Морано 117 йисни 137 йикъан яшара аваз кечмиш хьана. Идан гьакъиндай 15-апрелдиз "La Rapublica"- ди хабар гана.

Дишегьлиди вич яргъал яшамиш хьунин сир йикъа пуд кака, регъвенвай як ишлемишун ва ялгъузвал яз гьисабзавай.

2016-йисан майдиз американви дишегьли Сузанна Мушатт Джонс кьейидалай гуьгъуьниз Морано дуьньядал виридалайни яшлу дишегьли яз гьисабна. Итальянви дишегьли гьакІни 1900-йис алукьдалди хайи эхиримжи кас тир.

2016-йисуз 120 йисан яшда аваз китайви Фу Суцин кьейидан гьакъиндай хабар ганай.

Танкунай - къизилар

Великобританиядай тир коллекционер Ник Мидаз Советрин Т-54 маркадин танкунай 2 миллион фунт стерлингдин (2,5 миллион доллар) къимет авай къизилдин 5 кІалуб жагъана.

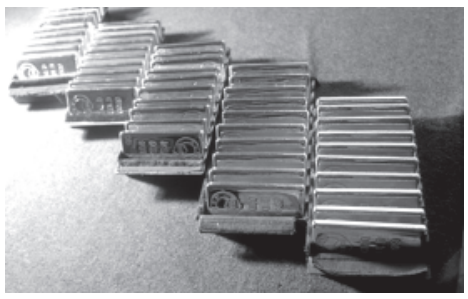

55 йис хьанвай Мида "eBay" интернет-аукциондай 37 агъзур доллардай танк маса къачуна. Къизилдин кІалубар адаз механик Тодд Чемберленахъ галаз санал къачунвай шей ахтармишдайла, кудай шей цадай бакдай жагъана. Коллекционер аламат хьана амукьна, ада полициядиз эвер гана, полицейскийри адавай, расписка гана, къизилар вахчуна.

"Зав къизилар вахкун тавуртІани, захъ лап хъсан танк амукьда", - малумарна британвиди.

Ада маса къачур Т-54 маркадин танк Иракдин яракьлу къуватринди тир ва ада 1990-1991-йисара Персидский заливда кьиле фейи дяведа иштиракна. Гьа вахтунда ам международный коалициядин кьушунри (Великобританияни и коалициядик квай) кьуна ва Сад хьанвай Пачагьлугъдиз хкана.

Мидан фикирдалди, Иракдин военныйри кудай шей цадай бакда Кувейтдин хазинайрай тир къизил чуьнуьхна.

1959-1968-йисара СССР-ди Багъдаддиз Т-54 маркадин тахминан 300 танк рекье туна. Гуьгъуьнлай заливда хьайи дяведилай гъейри, абур 1973-йисуз Арабринни Израилдин ва 1980-1988-йисара Ирандинни Иракдин арада хьайи дяведа ишлемишна.

"Маугли" - руш

Индиядин кеферпатай тама маймунрихъ галаз яшамиш хьайи руш жагъана. Идан гьакъиндай "Times of India" газетди кхьизва.

Газетди къейдзавайвал, аял полициядин къуллугъчи Суреш Ядаваз Катарниагхат (Уттар-Прадеш штат) къурухдин мулкуна къекъведай вахтунда жагъана.

Тахминан 8 йис хьанвай руш яхун тир, адал парталар алачир. Ам къалин тамай вахчудайла, маймунри гьараяр ийиз, чпин наразивал къалурзавай, руш вични и кардиз акси тир. Полицейский куьмекдиз вичин юлдашриз эвер гуниз мажбур хьана.

Къейдзавайвал, аялдиз рахаз чидач, ада чилелай незва ва ам капалай физва.

Руш округдин больницадиз агакьарна, полиция "маугли" вуж ятІа ва аял тамуз гьикІ акъатнатІа тайинариз чалишмиш жезва.

2,5 йисалай...

Америкадин Нью-Джерси штатдин Ванакью шегьердин агьалидиз кьве йисалай гзаф вахт идалай вилик катай вичин кац жагъун хъувуна. Идан гьакъиндай "The Rekord" газетди хабар гузва.

Квахьай кац виликан кІваливай 15 километрдин яргъай, живедин тІурфан акъатайдалай гуьгъуьниз жагъун хъувуна. Гьайванар хуьзвай чкадин къуллугъчийри "Facebook"-да чапнавай кацин шикил адан иесидиз акуна.

Гьакъикъатдани ам вичин кац ятІа чирун патал, иеси адан патав кацин рикІ алай игрушкани гваз атана.

Дишегьлиди "The Rekord" газетдин журналистдиз суьгьбет авурвал, ада кацин тІвар кьуна эверна: "Джимми, им вун яни, дуст?" "Ам садлагьана зав агатна, за кьил эцяна ва вичин нер игрушкадив агудна", - лагьана ада.

Джимми 2014-йисан сентябрдиз квахьнай. Ам нянрихъ куьчедиз ахъаяйдалай гуьгъуьниз кІвализ хтаначир. Иесияр адахъ патарив гвай чкайра къекъвена, цларал малуматар алкІурна, полициядиз ва гьайванар хуьдай кІвализ фена, амма са нетижани арадал атаначир.

2016-йисуз Британиядин Харрогейт шегьердин агьалидив 14 йисан вилик квахьай кац вахканай.

Гьазурайди - Шагьисмаил ГЬАЖИМИРЗОЕВ

Гафар-чІалар

(Зарафатдивни, зарафатсузни)

Алибег ОМАРОВ

* * *

МГУ-дин Дуьньядин культурадин институтдин директор академик Вячеслав Иванова тестикьарзава:

"Эгер къе дуьньяда кІвенкІве авайди ингилис чІал ятІа, гъиле авай асирдин юкьваралди адан чка китай чІала кьада. Вилик квай цІуд йисара интернетдани ада кьилин чка кьун мумкин я. Китайвийри интернет патал иероглифрин махсус система арадал гъанва. Калифорнияда университетда заз цІийи компьютер гана. Ана, ингилис чІал хьиз, китай чІални гьатнава".

* * *

Ахтармишзавайбурун гафарай, са 25 йисалай исятда авай чІаларин анжах цІудай са пай амукьда. Вири халкьари ишлемишдайди (международный чІал) китайринди жеда. Кьвед лагьай чкадал хинди чІал акъатда.

* * *

Мадни тестикьарзава: чІал яшамиш хьун ва ян тагана вилик фин патал, адал миллиондилай тІимил тушиз инсанар рахун герек я. Ихьтин чІаларин кьадар 250-дав агакьзавач.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 “а”

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГЪИМОВ
Тел/Fax. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекьяй Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016 йисан 12 декабрдиз регистрация авуна.
Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькIуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахьун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 “а”. Печатдин кIвал

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М.А. АГЪМЕДОВ
65-13-55

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН СОВЕТНИК
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ
65-02-81

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д.Б. БЕЙБАЛАЕВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н.М. ИБРАГЪИМОВ
65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН
Ж.М. САИДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э.Д. ШЕРИФАЛИЕВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М.А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
А.Х. ГЪАМИДОВ
65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62

КАССА
65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249
Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 15.30

Газет **“Лотос”** ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 9031

(Гь) - И лишандик квай материалар гьакъидихъ чапзавайбур я.
(12+) - Икьван яшар хьанвайбуру кIелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ “Редакция республиканской газеты “Лезги газет”
УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

(Гь)

Мубаракрай!

Гзаф йисара гьакъисагъвилелди МВД-дин органра ГИБДД-дин инспектор яз кIвалахай полициядин капитан, гила пенсияда авай, Ахцегь райондин ЦIийи Усуррин хуьряй тир Эмирсултан Алибегович СУЛТАНОВАЗ:

АватIани лайихлу яз ял ягъиз,
Гьич са касни элячIзавач къвал ягъиз.
Гьавиляйни чаз вун гзаф багьа я,
Жуванбуруз хьиз халкьдизни ала я.

Лап чешнелу кьилни язва хизандин,
КьацIа хьайи, авай къанун-низамдин.
Гьар са касдив мецелди вун рахадай,
Кьадачир на вун садрани “хахадай”.

Чубарукри мукарзава чIередик,
Абуруни вун инсан тирди кьатIузва.
Гьавиляйни чнани са сивяй хьиз,
Ваз баркалла ва аферин лугьузва.
Шад кар я, вун ала халкьдин гъилерал,
АламачтIани погонар къуьнерал.

ВАЗ 55 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ ХИЗАНАР, МУКЬВА-КЬИЛИЯР, ЯРАР-ДУСТАР.

Кроссворд

ТуькIуьрайди - Сейфудин ШАГЬПАЗОВ, Гелхенрин хуьр

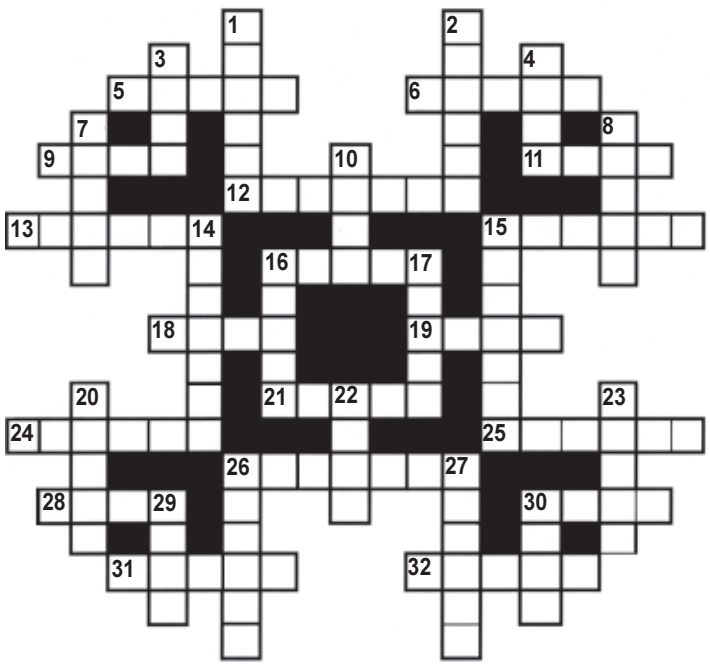

ДУЬЗ ЦIАРАРА: 5. Дегь вахтарин Самур вацIун тIвар. **6.** Шаклувал. **9.** ...чир тавуна вацIуз гьахьмир. **11.** Малдиз гузвай тIуьн. **12.** Лезги шаир, журналист. **13.** Мягьтелардай са кар. **15.** Дагъустандин халкьдин шаир... Салимов. **16.** Чинал къайгъанах алай тIунутI. **18.** Филдин кIараб. **19.** Мурдар, гъуьлягъ. **21.** Гуьрчег дишегьлидиз лугьуда. **24.** Хив райондин са хуьр. **25.** КIалхан, туьд. **26.** Зегьметчи-кIвенкIвечи. **28.** Таза аял. **30.** Дагъустандин са миллет. **31.** Бейни элкъуьрдай шей, бейгьуш (нугъатдин гаф. Ам А.Саидован “Уста Идрис” поэмадани гьалтзава). **32.** Чечнядин са шегьер.

ТИК ЦIАРАРА: 1. Кьурагь райондин са хуьр. **2.** “Лезги газетдин” кьилин 11 лагьай редактор. **3.** Бакуда акъатзавай лезги журнал. **4.** Туьркверин генерал. **7.** Багьа къван. **8.** Хайиди, лап мукьвади. **10.** Кеферпатан Кавказдин са республикадин меркез. **14.** Мекьи хьана нер кьун. **15.** Инсандин кьетIен алакьунар. **16.** Р.Гьамзатован “Горянка” поэмадин са игит. **17.** Лезги дишегьлидин тIвар. **20.** Сятдин стрелка. **22.** Са азардин тIвар. **23.** Нагьакьан амалрин иеси. **26.** Ювелир. **27.** ЧIехи эцигунар, дарамат. **29.** Композитор... Мегьман. **30.** ...кьиле хьана кIанда, маса къачуз жедач.

“ЛГ”-дин 15-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЬЗ ЦIАРАРА: 1. Мидад. **4.** Михек. **6.** ИситIа. **7.** Жибин. **9.** Дефис. **11.** Авари. **12.** Список. **15.** Дафтар. **17.** Аба. **18.** Кризис. **20.** Лукьман. **22.** Даллай. **23.** Малдар. **24.** Сач. **25.** Малаик. **28.** Ибадат. **33.** Ихлас. **34.** Тфенг. **35.** Харал. **36.** Алаша. **37.** Бегьер. **38.** Сивин.

ТИК ЦIАРАРА: 1. Межлис. **2.** Динамо. **3.** Цирав. **4.** Мадина. **5.** Кассир. **8.** Бажи. **10.** Флот. **13.** Перизада. **14.** Каспийск. **15.** Далдамчи. **16.** Азархана. **19.** Звал. **21.** Кьвал. **25.** Мектеб. **26.** Лепе. **27.** Ивигар. **29.** Басхас. **30.** Даир. **31.** Тарлан. **32.** Алмас.

Услуги: отопительные, водоснабжение, канализация, теплый пол.
Тел. 8-963-794-31-79

С.Керимова - туьрк чIалал

Векил ТАРХАРОВ

Вичин эсерар лезги ва азербайжан чIаларал кхьизвай тIварван авай писатель **Седакъет КЕРИМОВАДИН “Лезгия”** тIвар алай нубатдин ктаб и йикъара Туьркияда чапдай акъатнава. Бурсадин “Star Ajans” чапханади басма авур и ктабда “Алпаб” роман, “Рагъдан” ва “Са гатфарин йиф” повестар, “Лезгия” пьеса гьатнава.

Алай вацра Бурса ва Балыкесир шегьерра С.Керимовадин цIийи ктабдиз талукьарнавай мярекатар кьиле фена. Анра вишелай гзаф инсанри иштиракна ва абуруз авторди вичин къул алай ктабар багьишна.

Туьркияда кьиле фейи мярекатар чпин гурлувилелди, итижлу ва къени ихтилатралди рикIел аламукьна. Вичин “Лезгия” пьесада Туьркияда яшамиш жезвай лезгийрин уьмуьр, гьакIни Азербайжандин ва Туьркиядин халкьарин арада авай алакъаяр ачухарнавай авторди и ктаб Туьркиядин кIелдайбуру гзаф хушвилелди кьабулайди къейдна.

“Лезгия” заридин 22-ктаб я

Лезги заридин эсерар туьрк чIалаз элкъуьрайди Абдулла Къубали я.

“Ислягь Дагъустан” - Белижда

Къагьриман ИБРАГЬИМОВ

Дагъустан Республикадин жегьилрин крарай министерстводи “Жегьилрин Союз” ДРОО-ди, Белиж поселокдин администрацияди школайрин чIехи классра кIелзавай аялрихъ ва муаллимар-тешкилатчийрихъ галаз санал “Ислягь Дагъустан” проектдин сергьятра аваз диндинни савадлувилин семинар тухвана.

Мярекатда “Жегьилрин Союз” ДРОО-дин председатель Шейхрагьим Керимова, Дербент райондин администрациядин жегьилрин ва туризмдин крарай отделдин начальник Рафиль Гьажиагьмедова, Белиж поселокдин кьил Рамиз Гьабибулаева, Белиж поселокдин администрациядин работникри, поселокдин школайрин директорри, жегьилри иштиракна.

“Ислягь Дагъустан” проектдин кьилин макьсад республикадин тарихдинни культурадин ирс пропаганда авун ва зиянлу фикиррал алай жегьилрин арада таблигъатдин кIвалах тухун я.

Диалогдин къайдада кьиле фейи семинарда кIватI хьанвайбуруз интерактивный экрандилай чи ата-бубаяр гьихьтинбур тиртIа суьгьбетна ва къалурна, алатай ва къенин Дагъустандин машгьур ксарикай малуматар гана. Анал рахай Абдулгьамид Ражабова, Рафиль Гьажиагьмедова, Имара Заловади ва масабуру къейдна хьи, алатай вахтара са бязи цивилизованный уьлквейрин агьалийрилай дагъустанвийрин савадлувал са кьадар вине тир. Дагъустан гьамиша алимралди, культурадалди, руьгьдалди машгьур хьайиди я. И ирс зурба ата-бубайри чаз туна ва ам хуьн чи буржи я. Абуру “Ислягь Дагъустан” проект санлай къачурла, хъсанди хьанвайди къейд авуналди, аник Кьиблепатан Дагъустандин тарихдикай, культурадикай, 5000 йисан тарих авай Дербентдикай саки малуматар кутун тавунвайди къалурна ва и проектдик алава чинар кухтун тIалабна.

Са тIимил хъвер

Кругъли КЪАЛАЖУХВИ

Цаварал тефей пул

Дербентдай са сеферда Кьасумбега лотерейдин са шумуд билет къачуна. Абур ахтармишун патал ада интернет авай Къенберан патав чукурна. Ингье гьа сад, кьвед, пуд... цIувад - вири ахтармишна, къугъвана. Акъатай затIни хьанач Кьасумбегаз. “Гьагь!” - лугьуз, пашманвилелди кьил галтадна ада.

- Цаварал фена, квахьна за ибурухъ гайи пул.

- АкI лугьумир, абур цаварал ваъ, са масадан жибиндиз фенвайди я, - Къенбера адан хирел кьел алахна.

Вири физвай чкадиз

Са шумуд йисуз, жуьреба-жуьре эцигунрин кIвалахар ийиз, инаана хьайи Кьасумбег хуьруьз хтанвай. Хтайвалди вичин кIеви дуст Къенберан патав фин кьетIна.

- Хийирар! Къенбер кIвале авачни? - гьаятдин къапу ахъаяй папавай жузуна Кьасумбега.

- Ваъ-е.

- Гьинва ам?

- Ам гьа вири физвай чкадиз фенва, - малумарна дишегьлиди.

Гьи-и-кI? - тешвиш хьайи ада и суал сивяй чIун галаз акъудна, - Аллагьди рагьметрай. ГьикI хьайи кар я?

Вири физвай чкадиз фенва лагьайла, Кьасумбегаз вичин дуст атIа дуьньядиз фенвай хьиз хьана. Вучиз ятIани, адан фикирдиз гьанаг атана.

- Ваъ, я залумдин хва, ам Москвадиз фенва ман. Вири физвай чка тушни мегер!? - къаб алаз рахай ихтилатдин гьакъикъат ачух хъувуна дишегьлиди.